

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 7.3.2018
SWD(2018) 211 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση χώρας - Κύπρος 2018

που περιλαμβάνει εμπειρισταωμένη επισκόπηση σχετικά με την πρόληψη και τη
διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών

που συνοδεύει το έγγραφο

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΜΑΔΑ**

**Ευρωπαϊκό εξάμηνο 2018: Αξιολόγηση της προόδου σχετικά με τις διαρθρωτικές
μεταρρυθμίσεις, την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών,
και αποτελέσματα των εμπειρισταωμένων επισκοπήσεων βάσει του κανονισμού (ΕΕ)
αριθ. 1176/2011**

{SEC(2018) 120 final}

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συνοπτική παρουσίαση	1
1. Οικονομική κατάσταση και προοπτικές	6
2. Πρόοδος σχετικά με τις συστάσεις ανά χώρα	19
3. Σύνοψη των κύριων ευρημάτων της εμπειριστατωμένης επισκόπησης της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών	26
4. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ	38
4.1. Δημόσια οικονομικά και φορολογία	38
4.2. Χρηματοπιστωτικός τομέας	45
4.3. 55	
4.3. Αγορά εργασίας, εκπαίδευση και κοινωνικές πολιτικές	58
4.4. Επενδύσεις	69
4.5. Τομεακές πολιτικές	77
Παράρτημα Α	82
Συνοπτικός πίνακας	82
Παράρτημα Β	90
Πίνακας αποτελεσμάτων διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών	90
Παράρτημα Γ	91
Τυποποιημένοι πίνακες	91
Βιβλιογραφία	98

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1: Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες - Κύπρος	17
Πίνακας 2.1: Συνοπτική αξιολόγηση της εφαρμογής των CSR	20
Πίνακας 3.1 Μήτρα αξιολόγησης της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών για την Κύπρο	31
Πίνακας 4.2.1: Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας για εγχώριες και αλλοδαπές τράπεζες	45

Πίνακας 4.2.2:	Ποσοστά NPL και δείκτες κάλυψης στους κύριους τομείς οικονομικής δραστηριότητας	45
Πίνακας Β.1:	Πίνακας αποτελεσμάτων ΔΜΑ για την Κύπρο (ΕΜΕ 2018)	84
Πίνακας Γ.1:	Δείκτες χρηματοπιστωτικών αγορών	85
Πίνακας Γ.2:	Βασικοί δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων	86
Πίνακας Γ.3:	Δείκτες αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης	87
Πίνακας Γ.4:	Δείκτες κοινωνικής ένταξης και υγείας	88
Πίνακας Γ.5:	Δείκτες επιδόσεων των αγορών προϊόντων και δείκτες πολιτικής	89
Πίνακας Γ.6:	Πράσινη ανάπτυξη	90

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1:	Η συμβολή του πραγματικού ΑΕΠ στην ανάπτυξη	6
Διάγραμμα 1.2:	Επενδύσεις (σε τρέχουσες τιμές)	6
Διάγραμμα 1.3:	Πωλήσεις κατοικιών ανά τόπο διαμονής και στεγαστική πίστη σε κατοίκους	8
Διάγραμμα 1.4:	Η κατάσταση στην αγορά εργασίας	8
Διάγραμμα 1.5:	Πραγματικές σταθμισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες	9
Διάγραμμα 1.6:	Συνολική παραγωγικότητα συντελεστών παραγωγής	10
Διάγραμμα 1.7:	Η εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, SPE και μη SPE (βάσει κυλιόμενου αθροίσματος 4 τριμήνων)	10
Διάγραμμα 1.8:	Χρέος του ιδιωτικού τομέα	11
Διάγραμμα 1.9:	NPL του ιδιωτικού τομέα και δείκτες κάλυψης, Ιούνιος 2017	12
Διάγραμμα 1.10:	Χρέος του ιδιωτικού τομέα	13
Διάγραμμα 2.1:	Συνολική πολυετής υλοποίηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων 2011-2017 έως σήμερα	18
Διάγραμμα 4.1.1:	Προβολές του δημόσιου χρέους	38
Διάγραμμα 4.1.2:	Η δομή της φορολογίας το 2015	41
Διάγραμμα 4.2.1:	Ανάπτυξη των αναδιարθρωμένων δανείων	46
Διάγραμμα 4.2.2:	Η απόκλιση του χρέους του ιδιωτικού τομέα σε σύγκριση με τους προληπτικούς δείκτες αναφοράς και τους δείκτες αναφοράς βάσει θεμελιωδών μεγεθών	47
Διάγραμμα 4.2.3:	Δάνεια από νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα προς κατοίκους εσωτερικού, ετήσιες μεταβολές	48
Διάγραμμα 4.2.4:	Δείκτης δανείων προς ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας	48
Διάγραμμα 4.2.5:	Το αποταμιευτικό κενό των κυπριακών νοικοκυριών	49
Διάγραμμα 4.3.1:	Προσαρμοσμένη μισθολογική διαφορά μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων ανά ηλικιακή ομάδα	53
Διάγραμμα 4.3.2:	Προσαρμοσμένη μισθολογική διαφορά μεταξύ υπαλλήλων μόνιμης και προσωρινής απασχόλησης (% των μέσων ωριαίων αποδοχών των υπαλλήλων προσωρινής απασχόλησης)	55
Διάγραμμα 4.3.3:	Ποσοστό ΕΕΑΚ (15-24 ετών) ανά μορφωτικό επίπεδο, 2008-2016	56

Διάγραμμα 4.3.4:	Δαπάνες για την εκπαίδευση (% του ΑΕΠ) σε σύγκριση με τα αποτελέσματα PISA για το 2015	57
Διάγραμμα 4.3.5:	Αλλαγές στην εισοδηματική ανισότητα και τις συνιστώσες της, 2008-2015	60
Διάγραμμα 4.3.6:	Ποσοστό ηλικιακών ομάδων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού	60
Διάγραμμα 4.3.7:	Μερίδιο των δαπανών υγείας στις δημόσιες δαπάνες	61
Διάγραμμα 4.4.1:	Επενδύσεις ανά κατηγορία (2000-2016)	63
Διάγραμμα 4.4.2:	Επιτόκια για δάνεια προς NFC	64
Διάγραμμα 4.4.3:	Περιβαλλοντικές επενδύσεις	68
Διάγραμμα 4.5.1:	Αλλαγές στον αριθμό των αφίξεων τουριστών	74

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΛΑΙΣΙΩΝ

<i>Πλαίσιο 1.1:</i>	Η επίπτωση των οντοτήτων ειδικού σκοπού στις στατιστικές και στην πραγματική οικονομία	16
<i>Πλαίσιο 2.1:</i>	Απτά αποτελέσματα που επιτυγχάνονται μέσω της υποστήριξης της ΕΕ στις διαρθρωτικές αλλαγές στην Κύπρο	22
<i>Πλαίσιο 2.2:</i>	Τεχνική στήριξη για την εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην Κύπρο	23
<i>Πλαίσιο 4.3.1.:</i>	Παρακολούθηση των επιδόσεων βάσει του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων	54
<i>Πλαίσιο 4.3.2.:</i>	Σημαντικότερα σημεία πολιτικής: Αδήλωτη εργασία	56
<i>Πλαίσιο 4.4.1.:</i>	Επενδυτικές προκλήσεις και μεταρρυθμίσεις στην Κύπρο	69

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η δυναμική οικονομική ανάκαμψη της Κύπρου μπορεί να συμβάλει στην επιτάχυνση της διόρθωσης των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών και προσφέρει την ευκαιρία για την υλοποίηση ενισχυτικών της ανάπτυξης μεταρρυθμίσεων. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες μειώνονται, αλλά παραμένουν σημαντικές σε πολλούς τομείς. Περιλαμβάνουν υψηλά επίπεδα δημόσιου, ιδιωτικού και εξωτερικού χρέους, μεγάλη αρνητική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση και υψηλό απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, η ανεργία μειώνεται αλλά παραμένει σε υψηλά επίπεδα, σε ένα πλαίσιο ασθενούς δυνητικής ανάπτυξης. Σε ένα πλαίσιο θετικών μακροοικονομικών εξελίξεων, μια ανανεωμένη δυναμική μεταρρυθμίσεων σε βασικούς τομείς – π.χ. των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, του δικαστικού συστήματος, του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, του δημόσιου τομέα, της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας – θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση της δυνητικής ανάπτυξης, στη μείωση των τρωτών σημείων και του κινδύνου οικονομικής επιβράδυνσης σε περίπτωση που οι περιβαλλοντικές και χρηματοοικονομικές συνθήκες καταστούν λιγότερο ευνοϊκές. ⁽¹⁾

Η Κύπρος παρουσιάζει ισχυρή οικονομική ανάπτυξη και η αγορά εργασίας βελτιώνεται ταχέως. Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ ήταν ισχυρή το 2017 και κινήθηκε με ρυθμό 3,8 %, έχοντας ως κινητήρια δύναμη την εγχώρια ζήτηση, κυρίως δε την ιδιωτική κατανάλωση. Οι επενδύσεις επικεντρώθηκαν κυρίως σε κατασκευαστικά έργα ως απόρροια της εκρηκτικής ανόδου του τουρισμού και της ανάκαμψης που

σημειώθηκε στον κλάδο των ακινήτων. Το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες το τρίτο τρίμηνο του 2017 σε ετήσια βάση, ανερχόμενο περίπου σε 71,5 %, ενώ το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σημαντικά στο 10,5 %. Ο πληθωρισμός άρχισε να εμφανίζει θετικό πρόσημο μολονότι κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα. Η οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να παραμείνει ισχυρή, αλλά να επιβραδυνθεί σε 3,2 % το 2018.

Συνολικά, η Κύπρος έχει σημειώσει περιορισμένη πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για το 2017. Μετά τη θέσπιση και υλοποίηση μιας φιλόδοξης δέσμης μεταρρυθμίσεων από την κυβέρνηση κατά τη διάρκεια του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, η δυναμική των μεταρρυθμίσεων ήταν πιο περιορισμένη από το 2016. Εκκρεμούν κρίσιμες μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα, ιδίως εκείνες που αφορούν τη δημόσια διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και κρατικές οντότητες. Έχουν ληφθεί ή εξαγγελθεί ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος, αλλά μια πιο ολοκληρωμένη μεταρρυθμιστική βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Λήφθηκαν διοικητικά μέτρα για να μειωθεί η καθυστέρηση στην έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας. Ωστόσο, εξακολουθεί να μην έχει δοθεί διαρθρωτική λύση για την αντιμετώπιση των ανεπαρειών του συστήματος συναλλαγών επί ακινήτων. Η συνολική πρόοδος όσον αφορά τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και την αποτελεσματική εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων είναι επίσης περιορισμένη. Ενώ το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων παραμένει εν πολλοίς σε αδράνεια, το σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη υλοποιείται σταδιακά, εστιάζοντας στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και στην τόνωση των στρατηγικών επενδύσεων. Λήφθηκαν συγκεκριμένα μέτρα για την αύξηση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης, ενώ για την εκπαίδευση σημειώθηκε περιορισμένη πρόοδος. Τέλος, τον Ιούνιο του 2017 θεσπίστηκε η βασική νομοθεσία για τη δημιουργία ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας και η υλοποίηση βρίσκεται σε εξέλιξη.

Σχετικά με την πρόοδο όσον αφορά την επίτευξη των εθνικών στόχων στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», η Κύπρος έχει πετύχει τους

⁽¹⁾ Η παρούσα έκθεση αξιολογεί την οικονομία της Κύπρου με βάση την ετήσια επισκόπηση της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που δημοσιεύθηκε στις 22 Νοεμβρίου 2017. Στην επισκόπηση, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις ώστε να καταστήσουν την ευρωπαϊκή οικονομία πιο παραγωγική, ανθεκτική και χωρίς αποκλεισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους σχετικά με τα τρία στοιχεία του ενάρτου τριγώνου οικονομικής πολιτικής – προώθηση των επενδύσεων, υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και διασφάλιση υπεύθυνων δημοσιονομικών πολιτικών. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή δημοσίευσε την έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης (AMR), που σήμανε την έναρξη του έβδομου γύρου της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών. Η AMR 2018 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι θα έπρεπε να αναληφθεί εμπειριστατωμένη ανασκόπηση για την κυπριακή οικονομία. Η ανασκόπηση παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση.

στόχους της για τις δαπάνες E&A και έχει σημειωθεί πρόοδος στην αύξηση του ποσοστού της ενέργειας που προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Η αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας, σύμφωνα με τις επιταγές της οικονομικής ανάκαμψης, επηρεάζει την ικανότητα της Κύπρου να μειώσει τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και να επιτύχει τον στόχο της ενεργειακής απόδοσης. Η Κύπρος έχει υπερβεί τους στόχους της όσον αφορά την απόκτηση μορφωτικού επιπέδου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, η επίτευξη όμως των στόχων όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού απαιτεί ακόμα μεγάλες προσπάθειες.

Η Κύπρος αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά μια σειρά δεικτών του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων που υποστηρίζει τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η ισχυρή οικονομική μεγέθυνση οδήγησε σε βελτίωση των αποτελεσμάτων στον τομέα της απασχόλησης και σε μείωση του ποσοστού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, εκτός από τα παιδιά. Ωστόσο, το διευρυνόμενο το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων, το υψηλό ποσοστό των νέων εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης και ο αυξανόμενος αριθμός των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την τρέχουσα και μελλοντική ισότητα ευκαιριών.

Τα κύρια ευρήματα της εμπεριστατωμένης ανασκόπησης που περιέχονται στην παρούσα έκθεση, και οι σχετικές προκλήσεις πολιτικής, έχουν ως εξής:

- **Το δημόσιο χρέος μειώνεται σημαντικά, μολονότι εξακολουθεί να είναι υψηλό.** Η Κύπρος έχει επιταχύνει σημαντικά τη μείωση του χρέους της, κυρίως χάρη στο συνετό δημοσιονομικό προσανατολισμό και σε πράξεις ενεργητικής διαχείρισης του χρέους. Μολονότι οι κίνδυνοι που συνδέονται με τα υψηλά επίπεδα χρέους του ιδιωτικού τομέα στην οικονομία παραμένουν σημαντικοί, αμβλύνονται από την ευνοϊκή δημοσιονομική κατάσταση της χώρας. Η Κύπρος παραμένει ευάλωτη σε εξωτερικούς κλυδωνισμούς και μεταβολές του δημοσιονομικού προσανατολισμού και των οικονομικών προοπτικών. Η σημαντική εξάρτηση από έσοδα από τον φόρο εισοδήματος εταιρειών και η παρουσία του φορολογικού σχεδιασμού εκθέτει τη χώρα σε κινδύνους από μεταβολές των διεθνών φορολογικών συστημάτων.
- **Η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (NIP) παραμένει πολύ αρνητική, ωστόσο αυτό οφείλεται σχεδόν κατά τα δύο τρίτα σε SPE.** Η NIP έχει μειωθεί τα τελευταία έτη, αλλά παραμένει σε μεγάλο βαθμό αρνητική, ανερχόμενη σε 120,6 % του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2017. Εξαιρουμένου του εξωτερικού χρέους των SPE, η αρνητική NIP είναι μικρότερη, αλλά παραμένει σημαντική σε περίπου 44 % του ΑΕΠ. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την εξάρτηση της Κύπρου από ξένες πηγές χρηματοδότησης και την τρωτότητά της στις μεταβολές του κλίματος στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές. Το διευρυνόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δικαιολογεί την παρακολούθησή του.
- **Το υψηλό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL) παραμένει η βασική αδυναμία του τραπεζικού τομέα και επηρεάζει την προσφορά πιστώσεων.** Τα NPL μειώθηκαν, μολονότι ανομοιόμορφα μεταξύ των τραπεζών, ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης του χρέους, μέσω διαγραφών χρέους και συμφωνιών ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία. Παραμένουν οι αβεβαιότητες ως προς τη βιωσιμότητα των στρατηγικών των τραπεζών για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, δεδομένου ότι οι νέες υπερημερίες και αναδιρθρώσεις δανείων παραμένουν σε υψηλά επίπεδα και
- **Το ιδιωτικό χρέος εξακολουθεί να είναι μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ.** Το χρέος των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών και των νοικοκυριών μειώθηκε σε περίπου 250 % του ΑΕΠ (εξαιρουμένων των μη χρηματοοικονομικών SPE) στο 3ο τρίμηνο του 2017, κυρίως λόγω μείωσης του χρέους των νοικοκυριών. Παρά την ισχυρή ανάκαμψη, η αποπληρωμή του χρέους έχει βελτιωθεί οριακά μόνο, καθώς η εκτέλεση των συμβάσεων παραμένει υποτονική και η χρήση των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων είναι περιορισμένη.

αυξάνεται η άμεση έκθεση των τραπεζών στην αγορά ακινήτων. Η περιορισμένη χρήση του πλαισίου αφερεγγυότητας και εκποιήσεων παραμένει εμπόδιο για τη μείωση των NPL. Οι τράπεζες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά την άσκηση των αξιώσεών τους σχετικά με υπερήμερους οφειλέτες και η ελλιπής πειθαρχία στην αποπληρωμή να αποτελεί πρόβλημα. Η έλλειψη δευτερογενούς αγοράς για δάνεια και πλαισίου τιτλοποίησης δανείων εμποδίζουν επίσης την πρόοδο. Η εποπτική πίεση οδήγησε τις τράπεζες να αυξήσουν τον σχηματισμό προβλέψεων έναντι κινδύνων σύμφωνα με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Το γεγονός αυτό έχει επιβαρύνει την κερδοφορία και την ικανότητα να αυξήσουν την προσφορά πιστώσεων.

- **Οι τράπεζες βελτιώνουν τα θεμελιώδη μεγέθη τους, αλλά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις όσον αφορά τις επιδόσεις.** Η επείγουσα στήριξη της ρευστότητας αποπληρώθηκε το 2017 και οι τράπεζες συνέχισαν να συσσωρεύουν μεγάλα αποθέματα ρευστότητας. Η εν λόγω συμπεριφορά εξηγείται από εξάρτηση των τραπεζών από ενδεχομένως ασταθείς βραχυπρόθεσμες καταθέσεις, ιδίως από μη μόνιμους κατοίκους. Η κακή ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων και η έλλειψη διατραπεζικών αγορών αποτελούν εμπόδιο για την μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση χονδρικής και τη δημιουργία ικανότητας απορρόφησης ζημιών. Τα λειτουργικά έξοδα των τραπεζών εξακολουθούν να είναι υψηλά. Οι βελτιώσεις στη διακυβέρνηση και τη διοικητική ικανότητα της εποπτείας των ασφαλιστικών και των συνταξιοδοτικών ταμείων εξακολουθούν να εκκρεμούν.
- **Οι αναποτελεσματικότητες του δικαστικού συστήματος εξακολουθούν να επηρεάζουν την ταχεία εκδίκαση των αστικών και εμπορικών υποθέσεων.** Οι επαχθείς αστικές διαδικασίες και η ανεπαρκής επιβολή των δικαστικών αποφάσεων αποθαρρύνουν τις τράπεζες να χρησιμοποιούν τα πλαίσια αφερεγγυότητας και εκποιήσεων με σκοπό τη μείωση του όγκου των μη εξυπηρετούμενων δανείων τους. Έχει ξεκινήσει μια σειρά μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση των πλέον κρίσιμων προβλημάτων στο σύστημα

απονομής της δικαιοσύνης, ιδίως της περιορισμένης ψηφιοποίησης των δικαστηρίων και της έλλειψης δια βίου κατάρτισης των δικαστών.

- **Η αγορά στεγαστικών ακινήτων ανακάμπτει.** Οι συναλλαγές στεγαστικών ακινήτων έχουν αυξηθεί και οι τιμές ανακάμπτουν, ιδίως όσον αφορά τα ακίνητα πολυτελείας. Αυτό μπορεί να παρακινήσει τους κατόχους ενυπόθηκων δανείων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες να ρευστοποιήσουν το υποκείμενο ακίνητο που αποτελεί την εξασφάλιση, πράγμα που μπορεί με τη σειρά του να συμβάλει στη μείωση του ιδιωτικού χρέους. Η αύξηση της κατασκευαστικής δραστηριότητας υποστηρίζεται κυρίως από αυτοχρηματοδότηση και από ξένες επενδύσεις. Ωστόσο, δεν έχουν ακόμη επιλυθεί σημαντικά εμπόδια στη μεταβίβαση και έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας ακινήτων.
- **Η δυνητική ανάπτυξη ανακάμπτει αλλά παραμένει σε χαμηλά επίπεδα.** Η αύξηση των επενδύσεων και της απασχόλησης επιδρούν ανοδικά στη δυνητική ανάπτυξη, η οποία όμως παραμένει κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ. Ο κυριότεροι ανασταλτικοί παράγοντες είναι η χαμηλή παραγωγικότητα, οι περιορισμένες επενδύσεις που δίνουν ώθηση στην ανάπτυξη, ιδίως στον τομέα της καινοτομίας, οι δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, ιδίως για τις μικρές επιχειρήσεις, και οι ανεπάρκειες στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Άλλα βασικά διαρθρωτικά ζητήματα που αναλύονται στην παρούσα έκθεση και τα οποία καταδεικνύουν ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομία της Κύπρου είναι τα εξής:

- **Η κατάσταση στην αγορά εργασίας βελτιώνεται.** Η απασχόληση αυξάνεται και η ανεργία μειώνεται με ταχύ ρυθμό, μολονότι η τελευταία παραμένει σε υψηλό επίπεδο μεταξύ των νέων και των μακροχρόνια ανέργων. Η ικανότητα των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και η αποτελεσματικότητα των μέτρων ενεργοποίησης βελτιώνονται αλλά είναι ακόμη ανεπαρκείς. Η ενίσχυση των νέων χωρίς απασχόληση, εκπαίδευση ή κατάρτιση είναι περιορισμένη. Οι συνθήκες απασχόλησης

διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των προσωρινών και μόνιμων συμβάσεων και μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, επισημαίνοντας την κατάκτηση της αγοράς εργασίας. Το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.

- Ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού τομέα έχει προχωρήσει, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις.** Τα χαμηλά εκπαιδευτικά επιτεύγματα και οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων εξακολουθούν να αποτελούν τροχοπέδη για τη δυναμική ανάπτυξη. Η συμμετοχή στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι χαμηλή και η μεταρρύθμιση του συστήματος αξιολόγησης των εκπαιδευτικών εξακολουθεί να εκκρεμεί. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις σχετικά με τον διορισμό των διδασκόντων, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα προγράμματα αύξησης της ικανότητας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αναμένεται να βελτιώσουν τη σημερινή κατάσταση.
- Έχουν ληφθεί σημαντικά μέτρα για τη μεταρρύθμιση του τομέα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και η έμφαση πλέον δίνεται στην εφαρμογή.** Έχει θεσπιστεί νομοθεσία για τη δημιουργία του νέου Εθνικού Συστήματος Υγείας, που προβλέπει καθολική ιατροφαρμακευτική κάλυψη. Το νέο σύστημα αποσκοπεί στη βελτίωση της πρόσβασης στην περίθαλψη, τη μείωση των υψηλών άμεσων πληρωμών από τους ασθενείς και την αύξηση της αποδοτικότητας της παρεχόμενης περίθαλψης στον δημόσιο τομέα. Μέχρις ότου το σύστημα καταστεί πλήρως λειτουργικό το 2020, αναμένονται σημαντικά προβλήματα εφαρμογής και ανάγκες επενδύσεων.
- Η επιβολή της νομοθεσίας για το περιβάλλον και το κλίμα παραμένει ανεπαρκής.** Οι πρόσφατες επενδύσεις αποδείχθηκαν ανεπαρκείς για την επίτευξη πλήρους συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία, ιδίως στη διαχείριση αποβλήτων και υδάτων. Η Κύπρος εξακολουθεί να μην διαθέτει αποτελεσματικά εργαλεία για τη βιώσιμη αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και της αποδοτικής χρήσης των πόρων. Η μεταρρύθμιση στον τομέα της ενέργειας έχει σημειώσει κάποια πρόοδο και θα μπορούσε να ενθαρρύνει την αύξηση της χρησιμοποιούμενης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Ωστόσο, η Κύπρος εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα.
- Ορισμένοι δείκτες υποδηλώνουν ότι το φορολογικό σύστημα της Κύπρου χρησιμοποιείται από εταιρείες που επιδίδονται σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό.** Η Κύπρος έλαβε μέτρα για την τροποποίηση ορισμένων πτυχών του φορολογικού της συστήματος οι οποίες ενδεχομένως διευκολύνουν τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό. Ωστόσο, η ύπαρξη συγκεκριμένων φορολογικών κανόνων (π.χ. οι κανόνες για τη φορολογική κατοικία των εταιρειών, η μη παρακράτηση φόρων στα μερίσματα, τις πληρωμές τόκων και δικαιωμάτων από κυπριακές εταιρείες και οι δυναμικοί κίνδυνοι που συνδέονται με τον σχεδιασμό καθεστώτων πλασματικών τόκων), σε συνδυασμό με την έλλειψη ορισμένων κανόνων απαγόρευσης των καταχρήσεων, δείχνουν ότι η κυπριακή νομοθεσία περί φορολογίας εισοδήματος εταιρειών μπορεί να εξακολουθήσει να χρησιμοποιείται σε δομές φοροαποφυγής.
- Οι ανεπάρκειες στον δημόσιο τομέα έχουν αντίκτυπο στο επιχειρηματικό περιβάλλον.** Εκκρεμούν προγραμματισμένες μεταρρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και τη βελτίωση της αποδοτικότητάς της. Έχουν γίνει ορισμένες προσπάθειες για την επέκταση των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και τη βελτίωση της κανονιστικής ποιότητας. Έχουν επίσης ληφθεί μέτρα για την απλούστευση των αδειών και των διαδικασιών αδειοδότησης, ιδίως για τις στρατηγικές επενδύσεις. Σύμφωνα με τους σχετικούς δείκτες, ο ανταγωνισμός και η ποιοτική αξιολόγηση στους δημόσιους διαγωνισμούς θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω προκειμένου να βελτιωθεί η αποδοτικότητα και η διαφάνεια στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων. Το πλαίσιο διακυβέρνησης για τις κρατικές οντότητες εξακολουθεί να μην είναι ευνοϊκό για την κατάλληλη αξιολόγηση των κινδύνων και τη

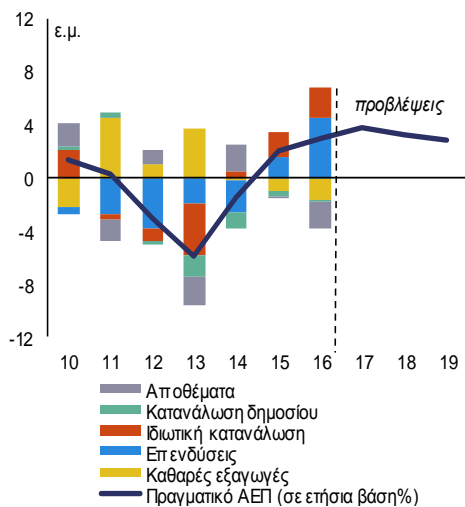
βελτίωση των επιδόσεων. Αυτό θα μπορούσε να διευκολύνει τη δημιουργία υπό αίρεση υποχρεώσεων του δημοσίου και να εμποδίσει την επενδυτική ικανότητα σε βασικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, όπως οι τηλεπικοινωνίες και η ενέργεια. Τα επίπεδα διαφθοράς στον δημόσιο τομέα θεωρούνται υψηλά, γεγονός που μπορεί να αποθαρρύνει τις επενδύσεις. Οι αρχές ανακοίνωσαν μέτρα για την ενίσχυση του πλαισίου καταπολέμησης της διαφθοράς.

1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Αύξηση του ΑΕΠ

Η οικονομία της Κύπρου βρίσκεται σε έντονη ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου, ενώ το ΑΕΠ αναμένεται να έχει αυξηθεί κατά 3,8 % το 2017. Πρόκειται για το τρίτο κατά σειρά έτος σταθερής οικονομικής ανάπτυξης, που επιβεβαιώνει μια εύρωστη ανάκαμψη. Για το 2017 συνολικά, ο ρυθμός ανάπτυξης στην Κύπρο εκτιμάται ότι ήταν μεταξύ των υψηλότερων στη ζώνη του ευρώ. Βασίστηκε στην ιδιωτική κατανάλωση και τις εξαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες συνδέονται κυρίως με την άνθηση του τουρισμού (βλ. Διάγραμμα 1.1). Για πρώτη φορά μετά από αρκετά έτη, η δημόσια κατανάλωση είχε θετική συμβολή.

Διάγραμμα 1.1: Η συμβολή του πραγματικού ΑΕΠ στην ανάπτυξη

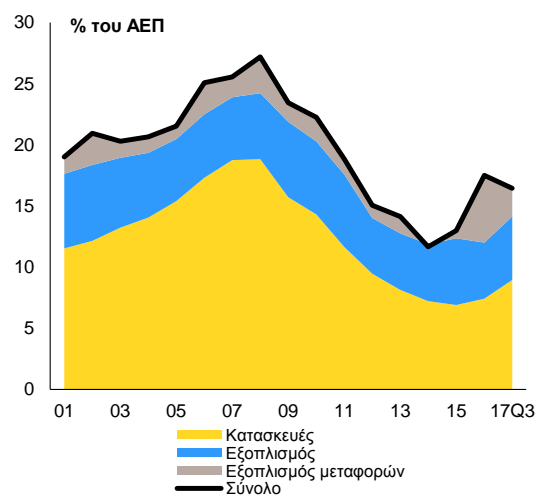
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η πραγματική ιδιωτική κατανάλωση αποτελεί τον κύριο μοχλό ανάπτυξης. Εκτιμάται ότι αυξήθηκε περισσότερο από 3 % το 2017, ωθούμενη από τη συνεχή αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, τη σταθερή απασχόληση και τις πρώτες συνολικές αυξήσεις των μισθών μετά από τετραετή μείωση. Η εμπιστοσύνη των καταναλωτών είναι υψηλή, κατά πολύ ανώτερη από τα προ της κρίσης επίπεδα, γεγονός που σημαίνει ότι η τρέχουσα ισχυρή κατανάλωση θα συνεχιστεί στο εγγύς μέλλον. Εκτός από τους θετικούς αυτούς κυκλικούς παράγοντες, τα κυπριακά νοικοκυριά εξακολουθούν να χρησιμοποιούν τον πλούτο που

έχουν συσσωρεύσει για τη χρηματοδότηση της κατανάλωσης, όπως αποτυπώνεται από τον αρνητικό ρυθμό αποταμίευσης.

Οι επενδύσεις ανακάμπτουν, ιδίως στον κλάδο των κατασκευών και του εξοπλισμού. Μετά την απότομη συρρίκνωση κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι επενδύσεις άρχισαν να ανακάμπτουν το 2015, προτού αυξηθούν σημαντικά το 2016 και σταθεροποιηθούν το 2017 (βλ. διάγραμμα 1.2). Το 2017⁽²⁾, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ανήλθε σε 16,4 % του ΑΕΠ, προσεγγίζοντας τον μέσο όρο της ΕΕ (20,0 %), από το χαμηλό ποσοστό του 11,7 % το 2014. Οι επενδύσεις επηρεάστηκαν από την πορεία στον τομέα των κατασκευών, με τόνωση της δραστηριότητας λόγω αύξησης του τουρισμού και ανάκαμψης στην αγορά οικιστικών ακινήτων, καθώς και στον τομέα της ναυτιλίας (που επηρέασε σοβαρά τις επενδύσεις σε εξοπλισμό). Βασικοί δείκτες στον τομέα των κατασκευών και προγράμματα για μεγάλα έργα που σχετίζονται με τον τουρισμό, μεταξύ άλλων, μαρτυρούν υψηλές επενδύσεις στον κατασκευαστικό τομέα στο εγγύς μέλλον.

Διάγραμμα 1.2: Επενδύσεις (σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Cystat

Οι καθαρές εξαγωγές το 2017 αναμένεται να έχουν θετική συμβολή στην ανάπτυξη. Οι εξαγωγές υπηρεσιών ήταν υψηλές, λόγω του πρωτοφανούς μεγάλου αριθμού τουριστών που επισκέφθηκαν την Κύπρο και της μεγάλης

⁽²⁾ Με βάση τα δεδομένα τριών τριμήνων.

αύξησης των εσόδων από τον τουρισμό· οι εξαγωγές αγαθών, μετά από απότομη συρρίκνωση το 2016, ανέκαμψαν ελαφρά το 2017. Οι εισαγωγές παρέμειναν σε πιο μέτρια επίπεδα· αν δεν ληφθούν υπόψη τα έκτακτα στοιχεία που αφορούσαν τις νηολογήσεις πλοίων το 2016, έχουν αυξηθεί σύμφωνα με την πορεία της κατανάλωσης και των επενδύσεων.

Η οικονομική ανάκαμψη είναι ευρείας βάσεως, τροφοδοτούμενη από τον τουρισμό. Σημαντικά κέρδη καταγράφηκαν στους περισσότερους τομείς, πλην του χρηματοπιστωτικού, ο οποίος εξακολουθεί να επιβαρύνεται σε μεγάλο βαθμό από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPL). Ο τουρισμός, αναπτυσσόμενος για δεύτερο κατά σειρά έτος, είχε θετικό αντίκτυπο σε άλλους τομείς, ιδίως σε εκείνους των μεταφορών, του εμπορίου, των κατασκευών, των ειδών διατροφής και της διαμονής. Οι επιχειρηματικές υπηρεσίες, η δημόσια διοίκηση, η άμυνα και η εκπαίδευση γνωρίζουν επίσης σημαντική ανάπτυξη. Εν τω μεταξύ, η δυναμική ανάπτυξη βελτιώνεται με την ανάκαμψη των επενδύσεων και την αύξηση της απασχόλησης, αλλά εξακολουθεί να είναι ασθενής.

Πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός βάσει του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) έγινε θετικός, αλλά παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Μετά από λίγα χρόνια συνολικής μείωσης των τιμών, ο πληθωρισμός το 2017 ήταν θετικός, ανερχόμενος σε 0,7 %, κυρίως λόγω της αύξησης των τιμών της ενέργειας κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους. Ο δομικός πληθωρισμός έγινε οριακά θετικός, ως αποτέλεσμα της αύξησης των τιμών των υπηρεσιών. Ο πληθωρισμός βάσει του ΕνΔΤΚ αναμένεται να παρουσιάσει μέτρια αύξηση την περίοδο 2018-2019, λόγω της οικονομικής ανάκαμψης και των αναμενόμενων αυξήσεων των μισθών.

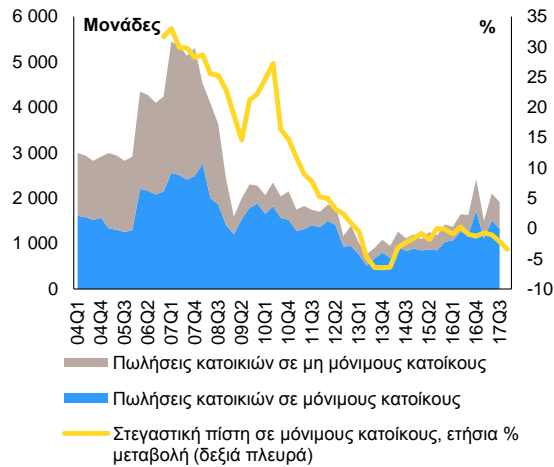
Αγορά κατοικίας

Η αγορά οικιστικών ακινήτων έχει ολοκληρώσει την προς τα κάτω προσαρμογή της και εμφανίζει συγκρατημένη ανάκαμψη. Οι συμβάσεις πώλησης κατοικιών παρουσίασαν διψήφιο ποσοστό αύξησης το 2017. Διάφορα κίνητρα που χορήγησε η κυβέρνηση, όπως χαμηλότερα τέλη μεταβίβασης περιουσιακών στοιχείων, απαλλαγή από τον φόρο

κεφαλαιουχικών κερδών, κατάργηση του φόρου ακίνητης περιουσίας, και ένα καθεστώς ιθαγένειας με βάση την απόκτηση ακίνητης περιουσίας, έχουν συμβάλει στην ανάκαμψη. Οι δείκτες της Eurostat και της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου δείχνουν ότι οι τιμές των κατοικιών έχουν αρχίσει να αυξάνονται από τα τέλη του 2016.

Η απόκτηση ακίνητης περιουσίας χρηματοδοτείται κυρίως μέσω της αποταμίευσης και των ξένων επενδύσεων (βλ. διάγραμμα 1.3). Οι εγχώριοι αγοραστές χρηματοδότησαν τις αγορές ακινήτων ως επί το πλείστον με τις δικές τους αποταμιεύσεις. Οι αλλοδαποί αγοραστές, ιδίως από τη Ρωσία, την Ασία και τη Μέση Ανατολή, προέβησαν σε λιγότερες αλλά πολύ πιο σημαντικές συναλλαγές, κυρίως σε μετρητά. Τα επιτόκια των ενυπόθηκων δανείων έχουν μειωθεί σημαντικά, αρχικά ως αποτέλεσμα των οδηγιών που εκδόθηκαν από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου. Άλλοι ιστορικοί παράγοντες που περιλαμβάνονται στα επιτόκια άσκησης νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), και ισχυρός ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών για τους βιώσιμους δανειολήπτες στο τμήμα αναχρηματοδότησης ενυπόθηκων δανείων. Ωστόσο, οι τράπεζες στην Κύπρο παραμένουν πολύ επιφυλακτικές όταν πρόκειται για χορήγηση νέων ενυπόθηκων δανείων (λαμβάνομένου υπόψη του πολύ υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων στα πιστοδοτικά τους χαρτοφυλάκια των νοικοκυριών, βλ. τμήμα 4.2).

Διάγραμμα 1.3: Πωλήσεις κατοικιών ανά τόπο διαμονής και στεγαστική πίστη σε κατοίκους

Πηγή: Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

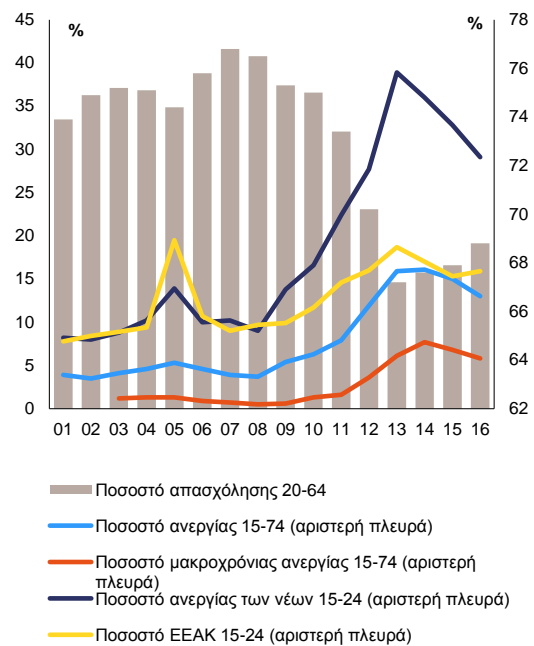
Η προσφορά ακινήτων ανταποκρίνεται στις θετικές εξελίξεις της ζήτησης. Η κατασκευαστική δραστηριότητα αυξάνεται συνεχώς από τα μέσα του 2016 και η τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί, καθώς ο αριθμός των οικοδομικών αδειών αυξάνεται. Οι κατασκευαστικές εταιρείες αντιμετωπίζουν επίσης αυστηρούς περιορισμούς όταν επιδιώκουν να λάβουν τραπεζική πίστωση για νέα έργα, λόγω του μεγάλου χρέους των επιχειρήσεων του κλάδου και του υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ως εκ τούτου, χρηματοδοτούν τα περισσότερα έργα ανέγερσης κατοικιών μέσω προπωλήσεων.

Αγορά εργασίας

Η αγορά εργασίας βελτιώνεται γρήγορα λόγω της οικονομικής ανάκαμψης. Ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων αναμένεται να αυξηθεί περίπου κατά 3 % το 2017, κυρίως στους κλάδους των υπηρεσιών και των κατασκευών. Το ποσοστό ανεργίας έπεσε στο 10,5% το τρίτο τρίμηνο του 2017, σημειώνοντας ταχύτερη μείωση από ό, τι αναμενόταν με βάση την προ της κρίσης σχέση του με την οικονομική ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017α, σ. 25). Ωστόσο, η ανεργία παραμένει ιδιαίτερα υψηλή στους νέους (25,1 % κατά το 3ο τρίμηνο του 2017, πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ) και για τους μακροχρόνια ανέργους (4,3 % κατά το 3ο τρίμηνο του 2017 σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 3,5 %). Το

ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε και το 3ο τρίμηνο του 2017 ήταν ελαφρώς κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (71,5 %, έναντι 72,3 %, αντίστοιχα), αλλά παραμένει σημαντικά κατώτερο από το επίπεδο προ της κρίσης (76,8 % το 2007· βλ. διάγραμμα 1.4). Ενώ η απασχόληση σε όρους αριθμού εργαζομένων αυξήθηκε, ο αριθμός των ωρών εργασίας εξακολουθεί να υστερεί. Το γεγονός αυτό σχετίζεται με την αύξηση της μερικής απασχόλησης και της απασχόλησης με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, που αμφότερες βρίσκονται πάνω από τα προ κρίσης επίπεδα. Η υποαπασχόληση, η οποία αυξήθηκε σημαντικά ως συνέπεια της κρίσης, έχει υποχωρήσει οριακά μόνο: Το 3ο τρίμηνο του 2017, το 6,3 % του εργατικού δυναμικού ανέφερε ότι θα επιθυμούσε να εργάζεται περισσότερες ώρες (έναντι 7,4 % κατά το 3ο τρίμηνο του 2016).

Διάγραμμα 1.4: Η κατάσταση στην αγορά εργασίας

Πηγή: Έρευνα της Eurostat για το εργατικό δυναμικό

Η αύξηση των μισθών παρέμεινε χαμηλή, ακόμη και με την ενίσχυση της ανάκαμψης. Οι ονομαστικοί μισθοί είχαν προηγουμένως μειωθεί σε μια περίοδο 4 ετών, αντισταθμίζοντας εν μέρει τις απώλειες ανταγωνιστικότητας που συσσωρεύτηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Το 2017, αναμένεται επάνοδος σε μετρίως θετικά επίπεδα, λόγω της υποτονικότητας στην

αγορά εργασίας. ⁽³⁾ Οι συλλογικές συμβάσεις που έχουν συναφθεί σε όλους τους κλάδους με συνδικαλιστική οργάνωση, και καλύπτουν περίπου 30% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, προβλέπουν σταδιακή αύξηση των αμοιβών και μερική τιμαριθμική προσαρμογή κατά τα προσεχή έτη.

Κοινωνικές εξελίξεις

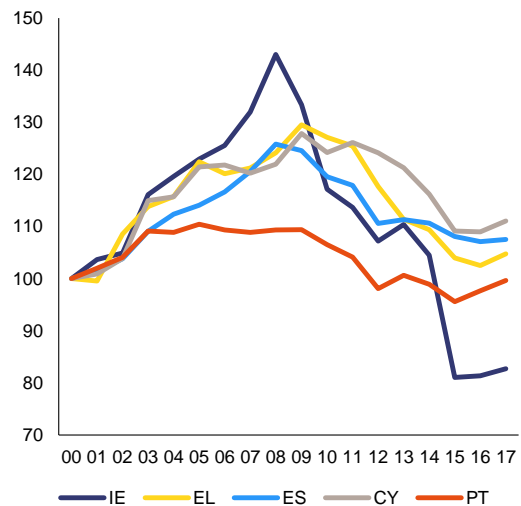
Οι κοινωνικές συνθήκες εξακολουθούν να είναι δύσκολες, αλλά έχουν αρχίσει να βελτιώνονται ως αποτέλεσμα της ανάκαμψης της αγοράς εργασίας. Το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε πιο δραστικά απ' ό, τι το ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2015, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα απότομη αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας. Πολλά νέα άτομα βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) Η εισοδηματική ανισότητα υποχώρησε στο 4,9 % το 2016, ποσοστό ελαφρώς χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (βλέπε τμήμα 4.3.2). Πάντως, η ανισότητα στην κατανομή του πλούτου ήταν από τις υψηλότερες στη ζώνη του ευρώ. Ο συντελεστής Gini των καθαρών περιουσιακών στοιχείων (ενεργητικό μείον παθητικό) ήταν 0,72 το 2014 ⁽⁴⁾, γεγονός που αντικατοπτρίζει υψηλό ποσοστό χρεωμένων νοικοκυριών.

Ανταγωνιστικότητα

Η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΠΣΣΙ) εξελίξεις μπορεί να διαβρώσει την ανταγωνιστικότητα κόστους που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η ΠΣΣΙ έχει υποτιμηθεί σημαντικά κατά τα έτη της κρίσης, σύμφωνα με την τάση της ζώνης του ευρώ (βλέπε διάγραμμα 1.5). Με την ανατίμηση του ευρώ έναντι των κυριότερων νομισμάτων κατά το 2017, η μείωση της ΠΣΣΙ αναμένεται να έχει ανασταλεί. Η κυριακή ΠΣΣΙ αναμένεται να

αναστραφεί, ιδίως καθώς οι μισθοί αρχίζουν να αυξάνονται, ο πληθωρισμός δεν είναι πλέον αρνητικός και το ευρώ προβλέπεται να ανατιμηθεί το 2018.

Διάγραμμα 1.5: Πραγματικές σταθμισμένες συναλλαγματικές ισοτιμίες

Πηγή: AMECO

Η Κύπρος εξακολούθησε να χάνει μερίδια στις εξαγωγικές αγορές από το 2010, παρά την υποτίμηση της ΠΣΣΙ και την προς τα κάτω προσαρμογή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά τη διάρκεια αρκετών ετών. Αυτό υπονοεί ότι υπεισέρχονται και διαρθρωτικοί παράγοντες, όπως το χαμηλό επίπεδο επιχειρηματικού δυναμισμού (βλ. τμήμα 4.4.2). Οι προβλεπόμενες αυξήσεις των μισθών αναμένεται να αυξήσουν το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος από το 2018.

Η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής παραμένει χαμηλή. Μετά από μια μακρά φθίνουσα πορεία, η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής άρχισε να βελτιώνεται ελαφρώς κατά τα τελευταία 3 έτη (βλ. διάγραμμα 1.6). Ένα σημαντικό μέρος των επενδύσεων (περίπου 30 % το 2017) συνδέεται με την ανέγερση κατοικιών, ενώ η κατηγορία των επενδύσεων σε εξοπλισμό, που αντιστοιχεί στο ήμισυ περίπου του συνόλου των επενδύσεων, ωθείται εν μέρει από τις νηολογήσεις πλοίων (βλ. διάγραμμα 1.2). Τα δεδομένα αυτά καταδεικνύουν δυνητικά περιορισμένες επιπτώσεις στην παραγωγικότητα.

⁽³⁾ Η υποτονικότητα της αγοράς εργασίας εκφράζεται ως άθροισμα των ατόμων που είναι διαθέσιμα να εργαστούν αλλά δεν αναζητούν εργασία, εκείνων που αναζητούν εργασία αλλά δεν είναι άμεσα διαθέσιμα, και εκείνων που εργάζονται ακούσια υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017α).

⁽⁴⁾ Ο συντελεστής Gini είναι συνοπτική στατιστική της ανισότητας. Όσο πλησιέστερα στο 1 βρίσκεται ο συντελεστής Gini τόσο πιο άνιση είναι η κατανομή του εισοδήματος ή του πλούτου. Εάν δεν υπάρχει ανισότητα στην κοινωνία, ο δείκτης είναι 0. Εάν ολόκληρο το εθνικό εισόδημα ή ο πλούτος αποκτάται από ένα μόνον άτομο, ο συντελεστής Gini είναι ίσος με 1.

Εξωτερική θέση

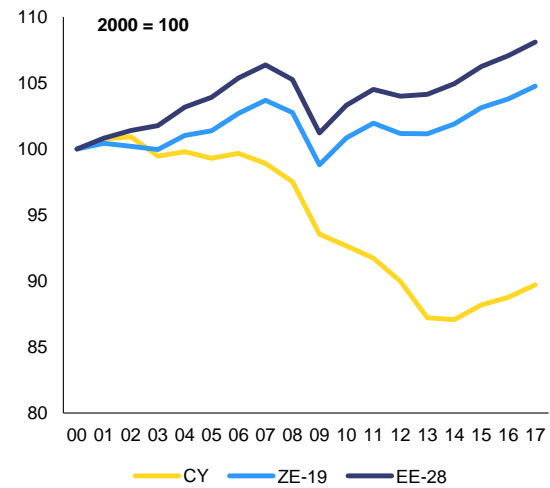
Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, που βασίζεται στο κυλιόμενο άθροισμα τεσσάρων τριμήνων, διευρύνεται. Αφού αυξήθηκε σε 4,9 % το 2016, διευρύνθηκε σε 6,9 % κατά το τρίτο τρίμηνο του 2017 (με βάση το κυλιόμενο άθροισμα τεσσάρων τριμήνων). Το αποτέλεσμα αυτό οφειλόταν εν μέρει στην ανάκαμψη των επενδύσεων, οι οποίες εμπεριέχουν υψηλό ποσοστό εισαγωγών και, γενικότερα, στην αναθέρμανση της κατανάλωσης μετά την κρίση. Ως εκ τούτου, η διεύρυνση μπορεί να είναι προσωρινή, αλλά οι εξελίξεις θα πρέπει να παρακολουθούνται προσεκτικά.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις οντότητες ειδικού σκοπού (SPE).⁽⁵⁾ Το μέγεθος και η σημερινή τάση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις δραστηριότητες SPE (βλ. Πλαίσιο 1.1). Εάν αυτές εξαιρεθούν, η κατάσταση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών με βάση την πραγματική οικονομία ήταν ισορροπημένη το 2016, αλλά έγινε αρνητική το 2017 τόσο για τον τομέα των ΟΕΣ όσο και για την πραγματική οικονομία (κυλιόμενη βάση τεσσάρων τριμήνων) (βλ. Διάγραμμα 1.7).

(5) Μολονότι δεν υφίσταται διεθνώς συμφωνημένος ορισμός των SPE, το εγχειρίδιο BPM6, το ΕΣΛ 2010 και η τέταρτη έκδοση του ορισμού αναφοράς του ΟΟΣΑ για τις άμεσες ξένες επενδύσεις (BD4) προσδιορίζουν τέσσερα διακριτά χαρακτηριστικά των SPE, δηλαδή α) νομικές οντότητες που έχουν συσταθεί από μη μόνιμους κατοίκους, β) μικρό αποτύπωμα στην πραγματική οικονομία και γ) ισολογισμοί που συνίστανται ως επί το πλείστον από απαιτήσεις και υποχρεώσεις μη μόνιμων κατοίκων. Στην περίπτωση της Κύπρου, οι κύριοι τύποι SPE που έχουν μέχρι στιγμής ταυτοποιηθεί, μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες δύο ευρείες κατηγορίες:

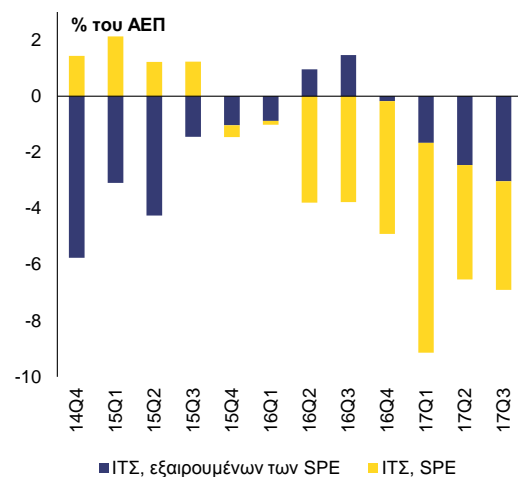
- Χρηματοοικονομικές εταιρείες
- Χρηματοδοτικές εταιρείες και εταιρείες συμμετοχών που διοχετεύουν κεφάλαια εντός ενός ομίλου με παγκόσμιες δραστηριότητες για λογαριασμό μιας αλλοδαπής μητρικής εταιρίας.
- Εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων/εταιρείες τιμολόγησης, οι οποίες τιμολογούν τις πωλήσεις ενός ομίλου με παγκόσμιες δραστηριότητες για λογαριασμό της μητρικής εταιρίας.
- Μη χρηματοοικονομικές εταιρείες (κυρίως πλοιοκτήτριες), οι οποίες κατέχουν μη χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία που συνήθως χρηματοδοτούνται με δάνειο από αλλοδαπή τράπεζα ή από τις μητρικές τους εταιρίες.

Διάγραμμα 1.6: **Συνολική παραγωγικότητα συντελεστών παραγωγής**

Πηγή: AMECO

Διάγραμμα 1.7: **Η εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, SPE και μη SPE (βάσει κυλιόμενου αθροίσματος 4 τριμήνων)**

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (ΝΙΠ) παραμένει πολύ αρνητική, ωστόσο αυτό οφείλεται σχεδόν κατά τα δύο τρίτα στην παρουσία SPE. Από το 3ο τρίμηνο του 2017, οι εν λόγω SPE καθόρισαν ένα ποσοστό της αρνητικής ΝΙΠ που ισοδυναμούσε με το 76,4 % του ΑΕΠ, ενώ η συνολική ΝΙΠ ισοδυναμούσε με το -120,6 % του ΑΕΠ. Αυτό μετριάξει σε σημαντικό βαθμό τους κινδύνους που απορρέουν από την πολύ μεγάλη ΝΙΠ, καθώς η σύνδεση των SPE με την πραγματική οικονομία είναι μάλλον περιορισμένη.

Η ΝΙΠ εξακολούθησε να μειώνεται. Η ΝΙΠ συρρικνώθηκε έντονα, κατά 7 εκατοστιαίες μονάδες, από το τέλος του 2016 έως το τρίτο τρίμηνο του 2017. Η διόρθωση της ΝΙΠ από το 2014 οφειλόταν σε προσαρμογές του τομέα της πραγματικής οικονομίας, γεγονός που αποτελεί ένα θετικό μήνυμα, αποδεικνύοντας ότι η πραγματική οικονομία της Κύπρου είναι όλο και λιγότερο εξαρτημένη από την εξωτερική χρηματοδότηση. Εν τω μεταξύ, το μέρος της ΝΙΠ που συνδέεται με τις SPE παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό και αναμένεται να αυξηθεί ελαφρώς στο μέλλον. Αυτό δείχνει ότι η σημαντική συνολικά αρνητική ΝΙΠ είναι πιθανόν να συνεχιστεί μεσοπρόθεσμα.

Χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα

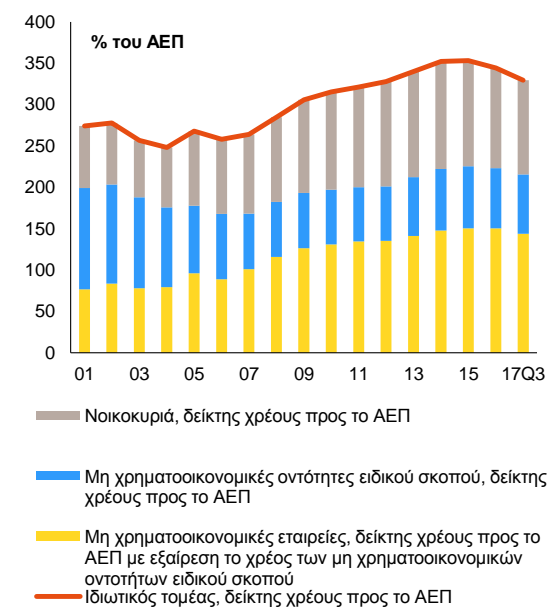
Ενώ το χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα μειώνεται, εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό. Το χρέος του ιδιωτικού τομέα ανήλθε σε 329 % του ΑΕΠ το 3ο τρίμηνο του 2017, μειωμένο σε σχέση με το 345 % το 2016 (βλέπε διάγραμμα 1.8), αλλά υπερβαίνει κατά πολύ το όριο του 133 % της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (ΔΜΑ). Οι μη χρηματοοικονομικές SPE αντιπροσώπευαν σημαντικό ποσοστό του συσσωρευμένου ιδιωτικού χρέους, ήτοι 79 % του ΑΕΠ το 3ο τρίμηνο του 2017. Έχουν περιορισμένη σύνδεση με την πραγματική οικονομία και το χρέος τους χρηματοδοτείται κυρίως από ξένες τράπεζες, γεγονός το οποίο μειώνει αξιοσημείωτα τους κινδύνους για την εγχώρια οικονομία. Σε ονομαστικούς όρους, το χρέος των νοικοκυριών και των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών (συμπεριλαμβανομένων των SPE) παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό από το 2014, στα 62 δισ. EUR. Ωστόσο, ακόμη και αν δεν ληφθεί υπόψη το χρέος των SPE, το χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα παρέμεινε πολύ υψηλό, στο 250 % του ΑΕΠ, το 3ο τρίμηνο του 2017 (βλ. τμήμα 4.2.2).

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Το υψηλό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL) παραμένει η βασική αδυναμία του τραπεζικού τομέα. Τα NPL στον τραπεζικό τομέα άρχισαν να μειώνονται, αλλά εξακολουθούν να είναι πολύ υψηλά, αντιπροσωπεύοντας περίπου το ήμισυ του χαρτοφυλακίου δανείων του μη

χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα. Το ποσοστό των NPL στα χαρτοφυλάκια δανείων σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά έχει μειωθεί ελαφρώς σε 52,7 % τον Ιούνιο του 2017 (σε σύγκριση με το 54,8 % στο τέλος του 2016), κατά 1,4 δισ. EUR. Η πλέον σημαντική μείωση NPL σημειώθηκε σε δραστηριότητες που συνδέονται με τα ακίνητα και τον τουρισμό, όπως οι οικοδομικές εργασίες καθώς και οι υπηρεσίες διαμονής και διατροφής. Τα NPL μειώθηκαν λόγω της αναδιάρθρωσης των δανείων με τη μορφή αποπληρωμής σε μετρητά, συμφωνιών ανταλλαγής με περιουσιακά στοιχεία και, σε μικρότερο βαθμό, διαγραφών. Η προσφυγή σε συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία οδήγησε σε συσσώρευση των ακίνητης περιουσίας από τις τράπεζες, με αποτέλεσμα την αύξηση του ανοίγματος στην αγορά ακινήτων (βλ. τμήμα 4.2.1).

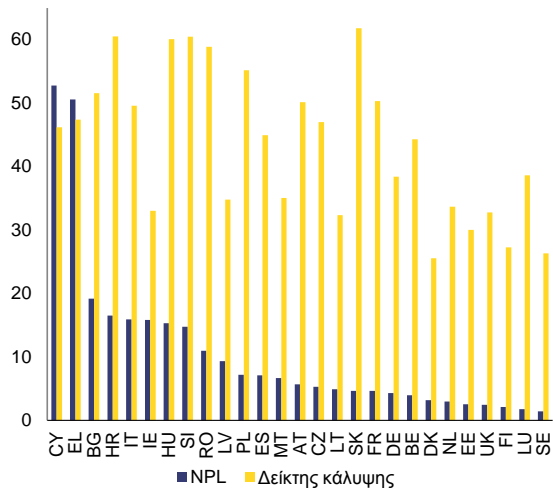
Διάγραμμα 1.8: Χρέος του ιδιωτικού τομέα

Πηγή: Eurostat και Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Οι προβλέψεις για κινδύνους βελτιώθηκαν σημαντικά το 2017 και είναι πλέον ευθυγραμμισμένες με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Η εποπτική πίεση, ιδίως μέσω των διαδικασιών εποπτικής εξέτασης και αξιολόγησης (ΔΕΕΑ) του ενιαίου εποπτικού μηχανισμού (ΕΕΜ), οδήγησε σε σταδιακές βελτιώσεις στην κάλυψη μέσω προβλέψεων των μη εξυπηρετούμενων δανείων από το 2014, ήτοι από 31,7 % σε 46,2 %

Διάγραμμα 1.9: **NPL του ιδιωτικού τομέα και δείκτης κάλυψης, Ιούνιος 2017**

1) Τα στοιχεία για την Πορτογαλία δεν είναι διαθέσιμα.
Πηγή: Ενοποιημένα τραπεζικά στοιχεία της ΕΚΤ.

σύμφωνα με στοιχεία του Ιουνίου 2017 (βλ. διάγραμμα 1.9 και πίνακα 4.2.1). Η σύσταση προβλέψεων είναι πλέον συγκρίσιμη με τον μέσο όρο της ΕΕ και θα πρέπει να αντικατοπτρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματική αξία των εξασφαλίσεων με ακίνητα. Ωστόσο, η βελτιωμένη μέση κάλυψη κρύβει διαφορές μεταξύ των τραπεζών. Καθώς οι τράπεζες επιταχύνουν την εξυγίανση των ισολογισμών τους, πιθανό να είναι αναγκαία η περαιτέρω τροφοδότηση των προβλέψεων προκειμένου να διατηρηθεί και, σε ορισμένες περιπτώσεις, να βελτιωθεί η κάλυψη, σε περίπτωση που η αποτίμηση των ασφαλειών ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει πλήρως τις τιμές της αγοράς.

Οι τράπεζες ήταν ζημιογόνες τους πρώτους εννέα μήνες του 2017. Τα αποτελέσματα για τους πρώτους εννέα μήνες του 2017 δείχνουν μια σοβαρή επιδείνωση της κερδοφορίας των τραπεζών σε σχέση με την ίδια περίοδο το 2016, καθώς τα καθαρά έσοδα από τόκους μειώθηκαν κατά περίπου 158 εκατ. EUR. Επιπλέον, η μεγάλη αύξηση των προβλέψεων για ζημιές από δάνεια που ανακοίνωσαν οι τράπεζες, και κυρίως η Τράπεζα Κύπρου, οδήγησαν σε αύξηση των προβλέψεων άνω των 850 εκατ. EUR σε επίπεδο ολόκληρου του συστήματος. Οδήγησε τα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα σε υψηλά αρνητικά επίπεδα περίπου 535 εκατ. EUR τους πρώτους εννέα μήνες του 2017, σε σύγκριση με κέρδος 317 εκατομμυρίων EUR κατά την ίδια

περίοδο το 2016. Συνολικά, η ικανότητα των τραπεζών να παράγουν κέρδη παραμένει υπό πίεση, σε ένα πλαίσιο περιορισμένων περιθωρίων επιτοκίου και ανάγκης να αντιμετωπίσουν τον εξαιρετικά μεγάλο όγκο μη εξυπηρετούμενων δανείων.

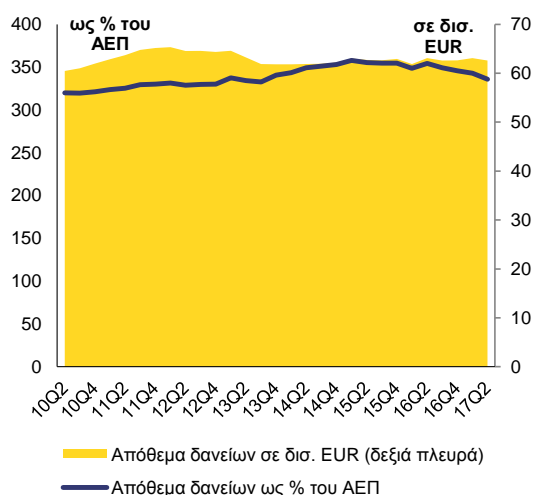
Οι τράπεζες λαμβάνουν μέτρα για τη μείωση των λειτουργικών δαπανών. Οι κυπριακές τράπεζες σημείωσαν πρόοδο όσον αφορά τη μείωση του αριθμού των υποκαταστημάτων και των εργαζομένων, αλλά ο αριθμός των πελατών και των στοιχείων ενεργητικού ανά κλάδο ή εργαζόμενο παραμένει αισθητά χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ.

Ο δείκτης κεφαλαίου κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 (CET 1) όλων των τραπεζών μειώθηκε σε 15 % στο τέλος Σεπτεμβρίου 2017, έναντι του 16 % ένα χρόνο νωρίτερα, και εξακολουθεί να είναι εύλωτος σε περαιτέρω αναγνώριση ζημιών. Ο συνολικός συντελεστής φερεγγυότητας μειώθηκε κατά 0,6 εκατοστιαίες μονάδες σε 16,3 % το Σεπτέμβριο από έτος σε έτος. Ο CET 1 εξακολουθεί να είναι υψηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ (περίπου 13 %), αλλά αυτό αντικατοπτρίζει τη μεγάλη αβεβαιότητα που συνδέεται με το υψηλό ποσοστό απομειωμένων δανείων. Ενώ οι δείκτες κεφαλαίου δεν μειώθηκαν το 2015 και το 2016 παρά τα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα, η επιτάχυνση της αναδιάρθρωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει αρχίσει να επιβαρύνει τα κεφαλαιακά αποθέματα των τραπεζών. Στις τράπεζες που έχουν προχωρήσει περισσότερο όσον αφορά την εξυγίανση του ισολογισμού, ο δείκτης CET 1 σημείωσε πτώση πολύ κάτω του μέσου όρου. Εάν οι τράπεζες εξακολουθήσουν να αυξάνουν τις προβλέψεις τους και αναγνωρίζουν ζημιές, η διατήρηση της σημερινής κεφαλαιοποίησης, ενδέχεται να αποδειχθεί δυσχερής. Ως εκ τούτου, ορισμένες από τις μεγαλύτερες τράπεζες σχεδιάζουν να εκδώσουν πρόσθετο κεφάλαιο κατηγορίας 1 ή κεφάλαιο κατηγορίας 2 προκειμένου να ενισχύσουν τα κεφαλαιακά αποθέματά τους, ως προαπαιτούμενο για την επίτευξη των στόχων μείωσης των NPL.

Η απομόγλευση φαίνεται να έχει σταματήσει, αλλά η εξυγίανση των ισολογισμών συνεχίζεται. Σύμφωνα με στοιχεία του Νοεμβρίου 2017, τα δάνεια προς εγχώριες μη χρηματοοικονομικές εταιρείες (MXE) και τα νοικοκυριά παρέμειναν σχετικά σταθερά από έτος σε έτος. Η διαπίστωση

αυτή υποκρύπτει υποκείμενες κινήσεις και προσπάθειες των τραπεζών να εξυγιάνουν τους ισολογισμούς τους. Οι νέες δανειοδοτήσεις αυξήθηκαν ελαφρά, ενώ οι μη καταβληθέντες τόκοι επί μη εξυπηρετούμενων δανείων, κεφαλαιοποιούνται, γεγονός που αυξάνει το πιστωτικό απόθεμα. Από την άλλη πλευρά, η αυξανόμενη χρήση των συμφωνιών ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία και οι διαγραφές χρέους με σκοπό την αναδιάρθρωση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων τους, μαζί με τις εξοφλήσεις χρεών, τείνουν να περιορίσουν το ύψος των χορηγηθεισών πιστώσεων. Εν μέσω ισχυρής ανάπτυξης, το χρέος του ιδιωτικού τομέα προς το ΑΕΠ συνέχισε να μειώνεται (βλ. Διάγραμμα 1.10).

Διάγραμμα 1.10: Χρέος του ιδιωτικού τομέα

Πηγή: Eurostat

Οι νέες δανειοδοτήσεις αυξάνονται σταδιακά. Ο ακαθάριστος όγκος των νέων δανείων προς κατοίκους εσωτερικού αυξήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2017 σε 1,4 δισ. EUR, από μια πολύ χαμηλή βάση ύψους 890 εκατ. EUR κατά το πρώτο εξάμηνο του 2016. Η πλέον πρόσφατη έρευνα τραπεζικών χορηγήσεων δείχνει ότι τα πιστοδοτικά κριτήρια για δάνεια προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά παρέμειναν αμετάβλητα από το 2014. Οι τράπεζες διερευνούν όλο και περισσότερο νέες δυνατότητες δανειοδότησης, δεδομένου του μεγάλου όγκου ρευστών στους ισολογισμούς τους και της επείγουσας ανάγκης να βελτιώσουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα.

Οι καταθέσεις αυξήθηκαν το 2017, χάρη στην

ενίσχυση της εμπιστοσύνης. Οι συνολικές καταθέσεις αυξήθηκαν κατά περίπου 240 δισ. EUR σε ετήσια βάση (2,4 %) στο τέλος Νοεμβρίου 2017. Οι υψηλότεροι ρυθμοί αύξησης καταγράφηκαν για ημεδαπούς και άλλους κατοίκους της ζώνης του ευρώ.

Δημόσια οικονομικά

Η Κύπρος αναμένεται να καταγράψει σημαντικά πλεονάσματα κατά την περίοδο 2017-2019. Η Επιτροπή προβλέπει πλεόνασμα της γενικής κυβέρνησης άνω του 1 % του ΑΕΠ το 2017 και το 2018, και κοντά στο 2 % το 2019. Το πρωτογενές πλεόνασμα για την περίοδο 2017-2019 αναμένεται να είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ, ανερχόμενο σε 3,5 % του ΑΕΠ το 2017 και μόλις κάτω από το 4 % του ΑΕΠ το 2018 και 2019. Οι ισχυρές δημοσιονομικές επιδόσεις το 2017 αναμένεται να οφείλονται στην υψηλή είσπραξη εσόδων χάρη στην ευνοϊκή μακροοικονομική κατάσταση, στις θετικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας και στο γεγονός ότι η κυβέρνηση συνήψε συμβάσεις για την αναζήτηση κοιτασμάτων αερίου για την περίοδο 2017-2019. Η είσπραξη των εσόδων αναμένεται να υπεραντισταθμίσει την επίπτωση των επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων του 2017, όπως η κατάργηση του φόρου ακίνητης περιουσίας, ο τερματισμός των προσωρινών μισθολογικών εισφορών και η πρόσθετη πρόσληψη στρατιωτών. Το διαρθρωτικό ισοζύγιο προβλέπεται ότι θα είναι πλεονασματικό (0,4 % του ΑΕΠ) το 2017 και σχεδόν ισοσκελισμένο το 2018 και το 2019.

Υπάρχουν κίνδυνοι που συνδέονται με τη χρηματοδότηση μόνιμων αυξήσεων των δαπανών από τα προσωρινά έκτακτα έσοδα. Οι δημόσιες δαπάνες προβλέπεται να αυξηθούν, αν και με βραδύτερους ρυθμούς απ' ό, τι τα έσοδα. Ωστόσο, η συνεχιζόμενη αβεβαιότητα ως προς τον δημοσιονομικό αντίκτυπο της μεταρρύθμισης του συστήματος υγείας, η απουσία μηχανισμού για τον περιορισμό της αύξησης του μισθολογικού κόστους των δημοσίων υπαλλήλων μετά το 2018 και οι πιέσεις για χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής μπορεί να θέσουν περαιτέρω κινδύνους σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

Ο δείκτης χρέους αναμένεται να μειωθεί σταθερά και να πέσει κάτω από το 94 % του ΑΕΠ το 2019. Η φθίνουσα τροχιά αποτυπώνει αναμενόμενα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα και

ευνοϊκή δυναμική όσον αφορά το χρέος, λόγω της ισχυρής ονομαστικής ανάπτυξης. Μεσοπρόθεσμα, το υψηλό δημόσιο χρέος εξακολουθεί να υπόκειται σε κινδύνους δυσμενέστερων εξελίξεων που απορρέουν από τις μακροοικονομικές διαταραχές,

τα τρωτά σημεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη σταδιακή επιδείνωση της διαρθρωτικής δημοσιονομικής θέσης (βλ. τμήμα 4.1.1).

Πλαίσιο 1.1: Η επίπτωση των οντοτήτων ειδικού σκοπού στις στατιστικές και στην πραγματική οικονομία

Οι οντότητες ειδικού σκοπού (SPE) χρησιμοποιούνται για τη νόμιμη καταχώριση και κατοχή περιουσιακών στοιχείων στην Κύπρο, μεταξύ άλλων για σκοπούς απομόνωσης των κινδύνων και φορολογικού σχεδιασμού. Οι SPE είναι νομικές οντότητες εγγεγραμμένες και με φορολογική κατοικία στην Κύπρο, με λίγους υπαλλήλους και/ή χωρίς παραγωγή, οι οποίες ελέγχονται από αλλοδαπές οντότητες. Χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο από μη μόνιμους κατοίκους για να διοχετευτούν κεφάλαια προς άλλους μη μόνιμους κατοίκους, ιδίως στην περίπτωση εταιρειών συμμετοχών ή ενδοομιλικών χρηματοδοτικών πράξεων. Οι εταιρείες μπορούν να χρησιμοποιούν τις SPE για να διαχωρίσουν νομίμως δραστηριότητες που συνεπάγονται κινδύνους από άλλες εργασίες και πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία, για παράδειγμα, έπειτα από αίτημα των πιστωτών τους. Οι SPE είναι επίσης νομικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την προστασία περιουσιακών στοιχείων από την πτωχευτική διαδικασία, ιδίως για τους οικονομικούς φορείς που προέρχονται από χώρες όπου η εκτέλεση των συμβάσεων είναι κακής ποιότητας ή χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα διαφθοράς. Η σύσταση επενδυτικού οχήματος, θυγατρικής ή ναυτιλιακής εταιρείας στην Κύπρο επιτρέπει επί του παρόντος τη σχετικά χαμηλή φορολόγηση και την αξιοποίηση μια τοπικής συσσωρευμένης εξειδικευμένη εμπειρογνώσιας.

Οι SPE χρησιμοποιούνται επίσης ευρέως για τη νηολόγηση πλοίων στην Κύπρο. Οι ναυτιλιακές δραστηριότητες πραγματοποιούνται συνήθως μέσω υπεράκτιων εταιρειών. Κατά συνέπεια, οι ναυτιλιακές εταιρείες έχουν συμφέρον στη οργάνωση των δραστηριοτήτων αυτών μέσω SPE σε χώρες με ευνοϊκά φορολογικά καθεστάτα, όπως η Κύπρος (βλ. τμήμα 4.1.3).⁶ Τα διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με τις μη χρηματοοικονομικές SPE (ως επί το πλείστον συνδέονται με ναυτιλιακές δραστηριότητες) δείχνουν ότι οι συνολικές τους υποχρεώσεις συνολικά σε περίπου 18 δισ. EUR στα τέλη του 2016, ή περίπου στο 100 % του ΑΕΠ της Κύπρου. Οι μη χρηματοοικονομικές SPE εμφανίζουν σημαντική μόχλευση (δείκτης χρέους προς ίδια κεφάλαια 3,7) και χρηματοδοτούνται ως επί το πλείστον από το εξωτερικό (97 % των εκκρεμών δανείων).

Οι SPE εισάγουν μεροληψία στις οικονομικές στατιστικές της Κύπρου. Η οικονομική μεταβίβαση μεταφορικού εξοπλισμού από μη χρηματοοικονομικές οντότητες που ανήκουν σε μόνιμο κάτοικο της Κύπρου έχει μεγάλο αντίκτυπο στους εξωτερικούς λογαριασμούς, ενώ η επίπτωσή της στην πραγματική εγχώρια οικονομία περιορίζεται στο τέλος μίσθωσης που χρεώνεται από τις εν λόγω οντότητες, το οποίο αυξάνει το ΑΕΠ. Βάσει του ΕΣΛ 2010, ένα σκάφος/αεροσκάφος είναι οικονομικός κάτοικος Κύπρου ανεξάρτητα από τον τόπο άσκησης των δραστηριοτήτων του, εφόσον η οικονομική κυριότητα ανήκει σε κάτοικο Κύπρου. Τα ακαθάριστα χρηματοοικονομικά στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού των χρηματοοικονομικών οντοτήτων ειδικού σκοπού αντισταθμίζονται μεταξύ τους, αλλά διογκώνουν σημαντικά το μέγεθος των χρηματοοικονομικών λογαριασμών.

Οι ναυτιλιακές συναλλαγές που αυξάνουν τη μεταβλητότητα των στατιστικών για τις επενδύσεις, τις εισαγωγές και εξαγωγές και έχουν αντίκτυπο στο ΑΕΠ μέσω των υπηρεσιών μίσθωσης που παρέχονται από πλοιοκτήτριες οντότητες των οποίων είναι οι οικονομικοί ιδιοκτήτες είναι κάτοικοι Κύπρου. Η νηολόγηση πλοίου στην Κύπρο αυξάνει τις επενδύσεις. Ωστόσο, το όφελος αυτό αντισταθμίζεται από αντίστοιχη αύξηση των εισαγωγών αγαθών. Ομοίως, όταν ένα σκάφος διαγράφεται από τα νηολόγια της Κύπρου, αυτό μειώνει τις επενδύσεις, αλλά αυξάνει τις εξαγωγές. Ούτε η εγγραφή ούτε η διαγραφή επηρεάζουν το ΑΕΠ, αλλά το μέγεθος ορισμένων σημαντικών συναλλαγών (ορισμένα πλοία μπορεί να αξίζουν πολλές εκατοντάδες εκατομμύρια ευρώ) μπορεί να στρεβλώσει την ανάλυση των επενδύσεων και του εξωτερικού εμπορίου.

Το χρέος των πλοιοκτητριών SPE επηρεάζει την καθαρή διεθνή επενδυτική θέση. Ο χαρακτήρας έντασης κεφαλαίου του ναυτιλιακού κλάδου επηρεάζει σημαντικά την ΝΙΠ, επειδή πλοιοκτήτριες SPE έχουν μεγάλες οικονομικές υποχρεώσεις έναντι ξένων πιστωτών, ενώ αυτές ως επί το πλείστον κατέχουν ενσώματα στοιχεία ενεργητικού. Δεδομένου ότι η ΝΙΠ παρουσιάζει την οικονομική κατάσταση και δεν περιλαμβάνει πραγματικά περιουσιακά στοιχεία, η ενσωμάτωση πλοιοκτητριών SPE επιδεινώνει σημαντικά τη ΝΙΠ. Ωστόσο, οι κίνδυνοι αναφορικά με τις επιπτώσεις στην πραγματική εγχώρια οικονομία είναι περιορισμένοι, δεδομένου ότι οι μη χρηματοοικονομικές SPE χρηματοδοτούνται επί του παρόντος κατά κύριο λόγο από ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή άλλες συναφείς οντότητες μη μόνιμους κατοίκους και κατέχουν περιουσιακά στοιχεία ευρισκόμενα εκτός Κύπρου.

Η σημασία των μεγάλων και αρνητικών ΝΙΠ είναι μικρότερη όταν εξαιρούνται οι SPE. Η ΝΙΠ ανήλθε σε μείον 22,5 δισ. EUR (127,8 % του ΑΕΠ) το 2016. Στο τέλος του 2016, το καθαρό εξωτερικό χρέος των μη χρηματοοικονομικών SPE ανήλθε σε 11,3 δισ. EUR ή σε 62,5% της ΝΙΠ. Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η διορθωμένη ΝΙΠ από την επίπτωση του ίδιου κινήτου εξοπλισμού των μη χρηματοοικονομικών SPE ήταν -71% του ΑΕΠ το 2015 και -50,6% του ΑΕΠ το 2016. Επιπλέον, μεγάλο μέρος του εξωτερικού χρέους αποτελείται από το χρέος της γενικής κυβέρνησης προς τον ESM και το ΔΝΤ, το οποίο έχει πολύ μακροπρόθεσμη δομή ληκτότητας και άρα δεν είναι εκτεθειμένο σε βραχυπρόθεσμο κίνδυνο αναχρηματοδότησης. Λαμβανομένων υπόψη των παραγόντων αυτών, η «υποκείμενη» ΝΙΠ θα μπορούσε να θεωρηθεί πλησιέστερα στο όριο κατωφλίου της ΔΜΑ του -35 % του ΑΕΠ. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπογραμμίζει την υψηλή εξάρτηση της Κύπρου από εξωτερική δανειοδότηση για τη χρηματοδότηση της οικονομίας της.

⁶ Πηγή: <http://www.investcyprus.org.cy/en/establishing-business-cyprus/tax--legal-framework/competitive-corporate-tax-system>

Πίνακας 1.1: Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες - Κύπρος

	2004-07	2008-12	2013-14	2015	2016	προβλέψεις		
						2017	2018	2019
Πραγματικό ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	4.4	0.1	-3.7	2.0	3.0	3.8	3.2	2.8
Δυνητική ανάπτυξη (σε ετήσια βάση)	3.4	1.7	-2.1	-1.4	0.4	1.1	1.4	1.7
Ιδιωτική κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	6.3	0.5	-2.7	2.6	3.3	.	.	.
Δημόσια κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	3.6	2.7	-7.6	-2.8	-0.4	.	.	.
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	9.9	-8.6	-15.2	13.6	35.0	.	.	.
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	2.7	0.5	3.2	6.3	3.9	.	.	.
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	6.1	-0.9	-0.2	8.1	6.6	.	.	.
Συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ:								
Εγχώρια ζήτηση (σε ετήσια βάση)	6.7	-1.1	-5.4	2.9	6.8	.	.	.
Αποθέματα (σε ετήσια βάση)	-0.3	0.4	-0.1	-0.1	-2.1	.	.	.
Καθαρές εξαγωγές (σε ετήσια βάση)	-2.0	0.5	1.8	-0.9	-1.7	.	.	.
Συμβολή στην αύξηση του δυνητικού ΑΕΠ:								
Σύνολο εργασίας (ώρες) (σε ετήσια βάση)	1.3	0.6	-1.8	-1.1	0.0	0.5	0.5	0.6
Συσσώρευση κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	2.0	1.5	0.0	-0.1	0.5	0.7	0.8	0.9
Συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής (σε ετήσια βάση)	0.0	-0.3	-0.3	-0.3	-0.2	0.0	0.2	0.2
Παραγωγικό κενό	3.6	0.3	-7.3	-3.6	-1.1	1.3	2.7	3.7
Ποσοστό ανεργίας	4.6	7.0	16.0	15.0	13.0	11.0	10.0	9.3
Αποπληθωριστής ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	3.5	2.1	-1.3	-1.2	-0.9	1.2	1.1	1.6
Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	2.1	2.7	0.1	-1.5	-1.2	0.7	1.2	1.3
Ονομαστική αμοιβή ανά εργαζόμενο (σε ετήσια βάση)	3.7	2.7	-4.5	-1.2	-0.8	1.7	1.5	1.8
Παραγωγικότητα της εργασίας (πραγματική, ανά εργαζόμενο, σε ετήσια βάση)	0.9	-0.1	0.2	0.5	-0.1	.	.	.
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ΚΕΑΜΠ, σύνολο της οικονομίας, σε ετήσια βάση)	2.8	2.7	-4.7	-1.7	-0.7	1.0	0.5	0.5
Πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (σε ετήσια βάση)	-0.7	0.7	-3.4	-0.5	0.2	-0.2	-0.5	-1.1
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΚΕΑΜΠ, σε ετήσια βάση)	1.1	0.6	-3.2	-6.1	-0.1	1.9	1.1	-1.2
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	-0.1	-0.4	0.2	-6.5	0.7	0.3	1.4	.
Ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών (καθαρή αποταμίευση ως ποσοστό του καθαρού διαθέσιμου εισοδήματος)	3.8	0.3	-13.5	-13.7
Ιδιωτικές πιστωτικές ροές, ενοποιημένες (% του ΑΕΠ)	23.7	17.5	-6.8	4.1	10.2	.	.	.
Χρέος ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	259.7	311.3	346.3	353.5	344.6	.	.	.
εκ του οποίου χρέος νοικοκυριών, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	87.2	116.3	128.9	127.7	121.2	.	.	.
εκ του οποίου χρέος μη χρηματοοικονομικών εταιρειών, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	172.5	195.0	217.4	225.8	223.4	.	.	.
Ακαθάριστο μη εξυπηρετούμενο χρέος (% του συνόλου των χρεωστικών μέσων και του συνόλου των δανείων και προκαταβολών)	.	8.9	36.4	34.7	33.8	.	.	.
Εταιρείες, καθαρή ικανότητα χρηματοδότησης (+) ή καθαρή ανάγκη χρηματοδότησης (-) (% του ΑΕΠ)	-11.7	0.5	11.0	7.0	1.6	1.5	0.9	0.4
Εταιρείες, ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα (% του ΑΕΠ)	23.8	20.3	22.2	21.6	20.8	20.7	20.9	21.5
Νοικοκυριά, καθαρή ικανότητα χρηματοδότησης (+) ή καθαρή ανάγκη χρηματοδότησης (-) (% του ΑΕΠ)	-5.7	-4.9	-8.1	-8.7	-7.8	-8.5	-9.2	-9.8
Αποπληθωρισμένος δείκτης τιμών κατοικιών (σε ετήσια βάση)	6.9	-4.7	-2.7	0.3	1.6	.	.	.
Επενδύσεις σε κατοικίες (% του ΑΕΠ)	10.9	8.2	4.1	4.2	4.6	.	.	.
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	.	-8.9	-4.6	-1.5	-4.9	-5.4	-6.2	-6.8
Εμπορικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	.	-6.0	1.9	0.8	-0.8	.	.	.
Όροι εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	0.5	-0.2	-0.3	-0.5	0.1	0.0	-0.2	0.0
Ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων (% του ΑΕΠ)	.	0.3	1.1	0.3	0.2	.	.	.
Καθαρή διεθνή επενδυτική θέση (% του ΑΕΠ)	.	-109.9	-142.9	-145.0	-127.8	.	.	.
Καθαρό διαπραγματεύσιμο εξωτερικό χρέος (% του ΑΕΠ) (1)	.	-84.2	-109.3	-136.1	-118.4	.	.	.
Ακαθάριστο διαπραγματεύσιμο εξωτερικό χρέος (% του ΑΕΠ) (1)	.	578.3	612.5	500.3	492.3	.	.	.
Εξαγωγικές επιδόσεις έναντι προηγμένων χωρών (πενταετής % μεταβολή)	-13.5	-8.7	-13.7	-10.6	-5.7	.	.	.
Μερίδιο εξαγωγικών αγορών, αγαθά και υπηρεσίες (σε ετήσια βάση)	.	.	1.6	-1.5	4.7	.	.	.
Καθαρές ροές ΑΞΕ (% του ΑΕΠ)	.	1.7	-4.8	47.4	-7.8	.	.	.
Ισοζύγιο γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	-0.9	-4.1	-6.9	-1.2	0.5	1.1	1.4	1.9
Διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ)	.	-4.6	1.2	1.6	1.1	0.4	0.0	-0.1
Ακαθάριστο χρέος γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	59.8	60.1	105.0	107.5	107.1	103.0	98.3	93.9
Δείκτης φορολογίας προς το ΑΕΠ (%)	32.2	32.4	32.5	33.1	33.3	34.0	33.9	34.2
Φορολογικός συντελεστής για έναν άγαμο που αμείβεται με τον μέσο μισθό (%)	7.9
Φορολογικός συντελεστής για έναν άγαμο που αμείβεται με το 50 % του μέσου μισθού (%)	6.3

1) NIIP εξαιρουμένων των άμεσων επενδύσεων και μετοχών χαρτοφυλακίου.

2) Εγχώριοι τραπεζικοί όμιλοι και ανεξάρτητες τράπεζες, θυγατρικές ΕΕ και εκτός ΕΕ που ελέγχονται από το εξωτερικό και εκτός ΕΕ και υποκαταστήματα ΕΕ και εκτός ΕΕ ελεγχόμενα από το εξωτερικό. Το συνολικό ποσοστό των NPL, το οποίο καλύπτει το σύνολο των δανείων και προκαταβολών, μπορεί να είναι παραπλανητικό για την Κύπρο, λόγω των μεγάλων ανοιγμάτων των εγχώριων και αλλοδαπών τραπεζών στις κεντρικές τράπεζες (που αντιπροσωπεύουν το 14 % των ακαθάριστων δανείων) και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (10 % των ακαθάριστων δανείων). Για την Κύπρο, το ποσοστό NPL για τον ιδιωτικό τομέα, που περιλαμβάνει μόνο τα ανοίγματα σε μη χρηματοοικονομικές εταιρείες και νοικοκυριά, είναι πιο κατάλληλος δείκτης (βλέπε τμήμα 4.2).

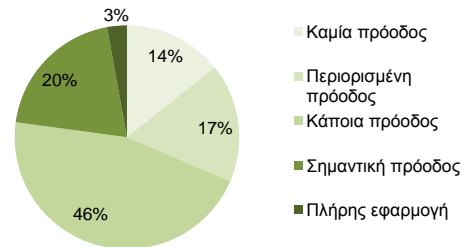
Πηγή: Eurostat και ΕΚΤ στις 30 Ιανουαρίου 2018, όπου διατίθενται: Ευρωπαϊκή Επιτροπή για στοιχεία προβλέψεων (χειμερινές προβλέψεις 2018 για το πραγματικό ΑΕΠ και τον ΕνΔΤΚ, διαφορετικά φθινοπωρινές προβλέψεις 2017)

2. ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ

Η πρόοδος που σημειώθηκε όσον αφορά την εφαρμογή των συστάσεων που απευθύνθηκαν προς την Κύπρο το 2017⁽¹⁾ πρέπει να εξεταστεί ως μέρος μιας πιο μακροπρόθεσμης προοπτικής στο πλαίσιο της διαδικασίας που ξεκίνησε με την καθιέρωση του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου το 2011. Εξετάζοντας την πολυετή αξιολόγηση της εφαρμογής των ειδικών ανά χώρα συστάσεων από την εποχή που εκδόθηκαν για πρώτη φορά, το 69 % του συνόλου των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που απευθύνθηκαν προς την Κύπρο έχει καταγράψει τουλάχιστον «κάποια πρόοδο». Το 31 % των εν λόγω ειδικών ανά χώρα συστάσεων κατέγραψε «περιορισμένη» ή «καθόλου» πρόοδο (βλ. διάγραμμα 2.1). Πλήρης εφαρμογή και σημαντική πρόοδος έχουν επιτευχθεί σε ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων, ιδίως δημοσιονομικού και χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα, που υποστηρίχθηκαν από το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής ΕΕ-ΔΝΤ 2013-2016. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές καλύπτουν την πλειονότητα των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που διατυπώθηκαν το 2011 και το 2012. Όσον αφορά τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις που διατυπώθηκαν το 2016, αυτές καλύπτουν ως επί το πλείστον προβλήματα που εξακολουθούν να υφίστανται, αντικατοπτρίζονται επίσης στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις του 2017.

(1) Για την αξιολόγηση των άλλων μεταρρυθμίσεων που υλοποιήθηκαν στο παρελθόν, βλ. τμήμα 4

Διάγραμμα 2.1: **Συνολική πολυετής υλοποίηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων 2011-2017 έως σήμερα**

* Η γενική αξιολόγηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που αφορούν τη δημοσιονομική πολιτική αποκλείει τη συμμόρφωση με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

** 2011-2012: Διαφορετικές κατηγορίες αξιολόγησης ειδικών ανά χώρα συστάσεων

*** Η πολυετής αξιολόγηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων εξετάζει την υλοποίηση από τότε που οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις εγκρίθηκαν για πρώτη φορά έως την έκθεση ανά χώρα του Φεβρουαρίου 2018.

**** Η πολυετής αξιολόγηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων αποκλείει τα έτη κατά τα οποία η Κύπρος βρισκόταν σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών και το δημοσιονομικό πλαίσιο ενισχύθηκαν σημαντικά ώστε να εξασφαλίζεται η διαφάνεια και η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. **Πραγματοποιήθηκε μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος** για να εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά του. Οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις σχετικά με τις κοινωνικές παροχές και το υψηλό ποσοστό κινδύνου των ηλικιωμένων να περιέλθουν σε συνθήκες φτώχειας υλοποιήθηκαν με το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα που επιτρέπει αποτελεσματικότερες και πιο στοχευμένες κοινωνικές παροχές.

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας υπέστη επίσης σημαντικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένου του εκσυγχρονισμού του εποπτικού πλαισίου. Τα πλαίσια αφερεγγυότητας και εκποιήσεων εκσυγχρονίστηκαν επίσης. Τομεακά εμπόδια στην εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών έχουν ως επί το πλείστον αρθεί. Θεσπίστηκαν μέτρα για την **προώθηση της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές** και διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος. Ωστόσο, η παραγωγή ενέργειας εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα. Οι συστάσεις για την **αγορά εργασίας** έχουν εφαρμοστεί μέσω της

μεταρρύθμισης της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών, μέτρων για την αντιμετώπιση της ανεργίας (ιδίως της ανεργίας των νέων και της μακροχρόνιας) και πολιτικών για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.

Η Κύπρος έχει σημειώσει μέχρι στιγμής περιορισμένη⁽⁸⁾ πρόοδο όσον αφορά την υλοποίηση των CSR 2017. Οι μεταρρυθμίσεις στους τομείς της δημόσιας διοίκησης, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κρατικών οντοτήτων παραμένουν εκκρεμείς, μολονότι θεσπίστηκαν νέοι κανόνες σχετικά με την κινητικότητα του προσωπικού. Έχουν ληφθεί ή εξαγγελθεί ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος, αλλά μια

ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Λήφθηκαν διοικητικά μέτρα για τη μείωση των καθυστερήσεων στην έκδοση τίτλων, αλλά δεν έχει ακόμα προταθεί εκτεταμένη λύση. Εξαγγέλθηκαν μέτρα για να επιταχυνθεί η μείωση των NPL, σύμφωνα με τη σύσταση για τη ζώνη του ευρώ (EAR) 4, και για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, αλλά η πρόοδος παραμένει περιορισμένη. Η εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη προχωρά, επικεντρωνόμενη στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με την EAR 1. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων έχει σε μεγάλο βαθμό παγώσει, ενώ προχωρούν σε κάποιο βαθμό τα σχέδια για το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Ελήφθησαν μέτρα για την αύξηση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης, σύμφωνα με την EAR 3, ενώ για την εκπαίδευση σημειώθηκε περιορισμένη μόνο πρόοδος. Τέλος, τον Ιούνιο του 2017 θεσπίστηκε η βασική νομοθεσία για τη δημιουργία ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας και η υλοποίηση βρίσκεται σε εξέλιξη.

⁽⁸⁾ Οι πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο και τα μέτρα που λήφθηκαν σε απόκριση των εισηγήσεων ακολουθητέας πολιτικής σε κάθε επιμέρους τμήμα μιας CSR παρουσιάζονται στον ανακεφαλαιωτικό πίνακα (βλ. Παράρτημα Α). Η συνολική αυτή αξιολόγηση της CSR 1 δεν περιλαμβάνει αξιολόγηση της συμμόρφωσης με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

CSR 2017 για την Κύπρο	Συνολική αξιολόγηση της πρόόδου όσον αφορά τις CSR 2017: Περιορισμένη πρόοδος
<p>CSR1: Έως τα τέλη του 2017, να εγκρίνει βασικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό τη βελτίωση της αποδοτικότητας του δημόσιου τομέα, ιδίως όσον αφορά τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, τη διακυβέρνηση των κρατικών οντοτήτων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. (σχετικό με τη ΔΜΑ)</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος*:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κάποια πρόοδος όσον αφορά τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. • Καμία πρόοδος όσον αφορά τον νόμο σχετικά με τη διακυβέρνηση των κρατικών οντοτήτων. • Καμία πρόοδος όσον αφορά τη μεταρρύθμιση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
<p>CSR2: Να αυξήσει την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος με τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής δικονομίας, την εφαρμογή κατάλληλων συστημάτων πληροφοριών και την αύξηση της εξειδίκευσης των δικαστηρίων. Να λάβει πρόσθετα μέτρα για να εξαλείψει τα εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων και να διασφαλίσει αξιόπιστα και ταχύρρυθμα συστήματα για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας ακίνητης περιουσίας. (σχετικό με τη ΔΜΑ)</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την αύξηση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος, τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής δικονομίας και την αύξηση της εξειδίκευσης των δικαστηρίων. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εξάλειψη των εμποδίων για την πλήρη εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τη διασφάλιση αξιόπιστων και ταχύρρυθμων συστημάτων για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας επί ακίνητης περιουσίας.
<p>CSR3: Να επιταχύνει τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, με τον καθορισμό σχετικών ποιοτικών και χρονικά δεσμευτικών στόχων για τις τράπεζες και με τη διασφάλιση της ακριβούς αποτίμησης των εξασφαλίσεων για τη δημιουργία προβλέψεων. Να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια λειτουργική δευτερογενή αγορά για μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Να εννοποιήσει και να ενισχύσει την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιρειών και των συνταξιοδοτικών ταμείων. (σχετικό με τη ΔΜΑ)</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την επιτάχυνση της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, με τη συγκρότηση ειδικής ομάδας για τη χάραξη εθνικής στρατηγικής και την αξιολόγηση ολοκληρωμένων λύσεων, μεταξύ των οποίων ένα νέο πλαίσιο καθορισμού στόχων. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τη δημιουργία των συνθηκών για μια λειτουργική δευτερογενή αγορά για μη εξυπηρετούμενα δάνεια. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση της εποπτείας των ασφαλιστικών εταιρειών και των συνταξιοδοτικών ταμείων.
<p>CSR4: Να επιταχύνει την εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επίτευξη των στρατηγικών επενδύσεων και στη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση και, έως τα τέλη του 2017, να επαναρχίσει την εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Να λάβει αποφασιστικά μέτρα προς τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου και ιδίως να προχωρήσει τον λειτουργικό και λογιστικό διαχωρισμό έως τα τέλη του 2017. (σχετικό με τη ΔΜΑ)</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κάποια πρόοδος όσον αφορά την επιτάχυνση της εφαρμογής του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη, με ιδιαίτερη έμφαση στο επιχειρηματικό περιβάλλον, τη διευκόλυνση των στρατηγικών επενδύσεων και τη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου.
<p>CSR5: Να επισπεύσει τις μεταρρυθμίσεις με στόχο την ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και τη βελτίωση της ποιότητας των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας. Να ολοκληρώσει τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να βελτιωθούν η συνάφειά του με την αγορά εργασίας και οι επιδόσεις του, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών. Έως τα τέλη του 2017 να θεσπίσει νομοθεσία για τη μεταρρύθμιση της νοσοκομειακής περίθαλψης και την καθολική κάλυψη της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. (σχετικό με τη ΔΜΑ)</p>	<p>Κάποια πρόοδος:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κάποια πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και τη βελτίωση της ποιότητας των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας. • Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να βελτιωθούν η συνάφειά του με την αγορά εργασίας και οι επιδόσεις του. • Σημαντική πρόοδος όσον αφορά τη θέσπιση νομοθεσίας για τη μεταρρύθμιση της νοσοκομειακής περίθαλψης και την καθολική κάλυψη της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.
<p>* Η συνολική αυτή αξιολόγηση της CSR1 δεν περιλαμβάνει αξιολόγηση της συμμόρφωσης με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.</p>	

Τα ταμεία ESI (ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία) διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση των προκλήσεων για την χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη και σύγκλιση την Κύπρο, κυρίως με την προώθηση και επέκταση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, την στήριξη της επιχειρηματικότητας των γυναικών και των νέων, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, την

ισχυροποίηση των δεσμών μεταξύ επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης των ενηλίκων και των αναγκών της αγοράς εργασίας. Τα ταμεία ESI συμβάλλουν επίσης αποφασιστικά στην προώθηση της E&A στον ιδιωτικό τομέα, για τη βελτίωση των δεσμών μεταξύ της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας, αφενός, και της βιομηχανίας αφετέρου.

Πλαίσιο 2.1: Απτά αποτελέσματα που επιτυγχάνονται μέσω της υποστήριξης της ΕΕ στις διαρθρωτικές αλλαγές στην Κύπρο

Η Κύπρος είναι δικαιούχος της στήριξης των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ταμεία ESI) και μπορεί να λάβει έως 917 εκατ. EUR έως το 2020. Το ποσό αυτό αντιπροσωπεύει περίπου 1% του ΑΕΠ ετησίως κατά την περίοδο 2014-2018 και 20% των δημοσίων επενδύσεων ⁽¹⁾. Έως τις 31 Δεκεμβρίου 2017, διατέθηκε εκτιμώμενο ποσό 330 εκατ. EUR (36 % του συνόλου) σε έργα επί τόπου. Η χρηματοδότηση της ΕΕ άνοιξε τον δρόμο ώστε περισσότερες από 100 επιχειρήσεις να λάβουν στήριξη για την καθιέρωση περισσότερων από 80 νέων προϊόντων και πάνω από 250 επιχειρήσεις υποστηρίζονται στον μεταποιητικό τομέα. Έχουν διατεθεί περίπου 17 εκατ. EUR μέσω συμβάσεων για επενδύσεις με σκοπό τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση του τομέα των γεωργικών προϊόντων διατροφής και την προαγωγή της επιχειρηματικότητας των νέων γεωργών. Συμπληρωματικά κονδύλια έχουν επίσης διατεθεί για την τόνωση της απασχόλησης των νέων στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων. Από την χρηματοδότηση της ΕΕ, 40 εκατ. EUR πρόκειται να διατεθούν με τη χρήση χρηματοπιστωτικών μέσων, δηλαδή το διπλάσιο του ποσού που διατέθηκε κατά την περίοδο 2007-2013.

Τα ταμεία ESI συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προκλήσεων πολιτικής και την εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων. Οι χρηματοδοτούμενες ενέργειες καλύπτουν, μεταξύ άλλων, την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης· την προώθηση της E&A στον ιδιωτικό τομέα· την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ E&A, καινοτομίας και βιομηχανίας· την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας των γυναικών και των νέων· την προώθηση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης· τη συμβολή στην ανάπτυξη περισσότερο βιώσιμης οικονομίας· τη βοήθεια προς την Κύπρο να ικανοποιήσει τα πρότυπα της ΕΕ, ιδίως όσον αφορά την επεξεργασία και την ανακύκλωση αποβλήτων· Την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της επαγγελματικής κατάρτισης και της αγοράς εργασίας καθώς και την ανάπτυξη της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Διάφορες μεταρρυθμίσεις είχαν ήδη αναληφθεί ως προϋπόθεση για στήριξη από τα ταμεία ESI. Έχουν αναπτυχθεί στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης για την έρευνα και την καινοτομία προκειμένου να επικεντρωθούν οι προσπάθειες στην ειδικευση προϊόντων με υψηλές δυνατότητες καθιέρωσης στην αγορά. Συστάθηκε ένα στρατηγικό πλαίσιο πολιτικής για την ψηφιακή στρατηγική που θα δώσει ώθηση σε προϊόντα και υπηρεσίες της ΤΠΕ και θα αυξήσει την ανάπτυξη εφαρμογών ΤΠΕ για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Η υιοθέτηση κατάλληλης πολιτικής τιμολόγησης του ύδατος, ένα σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού και άρτια προγράμματα διαχείρισης στερεών αποβλήτων θα διασφαλίσουν την αποτελεσματική χρήση των πόρων, την προώθηση των βιώσιμων επενδύσεων, καθώς και τον σεβασμό του περιβαλλοντικού κεκτημένου της ΕΕ. Καταβάλλονται προσπάθειες για να ολοκληρωθούν τα εκκρεμή προαπαιτούμενα αφορά ιδίως την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση, το συντομότερο δυνατόν, ώστε να αποφευχθεί ενδεχόμενη αναστολή των ενδιάμεσων πληρωμών.

Η Κύπρος προχωρεί με τη χρήση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (EFSI). Σύμφωνα με στοιχεία του Δεκεμβρίου 2017, συνολικός όγκος χρηματοδότησης των πράξεων που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο του EFSI για την Κύπρο ανήλθε σε 45 εκατ. EUR, ποσό που αναμένεται να κινητοποιήσει συνολικές ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις ύψους 81 εκατ. EUR. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι στιγμής έχει εγκριθεί 1 έργο στο πλαίσιο του σκέλους υποδομής και καινοτομίας στον τομέα της ενέργειας, που αντιστοιχεί σε 35 εκατ. EUR χρηματοδότησης της ΕΤΕπ στο πλαίσιο του EFSI. Αυτό αναμένεται να οδηγήσει σε επενδύσεις ύψους 53 εκατ. EUR περίπου. Στο πλαίσιο του σκέλους για τις ΜΜΕ, έχουν εγκριθεί μέχρι στιγμής 2 συμφωνίες με ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Η χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων που κατέστη δυνατή από το EFSI, ανέρχεται σε 10 εκατ. EUR, τα οποία αναμένεται να κινητοποιήσουν πάνω από 28 εκατομμύρια EUR σε συνολικές επενδύσεις. Περίπου 125 μικρότερες εταιρείες ή νεοσύστατες επιχειρήσεις θα ωφεληθούν από αυτήν τη στήριξη.

Η χρηματοδότηση στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζων 2020», του μηχανισμού «Συνδέοντας την Ευρώπη» και άλλων υπό άμεση διαχείριση ταμείων της ΕΕ παρέχεται επιπλέον των κονδυλίων του ταμείου ESI. Έως το τέλος του 2017, η Κύπρος έχει υπογράψει συμβάσεις ύψους 51 εκατ. EUR για έργα στο πλαίσιο του μηχανισμού «Συνδέοντας την Ευρώπη».

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/CY>

1) Οι δημόσιες επενδύσεις ορίζονται ως άθροισμα του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου + τις επιχορηγήσεις επενδύσεων + τις εθνικές δαπάνες στους τομείς της γεωργίας και της αλιείας. 2) Πριν από την έγκριση των προγραμμάτων, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διάφορα λεγόμενα προαπαιτούμενα, σκοπός των οποίων είναι η βελτίωση των συνθηκών για την πλειονότητα των τομέων δημοσίων επενδύσεων.

Πλαίσιο 2.2: Τεχνική στήριξη για την εφαρμογή των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην Κύπρο

Η Κύπρος επωφελείται από την τεχνική υποστήριξη που παρέχει η SRSS (Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων) της Επιτροπής¹ ώστε να βοηθηθεί να εφαρμόσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων της δημόσιας διοίκησης και της δικαιοσύνης, της ανάπτυξης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης, της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών και της φορολογίας.

Με τη στήριξη της SRSS, οι κυπριακές αρχές σκοπεύουν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, μια εις βάθος λειτουργική ανασκόπηση των πράξεων, των διαδικασιών και της διαχείρισης των δικαστηρίων είναι σε εξέλιξη. Επιπλέον, οι εν εξελίξει μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της λειτουργίας της Νομικής Υπηρεσίας ενισχύονται μέσω επισκόπησης των καθηκόντων, των διαδικασιών, των δομών και τη διαχείρισης της τελευταίας.

Οι κυπριακές αρχές προσέφυγαν στη στήριξη της SRSS για την υλοποίηση του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη. Παρασχέθηκε βοήθεια για την παρακολούθηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, την αξιολόγηση και την ανάπτυξη του μη πιστωτικού συνεταιριστικού τομέα. Επιπλέον, η SRSS έχει κινητοποιήσει στήριξη για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας διαχείρισης των δημοσίων επενδύσεων. Σε μια προσπάθεια για την απλούστευση της έκδοσης οικοδομικών αδειών και τίτλων ιδιοκτησίας, οι κυπριακές αρχές έχουν, με τεχνική υποστήριξη, επανεξετάσει το νομοθετικό πλαίσιο για τον σχεδιασμό και την κατασκευή. Οι αρχές έχουν επίσης λάβει τεχνική υποστήριξη όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις στον τομέα ενέργειας. Αυτό περιλαμβάνει συνδρομή για: αναθεώρηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας· ανάπτυξη του προσεχούς ενοποιημένου εθνικού σχεδίου για την ενέργεια και το κλίμα· ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής για την ενεργειακή απόδοση, την αναθεώρηση των τιμολογίων ηλεκτρικής ενέργειας· και αξιολόγηση των δυνατοτήτων της συμπαραγωγής υψηλής απόδοσης θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας. Στον τομέα του περιβάλλοντος, η τεχνική στήριξη επέτρεψε στις αρχές να αναπτύξουν οικονομικά μέσα για την υλοποίηση του Σχεδίου Διαχείρισης Δημοτικών Αποβλήτων.

Στον τομέα της υγείας, η Κύπρος επωφελήθηκε από την τεχνική στήριξη για το σχεδιασμό, τη χρηματοδότηση και τη διαχείριση του εθνικού συστήματος ασφάλισης υγείας, τις μεθόδους επιστροφής των εξόδων από εργαστηριακές αναλύσεις σε εξωτερικά ιατρεία, τον σχεδιασμό της δυναμικότητας και την αξιολόγηση τεχνολογιών υγείας και εναλλακτικές δυνατότητες για τον σχεδιασμό και τη διαπραγμάτευση συμβάσεων για την χορήγηση φαρμάκων σε εξωτερικούς ασθενείς.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, η SRSS συνέδραμε τις αρχές για την ανάπτυξη ενός συστήματος ΤΠ για τη διαχείριση σχολείων και τη βελτίωση της πρωτοβουλίας επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών. Επίσης, η SRSS παρέχει στήριξη για την καθιέρωση της χρηματοδότησης βάσει επιδόσεων στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση και την αναδιοργάνωση των σχολικών συμβουλίων.

Στον τομέα των δημόσιων οικονομικών, οι κυπριακές αρχές έχουν σημειώσει πρόοδο, με τη χρήση τεχνικής υποστήριξης, στην ευθυγράμμιση λογιστικών πρακτικών με τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές και τα διεθνή λογιστικά πρότυπα για τον δημόσιο τομέα. Στον τομέα της φορολογικής διοίκησης, η τεχνική βοήθεια επικεντρώθηκε στην ενοποίηση του Τμήματος Εσωτερικών Προσόδων με τις υπηρεσίες ΦΠΑ σε μία λειτουργική υπηρεσία επικεντρωμένη στη στρατηγική φορολογικής συμμόρφωσης. Παρασχέθηκε επίσης στήριξη για την εφαρμογή της αξιολόγησης των κινδύνων για την ασφάλεια ΤΠ των κυριότερων φορολογικών συστημάτων, την προετοιμασία της διαδικασίας σύναψης συμβάσεων για ένα νέο σύστημα ΤΠ στον τομέα της φορολογίας, καθώς και για την ανάπτυξη και την εφαρμογή μιας στρατηγικής για την προώθηση του TaxisNet, του επιγραμμικού συστήματος για την ηλεκτρονική υποβολή της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος. Η πρόσθετη στήριξη περιλάμβανε κατάρτιση σχετικά με τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις για τον ΦΠΑ, την αναθεώρηση των εγχειριδίων ελέγχου, και τη βελτίωση της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων μέσω έρευνας σχετικά με τη συμπεριφορά συμμόρφωσης και την ικανοποίηση των φορολογουμένων.

¹ Η Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (SRSS) παρέχει, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής, εξατομικευμένη τεχνική υποστήριξη, για την οποία δεν απαιτείται συγχρηματοδότηση και παρέχεται κατόπιν αιτήματος κράτους μέλους. Η στήριξη καλύπτει τις προτεραιότητες που προσδιορίστηκαν στο πλαίσιο της διαδικασίας οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ (δηλαδή, κατά την εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων), αλλά το πεδίο εφαρμογής της SRSS είναι ευρύτερο, δεδομένου ότι η στήριξη μπορεί επίσης να αφορά σε μεταρρυθμίσεις που συνδέονται με άλλες προτεραιότητες της Επιτροπής, ή μεταρρυθμίσεις που αναλαμβάνονται με πρωτοβουλία κρατών μελών.

3. ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ

ΕΜΠΕΡΙΣΤΑΤΩΜΕΝΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Η **εμπεριστατωμένη επισκόπηση για την οικονομία της Κύπρου παρουσιάζεται στην παρούσα έκθεση**. Την άνοιξη του 2017, διαπιστώθηκε ότι η Κύπρος εμφανίζει υπερβολικές μακροοικονομικές ανισορροπίες, ιδίως όσον αφορά το πολύ υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα οποία επιβαρύνουν τον χρηματοπιστωτικό τομέα, και τα υψηλά επίπεδα ιδιωτικού, δημόσιου και εξωτερικού χρέους, τα οποία επιβαρύνουν την οικονομία σε συνθήκες υψηλής ανεργίας και ασθενούς δυναμικής ανάπτυξης. Η έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης του 2018 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017δ) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι θα πρέπει να διενεργηθεί νέα εμπεριστατωμένη επισκόπηση προκειμένου να αξιολογήσει η Κύπρος τις εξελίξεις σχετικά με τις διαπιστωθείσες ανισορροπίες. Το υπερβολικό δημόσιο χρέος αναλύεται στο τμήμα 4.1.1, οι ανισορροπίες του χρηματοπιστωτικού τομέα εξετάζονται στο τμήμα 4.2.1, το ιδιωτικό χρέος στο τμήμα 4.2.2 και οι εξωτερικές ανισορροπίες στο τμήμα 1. Οι επενδύσεις αναλύονται στο τμήμα 4.4.1, λόγω των διασυνδέσεων που έχουν με το χρέος του ιδιωτικού τομέα και την ανάπτυξη.⁽⁹⁾

3.1 Οι ανισορροπίες και η βαρύτητά τους

Το χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα είναι υψηλό (μολονότι μειώνεται με αργούς ρυθμούς) και παραμένει πολύ πάνω από τα επίπεδα που εκτιμήθηκαν με γνώμονα δείκτες αναφοράς βάσει θεμελιωδών μεγεθών και προληπτικούς δείκτες αναφοράς (βλ. τμήμα 4.2.1). Μειώθηκε από το 353,5 % του ΑΕΠ το 2015 στο 344,6 % του ΑΕΠ το 2016, ως αποτέλεσμα της απομόχλευσης των νοικοκυριών. Η μείωση αυτή οφειλόταν στην απόλυτη μείωση του ύψους των δανείων και την «παθητική απομόχλευση» (ήτοι, όταν η ονομαστική οικονομική ανάπτυξη είναι ταχύτερη από τη συσσώρευση του χρέους). Το χρέος των νοικοκυριών μειώθηκε από το 127,7 % στο 121,2 % του ΑΕΠ, κυρίως ως αποτέλεσμα

διάθεσης περιουσιακών στοιχείων και συμφωνιών ανταλλαγής (swaps), καθώς και αναδιάρθρωσης και παραγραφής χρεών, και όχι λόγω πραγματικής εξόφλησής τους. Το χρέος των μη χρηματοδοτικών εταιρειών παρέμεινε σε γενικές γραμμές αμετάβλητο στο 223,3 % του ΑΕΠ το 2016, ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ, ακόμη και λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι οι μη χρηματοοικονομικές SPE αντιπροσωπεύουν πάνω από το ένα τρίτο του χρέους των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών. Το υψηλό επίπεδο χρέους περιορίζει την ανάπτυξη και τις δυνατότητες περαιτέρω επενδύσεων από τον μη χρηματοπιστωτικό ιδιωτικό τομέα.

Το δημόσιο χρέος μειώθηκε σημαντικά, αλλά παραμένει υψηλό, στο 99 % περίπου του ΑΕΠ το 2017. Το υψηλό δημόσιο χρέος καθιστά την Κύπρο ευάλωτη σε χρηματοπιστωτικούς ή οικονομικούς κλυδωνισμούς. Ωστόσο, το μεγάλο ποσοστό μακροπρόθεσμου χαμηλότοκου χρέους που παρέχεται από εξωτερικούς πιστωτές κατά τη διάρκεια του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, το παρόν χαμηλό επίπεδο απόδοσης των κρατικών ομολόγων και οι σχετικά χαμηλές μεσοπρόθεσμες ανάγκες χρηματοδότησης μετριάζουν τους κινδύνους αναχρηματοδότησης. Η Κύπρος έχει μειώσει σημαντικά το χρέος της, χάρη στις ισχυρές δημοσιονομικές επιδόσεις της και σε πράξεις ενεργητικής διαχείρισης του χρέους.

Η Κύπρος εξακολουθεί να εμφανίζει υψηλή αρνητική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση (ΝΙΡ), σε συνδυασμό με έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Το 3ο τετράμηνο του 2017, η ΝΙΡ ανερχόταν στο -120,6 % του ΑΕΠ. Εξαιρουμένων των μη χρηματοοικονομικών SPE με έδρα την Κύπρο (βλ. τμήμα 1 και πλαίσιο 1.1), οι οποίες στρεβλώνουν τη χρεωστική θέση, η ΝΙΡ ήταν στο -44 % περίπου του ΑΕΠ και εμφανίζει πτωτική τάση, γεγονός που υποδηλώνει ότι η κυπριακή οικονομία πλην SPE προσαρμόζεται. Το επίμονο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ωστόσο, επιβαρύνει την ΝΙΡ και αντικατοπτρίζει χαμηλή εγχώρια αποταμίευση σε συνδυασμό με αύξηση

⁽⁹⁾ Ο αστερίσκος υποδηλώνει ότι η ανάλυση που παρουσιάζεται στο παρόν τμήμα συμβάλλει στην εμπεριστατωμένη επισκόπηση στο πλαίσιο της ΔΜΑ.

των επενδύσεων.

Σχεδόν το ήμισυ του χαρτοφυλακίου δανείων του χρηματοπιστωτικού τομέα είναι επί του παρόντος μη εξυπηρετούμενο⁽¹⁰⁾. Η βαθιά ύφεση προκάλεσε απότομη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, που παραμένουν πολύ υψηλά, η οποία τροφοδοτείται από το υψηλό επίπεδο του χρέους και την ελλιπή εκτέλεση των συμβάσεων. Το μεγάλο απόθεμα NPL εξακολουθεί να προκαλεί ανησυχίες όσον αφορά τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, δεδομένου ότι επιβαρύνει την κερδοφορία των τραπεζών και περιορίζει την ικανότητά τους να παράγουν κεφάλαια και να αυξάνουν την προσφορά πιστώσεων.

Η ανάκαμψη της στεγαστικής αγοράς μπορεί να συμβάλει στη μείωση των NPL και του χρέους των νοικοκυριών. Για ένα μεγάλο μέρος των δανείων χρησιμοποιήθηκαν ακίνητα ως εξασφαλίσεις. Η μακρά προσαρμογή των τιμών προς τα κάτω, αφενός, αποθάρρυνε τους κατόχους ενυπόθηκων δανείων και τις τράπεζες από την πώληση περιουσιακών στοιχείων τους και, αφετέρου, μπορεί να ώθησε σε στρατηγικές αθετήσεις υποχρεώσεων. Η μελέτη των Guiso κ.ά. (2013) δείχνει ότι η βούληση για αθέτηση υποχρέωσης εξαρτάται από, και αυξάνεται σύμφωνα τόσο με την απόλυτη αξία όσο και με την αξία της υποθήκης άνω της τρέχουσας τιμής της κατοικίας.⁽¹¹⁾ Η πρόσφατη αύξηση των τιμών των κατοικιών και των σχετικών συναλλαγών αναμένεται να βοηθήσει τόσο τους πιστωτικούς φορείς όσο και τους οφειλέτες να προβούν σε διάθεση χρέους και σε ρευστοποίηση εξασφαλίσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ωστόσο, οι δυσκολίες κατά την έκδοση και μεταβίβαση τίτλων ιδιοκτησίας παραμένουν και αποτρέπουν ορισμένους πιθανούς αγοραστές.

Η δυνητική ανάπτυξη αναμένεται να αυξηθεί ελαφρώς πάνω από τον μέσο όρο, συμβάλλοντας στην αποκατάσταση των συσσωρευμένων ανισορροπιών ως προς τα κεφαλαιουχικά

αποθέματα. Η ανάκαμψη των επενδύσεων, η επανένταξη των αποθαρρυσμένων εργαζομένων στο εργατικό δυναμικό και η μείωση της ανεργίας αναμένεται να αυξήσουν το αναπτυξιακό δυναμικό και να στηρίξουν τη συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής. Μετά από μια δεκαετία αρνητικής συμβολής, η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής αναμένεται να αρχίσει να συμβάλλει θετικά το 2018. Ταυτόχρονα, το πολύ υψηλό χρέος εξακολουθεί να επιβαρύνει την ανάπτυξη, περιορίζοντας τη διαθεσιμότητα πιστώσεων και εμποδίζοντας την επέκταση των υφιστάμενων επιχειρήσεων και τη σύσταση νέων. Η δυνητική ανάπτυξη εκτιμάται στο 1 έως 1,6 % μεσοπρόθεσμα, ποσοστό που βρίσκεται πιο κοντά, αλλά παραμένει χαμηλότερο από, τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ, και πολύ χαμηλότερο από τα ιστορικά επίπεδα για την Κύπρο. Εξάλλου, η σύνθεση των επενδύσεων ενδέχεται να μην είναι πολύ ευνοϊκή για τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και παραγωγικότητα (βλ. τμήματα 1 και 4.4.2).

3.2 Εξέλιξη, προοπτικές και πολιτικές απαντήσεις

Η απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα προχωρεί με αργούς ρυθμούς, παρά την περιορισμένη χρήση των νέων εργαλείων αφερεγγυότητας. Στη μείωση του ιδιωτικού χρέους συνέβαλε η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και ακόμη περισσότερο τα αποτελέσματα αποτίμησης (διαγραφές χρεών και συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία). Το νέο πλαίσιο αφερεγγυότητας χρησιμοποιήθηκε ελάχιστα μόνο μέχρι σήμερα, λόγω εμποδίων για την αποτελεσματική του εφαρμογή (δηλ. ανεπαρκείς δικονομικοί κανόνες, περιορισμοί στην ικανότητα, νομικά εμπόδια) και ανεπαρκειών του δικαστικού συστήματος.

Εφόσον η Κύπρος διατηρήσει συνετή δημοσιονομική πολιτική, το δημόσιο χρέος προβλέπεται να μειωθεί κάτω από το 68 % του ΑΕΠ μέχρι το 2028. Οι μεσοπρόθεσμοι κίνδυνοι δημοσιονομικής διατηρησιμότητας είναι μέτριοι, κυρίως λόγω της ευνοϊκής δημοσιονομικής θέσης. Για τον σκοπό αυτό, παραμένει καθοριστικής σημασίας για τη μεσοπρόθεσμη δυνητική ανάπτυξη μια υγιής δημοσιονομική πολιτική, ιδίως δε ο περιορισμός των αυξήσεων των δημοσίων

⁽¹⁰⁾ Το κείμενο αναφέρεται στο ποσοστό των NPL για τον ιδιωτικό τομέα, που περιλαμβάνει μόνο τα ανοίγματα έναντι μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Βλ. τμήμα 4.2.1.

⁽¹¹⁾ Μαζί με άλλους παράγοντες, όπως αθετήσεις άλλων στο παρελθόν, και με την πιθανότητα να μείνει κανείς άνεργος.

δαπανών. Ωστόσο, εμφιλοχωρούν κίνδυνοι, όπως η έλλειψη μηχανισμού για τον περιορισμό των αυξήσεων του μισθολογικού κόστους στον δημόσιο τομέα πέραν του 2018 και η βραδεία πρόοδος των μεταρρυθμίσεων της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η Κύπρος θα μπορούσε επίσης να στηρίζει καλύτερα τη δυναμική ανάπτυξη μετατοπίζοντας τις δημόσιες δαπάνες προς περισσότερο ευνοϊκά για την ανάπτυξη έργα κατά τρόπο δημοσιονομικά ουδέτερο.

Η ΝΙΠ εμφανίζει πτωτική τάση, αλλά παραμένει εν πολλοίς αρνητική. Βελτιώθηκε από το -145 % του ΑΕΠ το 2015 στο -127,8 % του ΑΕΠ το 2016 και περαιτέρω στο -120,6 % το τρίτο τρίμηνο του 2017. Η ΝΙΠ των μη χρηματοοικονομικών SPE, που έχουν περιορισμένους δεσμούς με την πραγματική οικονομία, αντιπροσώπευε πολύ μεγάλο μερίδιο της ΝΙΠ, ύψους -76,4 % του ΑΕΠ, ενώ η συρρίκνωση της συνολικής ΝΙΠ επιτεύχθηκε με προσαρμογή στον τομέα της πραγματικής οικονομίας. Το μακροπρόθεσμο χρέος της γενικής κυβέρνησης προς διεθνείς πιστωτές αντιπροσωπεύει πολύ μεγάλο μέρος της υπόλοιπης θέσης, γεγονός που μετριάζει περαιτέρω τον κίνδυνο. Ωστόσο, οι εξωτερικές υποχρεώσεις των τραπεζών παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, στοιχείο που εκθέτει τον χρηματοπιστωτικό τομέα και την εν γένει οικονομία στις μεταβολές της εμπιστοσύνης των επενδυτών και των καταθετών.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε. Οι δραστηριότητες των SPE επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Κύπρου και επηρεάζουν επίσης την αστάθειά του, γεγονός που δυσχεραίνει την έγκαιρη παρακολούθησή του. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε το 2016 στο 4,9 % του ΑΕΠ, από 1,5 % το 2015, κυρίως λόγω των αρνητικών αποταμιεύσεων των νοικοκυριών (-3,1 % του ΑΕΠ το 2016). Το 2017, συνέχισε να διευρύνεται περαιτέρω (στοιχεία έως το τρίτο τρίμηνο, σε κυλιόμενη βάση τεσσάρων τριμήνων), αναμένεται δε να παραμείνει ελλειμματικό μεσοπρόθεσμα υπό συνθήκες ισχυρής οικονομικής ανάκαμψης. Η Κύπρος θα χρειαζόταν ένα σχεδόν μηδενικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών προκειμένου να μειώσει την ΝΙΠ της, εξαιρουμένων των SPE, στο

όριο της ΔΜΑ, ήτοι στο -35 % του ΑΕΠ, μέχρι το 2026.

Το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών παρέμεινε αρνητικό. Εκτιμάται ότι υπήρξε αρνητικό για πέμπτο συνεχές έτος, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα νοικοκυριά εξαπλώνουν τις συσσωρευμένες αποταμιεύσεις (περιουσιακά στοιχεία) τους για να εξοφλούν χρέη και να εξομαλύνουν την κατανάλωσή τους. Το επίμονο αρνητικό πρόσημο των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών σε ευνοϊκούς καιρούς είναι ανησυχητικό στοιχείο. Άλλοι παράγοντες, όπως η αλλαγή στάσης προς την αποταμίευση μετά τη διάσωση με ίδια μέσα (bail-in) του 2013, τα χαμηλά επιτόκια και, επί του παρόντος, οι υψηλές άμεσες πληρωμές από τους ασθενείς στον τομέα της υγείας, ενδέχεται να εξώθησαν τα κυπριακά νοικοκυριά σε μείωση των αποταμιεύσεών τους.

Οι συνεχιζόμενες αναδιρθρώσεις δανείων έχουν μειώσει τα NPL. Οι τράπεζες συνέχισαν την αναδιάρθρωση δανείων, δίνοντας προτεραιότητα σε μέτρα όπως συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία και διαγραφές χρεών. Πρόσφατα, ο δείκτης NPL προς ακαθάριστα δάνεια άρχισε να υποχωρεί, αν και με αργούς ρυθμούς (βλέπε τμήμα 4.2.1).

Εν τω μεταξύ, τα μέτρα πολιτικής είχαν περιορισμένο αντίκτυπο στη μείωση του χρέους και τα NPL. Η ελλιπής επιβολή της εκτέλεσης συμβάσεων ενθαρρύνει την απειθαρχία στην εξόφληση χρεών, γεγονός το οποίο εξακολουθεί να παρακωλύει την απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα. Τούτο απορρέει από ανεπάρκειες του δικαστικού συστήματος, την περιορισμένη χρήση των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, καθώς και τα επίμονα κενά πληροφόρησης σχετικά με τους δανειολήπτες. Σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά την αντιμετώπιση των ελλείψεων στο σύστημα έκδοσης και μεταβίβασης τίτλων ιδιοκτησίας, εξακολουθούν ωστόσο να υφίστανται σημαντικά κενά στην ασκούμενη πολιτική.

Μια βασική πρόκληση είναι να αποφευχθεί η συσσώρευση νέων ανισορροπιών του χρηματοπιστωτικού τομέα βραχυπρόθεσμα. Η κερδοφορία των τραπεζών αναμένεται να συνεχίσει να αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω των

αναγκών για προβλέψεις για κινδύνους και απομειώσεις αξίας, ενώ η αύξηση των πιστώσεων είναι πιθανό να περιοριστεί λόγω του μικρού αριθμού των επιλέξιμων δανειοληπτών. Οι χαμηλές αποδόσεις των επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα σε συνδυασμό με άφθονη ρευστότητα θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως κίνητρο για ανάληψη κινδύνων. Παράλληλα, η αυξανόμενη χρήση συμφωνιών ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία κάνει τις τράπεζες να συσσωρεύουν ακίνητα περιουσιακά στοιχεία στους ισολογισμούς τους. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στο μέλλον, καθώς θα πρέπει να διαθέτουν πόρους για να διαχειρίζονται τα περιουσιακά στοιχεία (βλ. ενότητα 4.2.1).

Η στεγαστική αγορά ανακάμπτει, αλλά εξακολουθούν να υφίστανται ρυθμιστικές ανεπάρκειες. Οι τιμές των κατοικιών έχουν φτάσει στο κατώτατο επίπεδο τους και οι πωλήσεις ακινήτων αυξάνονται, αλλά σημαντικές εκκρεμότητες και καθυστερήσεις εξακολουθούν να επηρεάζουν την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας ακινήτων. Σημαντικά εμπόδια για τη μεταβίβαση των τίτλων ιδιοκτησίας από τους πωλητές στους τελικούς αγοραστές δεν έχουν αρθεί. Η προσφορά στέγης ανταποκρίνεται στην αυξημένη ζήτηση, αλλά παρεμποδίζεται από σημαντικές καθυστερήσεις στην έκδοση οικοδομικών αδειών και την περιορισμένη διαθεσιμότητα πιστώσεων. Η έλλειψη ενός αξιόπιστου και διαφανούς συστήματος συναλλαγών στον τομέα των ακινήτων δεν επιτρέπει στις τράπεζες να παρακολουθούν τα έσοδα των πωλήσεων από χρεωμένες και μη κερδοφόρες κατασκευαστικές εταιρείες.

Η ακόμη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας ενδέχεται να εμποδίσει την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Η παραγωγικότητα παρέμεινε εν πολλοίς στάσιμη από το 2008, ενώ οι επενδύσεις που τη βελτιώνουν (ήτοι αυτές που δεν συνδέονται με νηολογήσεις πλοίων ή κατασκευές κατοικιών) παραμένουν σχετικά περιορισμένες (βλ. τμήμα 4.4.1). Μεσοπρόθεσμα, οι αναδυόμενες ανοδικές πιέσεις του κόστους θα μπορούσαν να διαβρώσουν την ανταγωνιστικότητα, εάν δεν βελτιωθεί η παραγωγικότητα. Επιπλέον, η σύνδεση με την αγορά εργασίας και η ποιότητα της εκπαίδευσης των νέων που αναζητούν εργασία παραμένουν πηγές ανησυχίας.

Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος εφαρμόζονται σταδιακά. Το σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη αποσκοπεί στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, την προώθηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης και την τόνωση των επενδύσεων και της απασχόλησης σε τομείς προτεραιότητας, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού και ναυτιλίας. Επιπλέον, η κυβέρνηση προτίθεται να περιορίσει τον κανονιστικό φόρτο καθιστώντας τις διαδικασίες αποτελεσματικότερες, αναπτύσσοντας τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες και βελτιώνοντας την ποιότητα της νομοθεσίας. Ωστόσο, η εφαρμογή του σχεδίου ιδιωτικοποίησης, το οποίο είχε θεσπιστεί για την προσέλκυση επενδύσεων και την προώθηση της αποτελεσματικότητας στον τομέα των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, έχει σε μεγάλο βαθμό παγώσει.

3.3 Συνολική αξιολόγηση

Η Κύπρος εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις, με τη μορφή των πολύ υψηλών επιπέδων NPL που επιβαρύνουν τον χρηματοπιστωτικό τομέα, σε συνδυασμό με υψηλό ιδιωτικό, δημόσιο και εξωτερικό χρέος. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δεν ευνοεί τη διατηρήσιμη διόρθωση της ΝΠΡ. Το δημόσιο χρέος βρίσκεται μεν σε καθοδική πορεία, αλλά για να επιτευχθεί ο προβλεπόμενος ρυθμός μείωσης του χρέους πρέπει να συνεχιστεί η συνετή δημοσιονομική πολιτική. Στον ιδιωτικό τομέα, τα χρέη και το ποσοστό των NPL παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Η απότομη αύξηση των NPL παρέλυσε την προσφορά πιστώσεων, έχει δυσμενείς συνέπειες για τις επενδύσεις και βλάπτει το αναπτυξιακό δυναμικό της οικονομίας. Οι αποταμιεύσεις του ιδιωτικού τομέα μειώθηκαν το 2016 και αναμένεται να παραμείνουν σε χαμηλά επίπεδα το 2017, γεγονός που θα οδηγήσει σε επιδείνωση της ισορροπίας μεταξύ αποταμιεύσεων και επενδύσεων.

Η υλοποίηση των μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών παραμένει προβληματική. Έχει σημειωθεί μόνο περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή μέτρων για την αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών (βλ. τμήμα 2 και παράρτημα Α). Η αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων που έχουν

ληφθεί για τη μείωση των NPL, όπως το αναθεωρημένο πλαίσιο αφερεγγυότητας και το ενισχυμένο εποπτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, αντιμετωπίζει ακόμη εμπόδια. Άλλες μεταρρυθμίσεις που αφορούν τη δημόσια διοίκηση, το δικαστικό σύστημα, τους τίτλους ιδιοκτησίας και τις βελτιώσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον εφαρμόζονται μεν, αλλά με αργό ρυθμό, ενώ το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων έχει χάσει τη δυναμική του.

Πίνακας 3.1 Μήτρα αξιολόγησης της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών για την Κύπρο

Η παρούσα μήτρα αξιολόγησης ΔΜΑ συνοψίζει τα κύρια ευρήματα της εμπειριστατωμένης επισκόπησης που περιλαμβάνεται στη έκθεση χώρας. Επικεντρώνεται στις ανισορροπίες και τα ζητήματα προσαρμογής που σχετίζονται με τη ΔΜΑ.

	Βαρύτητα του προβλήματος	Εξέλιξη και προοπτικές	Απάντηση πολιτικής
<i>Ανισορροπίες (μη βιώσιμες τάσεις, ευπάθειες και συναφείς κίνδυνοι)</i>			
Εξωτερικό ισοζύγιο	<p>Η ΝΙΠ ανήλθε στο -127,8 % του ΑΕΠ το 2016. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, με βάση τον μέσο όρο τριών ετών, ανήλθε στο -3,6 %, το οποίο σημαίνει ότι υπολείπεται αυτού που απαιτείται για ταχεία εξωτερική επανεξισορρόπηση.</p> <p>Η ΝΙΠ και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επηρεάζονται από τις μη χρηματοοικονομικές SPE (βλ. πλαίσιο 1.1).</p> <p>Η ΠΣΣΙ υποτιμήθηκε κατά 6,5 % σε διάστημα τριών ετών, πέρα από το όριο της ΔΜΑ του -5 %.</p> <p>Τα τελευταία πέντε έτη, η Κύπρος έχασε το 3 % από τα μερίδια των παγκόσμιων εξαγωγών.</p>	<p>Η ΝΙΠ συνέχισε να υποχωρεί το 2017. Ωστόσο, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δεν ευνοεί τη διατηρήσιμη μείωση της ΝΙΠ. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε σε 4,9 % το 2016 και το ισοζύγιο παρέμεινε ελλειμματικό το 2017.</p> <p>Η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία άρχισε να ανατιμάται το 2016 και συνέχισε να ανατιμάται το 2017, διαβρώνοντας την ανταγωνιστικότητα κόστους. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε το 2016, αλλά η προς τα κάτω προσαρμογή φαίνεται να σταμάτησε το 2017.</p> <p>Η εγχώρια αποταμίευση είναι χαμηλή λόγω των αρνητικών αποταμιεύσεων των νοικοκυριών. Αυτό αυξάνει το κενό μεταξύ των αποταμιεύσεων και των επενδύσεων.</p>	<p>Οι τουριστικές εξαγωγές έχουν τονωθεί από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έχουν ως στόχο την παράταση της τουριστικής περιόδου και τη βελτίωση της συνδεσιμότητας, αλλά δεν υπάρχει ανάλογη πρόοδος σε άλλους τομείς.</p> <p>Οι αρχές προσπαθούν να ελέγξουν την αύξηση των μισθών. Οι κοινωνικοί εταίροι έχουν συμφωνήσει επί ενός νέου μηχανισμού τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών (CoLA) για τον ιδιωτικό τομέα για την περίοδο 2018-2020 με βάση το 50 % του πληθωρισμού, μία φορά ετησίως. Στον δημόσιο τομέα, ο ίδιος μηχανισμός εφαρμόζεται σε μόνιμη βάση, πέραν της ισχύουσας συλλογικής σύμβασης μέχρι το 2018.</p>
Ιδιωτικό χρέος	<p>Το ιδιωτικό χρέος στην Κύπρο ανήλθε στο 344,6 % του ΑΕΠ το 2016, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην ΕΕ.</p> <p>Ένα μεγάλο ποσοστό του χρέους είναι μη εξυπηρετούμενο, παρά την οικονομική ανάκαμψη, λόγω της πλημμελούς εκτέλεσης των συμβάσεων και της αναποτελεσματικής εφαρμογής των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων.</p>	<p>Η απομόχλευση συνεχίζεται με αργό ρυθμό, ενώ η τάση αυτή παρατηρείται και το 2017 ως αποτέλεσμα της μείωσης του χρέους, της ισχυρής πραγματικής ανάπτυξης και του πληθωρισμού.</p> <p>Η κεφαλαιοποίηση των μη καταβληθέντων τόκων επί του μεγάλου αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων διογκώνει το ύψος του χρέους.</p> <p>Η χρήση των διαδικασιών αφερεγγυότητας εξακολουθεί να είναι περιορισμένη. Η ανάκαμψη των τιμών των ακινήτων και η πιο δραστήρια αγορά ακινήτων μπορεί</p>	<p>Οι συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλείο απομόχλευσης, καθώς οι ανεπάρκειες στην υπηρεσία αφερεγγυότητας και στο δικαστικό σύστημα αποτρέπουν τη χρήση των νέων εργαλείων αφερεγγυότητας. Οι τράπεζες έχουν αυξήσει τις διαγραφές χρεών.</p> <p>Οι μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας (ιδίως όσον αφορά τους τίτλους ιδιοκτησίας) εγκρίνονται με αργό ρυθμό.</p> <p>Οι δικονομικοί κανόνες για την αφερεγγυότητα έχουν εν μέρει επικαιροποιηθεί, ενώ έχουν προταθεί</p>

		να συμβάλουν στη μείωση του χρέους.	τροποποιήσεις στην πολιτική δικονομία για την καλύτερη εκτέλεση των συμβάσεων και των δικαστικών αποφάσεων.
Δημόσιο χρέος	<p>Ο δείκτης του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ήταν υψηλός και ανήλθε περίπου στο 99 % το 2017, εκθέτοντας τη χώρα σε μεταβολές των χρηματοπιστωτικών ή των οικονομικών συνθηκών που θα μπορούσαν να αυξήσουν το κόστος χρηματοδότησης.</p> <p>Ωστόσο, το μεγάλο ποσοστό μακροπρόθεσμου χρέους με χαμηλά επιτόκια που προήλθε από εξωτερικούς πιστωτές κατά τη διάρκεια του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής μετριάξει τους κινδύνους ως έναν βαθμό.</p>	<p>Ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ κορυφώθηκε το 2015 και προβλέπεται να μειωθεί σταδιακά κάτω από το 94 % και το 68 % του ΑΕΠ το 2019 και το 2028, αντίστοιχα.</p> <p>Η πιστοληπτική αξιολόγηση του δημόσιου χρέους της Κύπρου έχει βελτιωθεί σημαντικά από τα μέσα του 2013, αλλά παραμένει τουλάχιστον μία βαθμίδα κάτω από την κατηγορία «investment grade».</p> <p>Οι αποδόσεις των εμπορεύσιμων χρεογράφων με τη μεγαλύτερη διάρκεια (8 ετών) έχουν μειωθεί σημαντικά: από 3,5 % στα τέλη του 2016 σε 1,5 % τον Ιανουάριο του 2018.</p> <p>Η φορολογική βάση επικεντρώνεται σε ορισμένα συστατικά, ιδίως στον φόρο εισοδήματος εταιρειών και στον ΦΠΑ, ενώ ο φόρος ακίνητης περιουσίας καταργήθηκε. Αυτό θα μπορούσε να ενέχει κινδύνους για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των φορολογικών εσόδων.</p>	<p>Η ενεργός πολιτική διαχείρισης του χρέους κατέστησε δυνατό να περιοριστεί ο κίνδυνος αναχρηματοδότησης, να εξομαλυνθεί το χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής του χρέους μεσοπρόθεσμα και να μειωθεί ταχύτερα το χρέος.</p>
Χρηματοπιστωτικός τομέας	<p>Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL) στον κυπριακό τραπεζικό τομέα παραμένει ένα από τα υψηλότερα στη ζώνη του ευρώ και ανέρχεται στο 45 % του συνόλου των δανείων.</p> <p>Οι τράπεζες έχουν μεγάλη έκθεση στην αγορά ακινήτων. Τα δάνεια, σε μεγάλο ποσοστό, είναι εξασφαλισμένα, ενώ οι τράπεζες λαμβάνουν όλο και περισσότερο</p>	<p>Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων συνέχισε να μειώνεται με αργό ρυθμό το 2017, φτάνοντας στο 52,7 % για τα δάνεια των νοικοκυριών και των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών στα τέλη Ιουνίου του 2017 από 54,8 % στα τέλη του 2016.</p> <p>Το υψηλό επίπεδο εξασφαλισμένων δανείων και οι σχετικά ευνοϊκές εκτιμήσεις των αναμενόμενων ζημιών από εξασφαλισμένα δάνεια έχουν διατηρήσει τις προβλέψεις σε επίπεδα χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ, αν και καλύφθηκε ως</p>	<p>Περισσότερες πληροφορίες διατίθενται στους πιστωτές μέσω του πιστωτικού μητρώου και του μητρώου εταιρειών, αλλά η ποιότητα και το εύρος των διαθέσιμων πληροφοριών μπορεί να βελτιωθεί.</p> <p>Έχουν τεθεί στόχοι για την αναδιάρθρωση δανείων και για τη διαχείριση των αρχικών υπερημεριών, αλλά ήταν δύσκολη η επίτευξή τους από τις τράπεζες.</p> <p>Εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια στην εφαρμογή του μεταρρυθμισμένου πλαισίου εκποιήσεων.</p> <p>Θεσπίστηκε νομοθεσία που επιτρέπει την πώληση NPL, αλλά ορισμένες διατάξεις</p>

	<p>εξασφαλίσεις με ακίνητα στο πλαίσιο των προσπαθειών εξυγίανσης των NPL.</p> <p>Η χαμηλή υποκειμένη κερδοφορία των τραπεζών και οι διαρκείς ανάγκες προβλέψεων επηρεάζουν αρνητικά την κεφαλαιοποίηση.</p>	<p>έναν βαθμό η διαφορά.</p> <p>Η ικανότητα δημιουργίας περαιτέρω κεφαλαιακών αποθεμάτων εξακολουθεί να παρεμποδίζεται από τη χαμηλή κερδοφορία και τους υψηλούς κινδύνους των NPL. Η ροή πιστώσεων προς την οικονομία εξακολουθεί να είναι περιορισμένη.</p>	<p>θεωρούνται υπερβολικά περιοριστικές.</p> <p>Έχουν ενισχυθεί οι απαιτήσεις δημιουργίας προβλέψεων. Οι προβλέψεις βελτιώθηκαν και είναι πλέον ευθυγραμμισμένες με τους μέσους όρους της ζώνης του ευρώ.</p>
<i>Ζητήματα προσαρμογής</i>			
Δυνητική ανάπτυξη	<p>Η δυνητική ανάπτυξη εκτιμάται σε περίπου 1-1,6 % μεσοπρόθεσμα, ενώ απαιτούνται υψηλότερα ποσοστά για να μειωθεί το χρέος χάρη στην ταχεία ανάπτυξη της οικονομίας.</p>	<p>Η δυνητική ανάπτυξη αναθεωρήθηκε προς τα πάνω σύμφωνα με την αύξηση των επενδύσεων και τη βελτίωση της αγοράς εργασίας. Ο δείκτης επενδύσεων προς το ΑΕΠ ενισχύθηκε σημαντικά, αν και ένα αρκετά μεγάλο μερίδιο των επενδύσεων συνδέεται με τις κατασκευές και τις νηολογήσεις πλοίων. Η αύξηση της παραγωγικότητας παραμένει χαμηλή.</p>	<p>Έχει θεσπιστεί σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη με σκοπό να βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον και να συμβάλει στην ανάπτυξη βασικών τομέων της οικονομίας, αλλά έχει εφαρμοστεί μόνο εν μέρει.</p> <p>Εγκρίθηκε πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων για την προσέλκυση επενδύσεων, την αύξηση του ανταγωνισμού και τη μείωση των τιμών στις βιομηχανίες δικτύου, αλλά η εφαρμογή του παραμένει στάσιμη.</p>
Ανεργία	<p>Η ανεργία ήταν υψηλή και ανήλθε στο 11,3 % το 2017. Ο μέσος όρος τριών ετών ήταν στο 13,1 %, παραμένοντας πάνω από το όριο της ΔΜΑ. Η ανεργία των νέων και η μακροχρόνια ανεργία είναι επίσης σε υψηλά επίπεδα, αλλά ήδη εντός του ορίου.</p> <p>Το ποσοστό δραστηριότητας ανήλθε στο 73,4 % το 2016, 0,2 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα απ' ό,τι το 2013, αλλά εντός του ορίου της ΔΜΑ.</p>	<p>Η ανεργία μειώθηκε σημαντικά το 2017 χάρη στην οικονομική ανάκαμψη και ανήλθε στο 10,5 % το 3ο τρίμηνο του 2017. Η ανεργία των νέων και η μακροχρόνια ανεργία επίσης μειώθηκαν, αν και ανέρχονταν ακόμη σε υψηλά επίπεδα, στο 25,1 % και στο 4,3 % αντίστοιχως, το 3ο τρίμηνο του 2017.</p> <p>Η ικανότητα των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες στους άνεργους, να προσεγγίζουν τους ΕΕΑΚ και να συμβάλλουν στη μείωση της εξάρτησης από την κοινωνική πρόνοια παραμένει ανεπαρκής. Η συμμετοχή στην επαγγελματική εκπαίδευση και</p>	<p>Η μεταρρύθμιση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης έχει καθυστερήσει και ο αντίκτυπος των εφαρμοζόμενων ALMP δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί.</p> <p>Λαμβάνονται μέτρα για να ενισχυθεί η επαγγελματική κατάρτιση και η ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά η εφαρμογή τους είναι βραδεία.</p>

		<p>κατάρτιση παραμένει χαμηλή, ενώ η συνάφεια και η ποιότητα των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας.</p> <p>Το ποσοστό δραστηριότητας αυξάνεται παράλληλα με την οικονομική ανάκαμψη.</p>	
Συμπεράσματα από την ανάλυση της εμπειριστατωμένης επισκόπησης			
<ul style="list-style-type: none"> • Η Κύπρος αντιμετωπίζει σημαντικές ανισορροπίες, με τη μορφή του αδύναμου χρηματοπιστωτικού τομέα, σε συνδυασμό με υψηλό ιδιωτικό, δημόσιο και εξωτερικό χρέος. Το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα περιορίζει την απομόχλευση και την κερδοφορία των τραπεζών, μειώνοντας το ύψος των πιστώσεων που μπορούν να διοχετευθούν στην οικονομία. • Η απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα και η μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξακολουθούν να παρεμποδίζονται από την πλημμελή εκτέλεση των συμβάσεων, τις ανεπάρκειες του δικαστικού συστήματος, τα εμπόδια στη χρήση της νομοθεσίας για τις εκποιήσεις και την αφερεγγυότητα και τις ανεπαρκείς πληροφορίες σχετικά με τους δανειολήπτες. Συνεχίζονται οι καθυστερήσεις στη μεταρρύθμιση του συστήματος έκδοσης και μεταβίβασης τίτλων ιδιοκτησίας, δημιουργώντας προβλήματα στο πλαίσιο μεγάλου ποσοστού εξασφαλισμένων αποθεμάτων δανείων. Το κυπριακό έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι μεγαλύτερο απ' ό,τι απαιτείται για τη μείωση της ΝΠΡ σε πιο διαχειρίσιμα επίπεδα και αντικατοπτρίζει την πολύ χαμηλή εγχώρια αποταμίευση εν μέσω ανάκαμψης των επενδύσεων. • Έχουν ληφθεί μέτρα για να επανεξεταστεί η νομοθεσία για την αφερεγγυότητα, να βελτιωθεί το πιστωτικό μητρώο και το μητρώο εταιρειών, να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος και να επιτραπεί η πώληση μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ωστόσο, εξακολουθούν να απαιτούνται προσπάθειες για να βελτιθούν οι διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με τους δανειολήπτες, να εντοπιστούν και να εξαλειφθούν τα εμπόδια στη χρήση των πλαισίων εκποιήσεων και αφερεγγυότητας, να βελτιωθεί η εκτέλεση των συμβάσεων, να εξασφαλιστεί ο σαφής προσδιορισμός των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και να βοηθηθούν οι τράπεζες ώστε να ξαναρχίσουν μια υγιή ροή πιστώσεων προς την οικονομία. Η διασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας έχει επίσης καίρια σημασία για τη μείωση του χρέους. Εξακολουθεί να απαιτείται η λήψη μέτρων για να ενισχυθούν η αποδοτικότητα και ο ανταγωνισμός στις βιομηχανίες δικτύου και να μειωθούν οι τριβές στην αγορά εργασίας. 			
<p>(*) Η πρώτη στήλη συνοψίζει ζητήματα με ιδιαίτερη βαρύτητα με σκοπό να παρουσιαστεί η τάξη μεγέθους του επιπέδου των ανισορροπιών. Η δεύτερη στήλη αναφέρει ευρήματα που αφορούν την εξέλιξη και τις προοπτικές των ανισορροπιών. Η τρίτη στήλη αναφέρει πρόσφατα και προβλεπόμενα σχετικά μέτρα. Αναφέρονται ευρήματα για κάθε πηγή ανισορροπίας και κάθε ζήτημα προσαρμογής. Οι τρεις τελευταίες παράγραφοι της μήτρας συνοψίζουν τις γενικές προκλήσεις, με βάση τη βαρύτητά τους, τις εξελίξεις και προοπτικές τους και την απάντηση πολιτικής.</p>			

(Continued on the next page)

4. ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

4.1. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

4.1.1. ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ* (12)

Το χρέος της γενικής κυβέρνησης μειώθηκε σημαντικά το 2017, αλλά παραμένει υψηλό. Αφού αυξήθηκε κατακόρυφα την περίοδο μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, κορυφώθηκε στο 107,5 % του ΑΕΠ το 2015, δηλαδή περίπου 62 ποσοστιαίες μονάδες (πμ) πάνω από το κατώτατο σημείο που είχε φθάσει το 2008. Λόγω της ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης, των δημοσιονομικών επιδόσεων και της πρώιμης εξόφλησης του χρέους τον Νοέμβριο του 2017, μειώθηκε κάτω από το 100 % του ΑΕΠ το 2017. Σύμφωνα με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Επιτροπής του 2017, θα υποχωρήσει κάτω από το 94 % του ΑΕΠ το 2019 (περίπου 14 ε.μ. υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ) (13), λόγω σημαντικών πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων σε συνδυασμό με έντονη ονομαστική αύξηση.

Η Κύπρος δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει άμεσο κίνδυνο δημοσιονομικής πίεσης, λόγω της ευνοϊκής δημοσιονομικής της θέσης (14). Αυτό οφείλεται κυρίως στη βελτίωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου της γενικής κυβέρνησης και του πρωτογενούς ισοζυγίου, το χαμηλό ύψος των ακαθάριστων χρηματοδοτικών αναγκών και το σχετικά χαμηλό βραχυπρόθεσμο χρέος της γενικής κυβέρνησης. Αυτά αντισταθμίζουν με το παραπάνω το ακόμη σημαντικό δημόσιο χρέος. Ωστόσο, οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη μακροοικονομική

πλευρά εξακολουθούν να είναι σημαντικοί. Σύμφωνα με την ανάλυση βάσει του δείκτη S0, αρκετοί παράγοντες εξακολουθούν να αποτελούν πηγές ευπάθειας. Σε αυτούς συγκαταλέγονται το αρνητικό καθαρό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών, η υψηλή αρνητική ΝΙΠ, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το υψηλό χρέος του ιδιωτικού τομέα, σημαντικό μέρος του οποίου είναι βραχυπρόθεσμο (15). Αυτό μετριάζεται εν μέρει χάρη, ιδίως, στην κλίση της καμπύλης απόδοσης των κρατικών ομολόγων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ως προς το κόστος. Οι ευπάθειες που συνδέονται με τα ΝΡL εξετάζονται χωριστά παρακάτω.

Δεδομένου του αρχικά υψηλού δημόσιου χρέους της, η Κύπρος αντιμετωπίζει μέτριο κίνδυνο δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα (16). Η ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους δείχνει ότι, υπό κανονικές οικονομικές συνθήκες χωρίς αλλαγή φορολογικής πολιτικής (βασικό σενάριο), ο δείκτης του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ θα μειωνόταν σε περίπου 68 % έως το 2028, παραμένοντας όμως άνω του κρίσιμου ορίου του 60 % (βλ. διάγραμμα 4.1.1). Η προβλεπόμενη σημαντική μείωση κατά περίπου 26 ε.μ. την περίοδο 2020-2028 θα επιτευχθεί με μοχλό τα συνεχή πρωτογενή πλεονάσματα και (σε μικρότερο βαθμό) την αρνητική διαφορά επιτοκίων-ρυθμού ανάπτυξης. Σε προβολές του δημόσιου χρέους που λαμβάνουν υπόψη ενδεχόμενες αναταράξεις στην ονομαστική ανάπτυξη, τη δημοσιονομική πολιτική και τα επιτόκια σε εναλλακτικά σενάρια και δοκιμές ευαισθησίας, ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ δεν υπερβαίνει το κρίσιμο όριο του 90 % και δεν αυξάνεται κατά την περίοδο που καλύπτουν οι προβολές. Ο δείκτης μεσοπρόθεσμης βιωσιμότητας S1 εκτιμάται ότι δείχνει μέτριο (σχεδόν χαμηλό) κίνδυνο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018α).

(12) Ο αστερίσκος υποδηλώνει ότι η ανάλυση που παρουσιάζεται στο παρόν τμήμα συμβάλλει στην εμπειριστατωμένη επισκόπηση στο πλαίσιο της ΔΜΑ (βλ. σύνοψη των κυρίων ευρημάτων στο τμήμα 3).

(13) Στις ανωτέρω εκτιμήσεις δεν λαμβάνονται υπόψη τα απολογιστικά στοιχεία για το 2017.

(14) Η βραχυπρόθεσμη δημοσιονομική πίεση μετράται με τον δείκτη S0, έναν δείκτη έγκαιρης αντίχενυσης που έχει σχεδιαστεί με βάση παλαιότερες κρίσεις για να επισημαίνει βραχυπρόθεσμους δημοσιονομικούς κινδύνους (με ορίζοντα 1 έτους) που απορρέουν από τη μακροοικονομική ή τη δημοσιονομική πλευρά της οικονομίας. Σύμφωνα με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της Επιτροπής του 2017, ο δείκτης S0 για την Κύπρο ήταν ελαφρώς κάτω από το κρίσιμο όριο, αλλά ο υποδείκτης του που αφορά τη μακροοικονομία και την ανταγωνιστικότητα υπερέβη την κρίσιμη τιμή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018α).

(15) Η ΝΙΠ, το χρέος του ιδιωτικού τομέα και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών επηρεάζονται από τις SPE (βλ. τμήμα 1).

(16) Η εκτίμηση των μεσοπρόθεσμων προκλήσεων βιωσιμότητας βασίζεται στην κοινή χρήση της ανάλυσης της βιωσιμότητας του χρέους (για 10ετή περίοδο) και του δείκτη μεσοπρόθεσμης βιωσιμότητας S1.

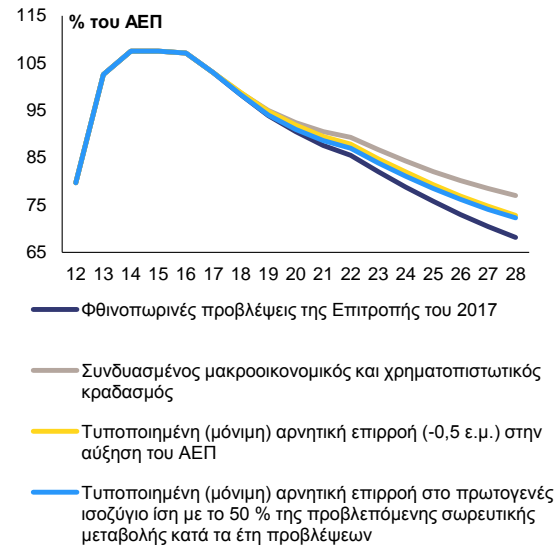
Οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τη διάρθρωση του χρέους είναι χαμηλοί και η εμπιστοσύνη των επενδυτών έχει βελτιωθεί. Στα μέσα του 2017, η μέση ληκτότητα του συνολικού δημόσιου χρέους και των εμπορευσίμων χρεογράφων ανερχόταν σε 7,6 και 4,8 έτη, αντίστοιχα.⁽¹⁷⁾ Η τελευταία, σχετικά σύντομη, περίοδος ήταν εν μέρει απόρροια του γεγονότος ότι οι τελευταίες εκδόσεις ξένων ομολόγων στόχευαν ομόλογα 7ετούς, και όχι μακρύτερης, διάρκειας. Μεγάλο μέρος του χρέους (79 % το 2016) διακρατείται από πιστωτές μη εγκατεστημένους στην ημεδαπή.⁽¹⁸⁾ Τούτο οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι μεγάλο μέρος των δανείων προέρχεται από επίσημες πηγές, ιδίως στο πλαίσιο του προγράμματος μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής. Μολονότι η πιστοληπτική αξιολόγηση του δημόσιου χρέους της Κύπρου παραμένει μία βαθμίδα κάτω από την κατηγορία «investment grade»⁽¹⁹⁾, γεγονός που αποκλείει τα ομόλογα της χώρας από αναχρηματοδότηση από την ΕΚΤ και από προγράμματα αγοράς περιουσιακών στοιχείων, η εμπιστοσύνη των επενδυτών έχει βελτιωθεί σημαντικά. Ειδικότερα, η απόκλιση (spread) των κρατικών ομολόγων (έναντι των γερμανικών ομολόγων) επί των εμπορευσίμων χρεογράφων με τη μεγαλύτερη (8 ετή) διάρκεια έχει μειωθεί σημαντικά: από 3,5 % στα τέλη του 2016 σε 1,5 % τον Ιανουάριο του 2018.

⁽¹⁷⁾ Πηγή: http://www.mof.gov.cy/mof/pdmo/pdmo.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

⁽¹⁸⁾ Πηγή: Eurostat.

⁽¹⁹⁾ Μολονότι τέσσερις οργανισμοί αξιολόγησης αναβάθμισαν την πιστοληπτική αξιολόγηση της Κύπρου το 2017, η πλέον ευνοϊκή αξιολόγησή της, από την S&P, παραμένει μία βαθμίδα κάτω από την κατηγορία «investment grade» (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017β, τμήμα 6). Τον Δεκέμβριο του 2017, η DBRS άλλαξε τις προοπτικές από σταθερές σε θετικές.

Διάγραμμα 4.1.1: Προβολές του δημόσιου χρέους

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι κρατικές εγγυήσεις έχουν μειωθεί, αλλά υπάρχουν κίνδυνοι που συνδέονται με τις κρατικές επιχειρήσεις (ΚΕ). Οι εγγυήσεις μειώθηκαν σημαντικά, σε περίπου 9 % του ΑΕΠ, στα τέλη του 2016, έναντι 15,1 % το προηγούμενο έτος⁽²⁰⁾, αλλά παραμένουν ελαφρώς άνω του μέσου όρου της ΕΕ. Μολονότι ο κίνδυνος κατάπτωσης των εγγυήσεων είναι περιορισμένος λόγω του χαμηλού (λιγότερο από το 0,6 % του ΑΕΠ) ποσοστού δανείων με εγγυήσεις του Δημοσίου τα οποία αποτελούνται από ΜΕΔ, η έλλειψη πλήρων και δημόσιων πληροφοριών σχετικά με το άνοιγμα του Δημοσίου σε ΚΕ, ιδίως μέσω των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεών τους που αφορούν τις συντάξεις, δυσχεραίνει την εκτίμηση των δημοσιονομικών κινδύνων της Κύπρου.

Ενδεχόμενοι κίνδυνοι εξακολουθούν να υπάρχουν στον τραπεζικό τομέα, ιδίως βραχυπρόθεσμα, κυρίως λόγω του υψηλού ποσοστού των NPL. Οι κίνδυνοι αυτοί είναι σημαντικότεροι βραχυπρόθεσμα, δεδομένου ότι εξακολουθούν να εφαρμόζονται δίχτυα ασφαλείας υπό τη μορφή αύξησης των κεφαλαιακών απαιτήσεων, διασώσεων με ίδια μέσα και εθνικών και υπερεθνικών ταμείων εξυγίανσης⁽²¹⁾.

⁽²⁰⁾ Δεν περιλαμβάνει εγγυήσεις για το χρέος της γενικής κυβέρνησης.

⁽²¹⁾ Όπως ορίζεται στον νέο κανονισμό και την οδηγία IV για τις κεφαλαιακές απαιτήσεις, την οδηγία για την ανάκαμψη και την εξυγίανση των τραπεζών και τον κανονισμό για

Σύμφωνα με το συστημικό μοντέλο ζημιών προερχόμενων από τον τραπεζικό τομέα (Symbol) της Επιτροπής, η Κύπρος είναι το κράτος μέλος που θα ήταν περισσότερο εκτεθειμένο σε βραχυπρόθεσμους δημοσιονομικούς κινδύνους σε ένα σενάριο ακραίων καταστάσεων με επανάληψη της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης⁽²²⁾. Με βάση το σημερινό επίπεδο των NPL και συντηρητικές παραδοχές περί ζημιών, μια ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών της Κύπρου από δημόσιους πόρους στο 8 % και το 10,5 % των σταθμισμένων ως προς τον κίνδυνο στοιχείων ενεργητικού τους θα μπορούσε να αυξήσει βραχυπρόθεσμα το δημόσιο χρέος κατά 4,1 % και 7,6 % του ΑΕΠ, αντιστοίχως. Ωστόσο, η έκθεση της χώρας στον τραπεζικό τομέα θεωρείται ότι θα μειωθεί σε ποσοστό κάτω του 1 % του ΑΕΠ έως το 2028, καθώς τα δίχτυα ασφάλειας θα έχουν τεθεί πλήρως σε εφαρμογή, και με την παραδοχή ότι οι επιπτώσεις των NPL θα καταστούν αμελητέες μακροπρόθεσμα.

Η σύσταση κρατικού επενδυτικού ταμείου (KET) θα μπορούσε να βελτιώσει τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους μακροπρόθεσμα. Η Βουλή των Αντιπροσώπων συζητεί ακόμη το νομοσχέδιο που θα καθορίσει τη δομή διακυβέρνησης του KET και το σχέδιο του νόμου που θα διέπει τις εισροές και εκροές του KET. Η έγκριση της σχετικής νομοθεσίας θα συμβάλει στην εξασφάλιση της βιώσιμης χρήσης των εσόδων από την εκμετάλλευση των αποθεμάτων υδρογονανθράκων και στη βελτίωση των προοπτικών της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους.

τον Ενιαίο Μηχανισμό Εξυγίανσης.

⁽²²⁾ Το Symbol πραγματοποιεί προσομοιώσεις του βραχυπρόθεσμου και μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού αντικτύπου που θα είχε μια χρηματοπιστωτική κρίση παρόμοια με εκείνη του 2008. Η βραχυπρόθεσμη προσομοίωση διενεργείται με βάση τα στοιχεία του Δεκεμβρίου 2016 για το πρώτο τρίμηνο του 2018. Το Symbol εκτιμά το κόστος της διάσωσης με δημόσιους πόρους που απαιτείται προκειμένου οι συστημικές τράπεζες να εξακολουθήσουν να λειτουργούν διαθέτοντας επαρκή κεφαλαιοποίηση μετά την εφαρμογή των εργαλείων των δικτύων ασφαλείας. Η βελτίωση των αποτελεσμάτων του Symbol για την Κύπρο σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος οφείλεται, μεταξύ άλλων, στη διεύρυνση του δείγματος των καλυπτόμενων τραπεζών.

4.1.2. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ*

Το αναθεωρημένο δημοσιονομικό πλαίσιο, που εφαρμόζεται επί του παρόντος, συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στη διασφάλιση βιώσιμων δημόσιων οικονομικών. Ο νόμος του 2014 περί της Δημοσιονομικής Ευθύνης και του Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΝΔΕΔΠ) θεσπίζει ένα ολοκληρωμένο και διαφανές νομικό πλαίσιο για το σύνολο της γενικής κυβέρνησης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ΕΕ. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι ο ΝΔΕΔΠ συνδέει τους στρατηγικούς στόχους των υπουργείων και τις προτεραιότητες πολιτικής της κυβέρνησης με τον ετήσιο προϋπολογισμό και τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό προγραμματισμό, συμπεριλαμβανομένων των ανώτατων ορίων δαπανών και των βασικών δεικτών επιδόσεων για κάθε πολιτική. Ρυθμίζει επίσης τη διαχείριση και την αξιολόγηση των δημόσιων επενδύσεων και την παρακολούθηση των δημοσιονομικών κινδύνων που πηγάζουν από τις εγγυήσεις, τις καθυστερούμενες οφειλές και τις ΚΕ. Το δημοσιονομικό πλαίσιο αναμένεται να είναι σε πλήρη εφαρμογή το 2018.

Για τη μεταρρύθμιση της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών θα χρειαστούν αρκετά έτη. Οι προσπάθειες που καταβάλλονται επί του παρόντος επικεντρώνονται στην επιλογή και αξιολόγηση επενδυτικών έργων. Η διοικητική ικανότητα βελτιώνεται στα κύρια θεσμικά όργανα που συμμετέχουν σε επενδυτικά έργα, συμπεριλαμβανομένων των συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ιδίως χάρη στην παροχή συγκεκριμένης καθοδήγησης, τα προγράμματα κατάρτισης και την απόκτηση κατάλληλων πληροφοριακών συστημάτων διαχείρισης. Βελτιώνεται επίσης η υποβολή εκθέσεων από τοπικές αρχές και ΚΕ σχετικά με τα δεδομένα του προϋπολογισμού, παρόλο που τα δεδομένα δεν είναι επαρκώς ομογενοποιημένα ώστε να διασφαλίζεται η συγκρισιμότητά τους και η πλήρης εκτίμηση των δημοσιονομικών θέσεων.

Δεν δίνονται λύσεις που να εξασφαλίζουν τη μακροπρόθεσμη δημοσιονομική βιωσιμότητα του μισθολογικού κόστους στον δημόσιο τομέα. Η συγκράτηση των μισθών στον δημόσιο τομέα έχει αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για τη δημοσιονομική εξυγίανση στην Κύπρο.⁽²³⁾ Με

⁽²³⁾ Αυτό οφείλεται κυρίως στη μείωση του αριθμού των

σκοπό την αύξηση της ευελιξίας στη διαχείριση του εργατικού δυναμικού, τον Μάιο του 2017 εγκρίθηκε νομοσχέδιο το οποίο διευκολύνει την κινητικότητα του προσωπικού μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών και των ΚΕ. Ωστόσο, η ισχύουσα συλλογική σύμβαση (η οποία καλύπτει και τις ΚΕ), η οποία περιορίζει την αύξηση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων στην ονομαστική οικονομική ανάπτυξη, λήγει το 2018.

Οι δημοσιονομικοί κανονισμοί τροποποιήθηκαν ελαφρώς, ώστε να είναι σύμφωνοι με την οδηγία για τα δημοσιονομικά πλαίσια, βελτιώνοντας τη διαφάνεια των δημοσίων οικονομικών. Ειδικότερα, η τροποποίηση του νόμου για τον προϋπολογισμό απαιτεί πλήρη δημοσίευση των φορολογικών δαπανών στο πλαίσιο των ετήσιων δημοσιονομικών εγγράφων. Επίσης, η δημοσιοποίηση στοιχείων για ενδεχόμενες υποχρεώσεις βελτιώθηκε σημαντικά πρόσφατα, ιδίως όσον αφορά τις πληροφορίες για τα NPL στον τομέα της γενικής κυβέρνησης και τη συμμετοχή του Δημοσίου στο κεφάλαιο των επιχειρήσεων.

Το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο⁽²⁴⁾ ενισχύει αποτελεσματικά τη διαφάνεια και την προβλεψιμότητα της διαδικασίας του προϋπολογισμού. Δημοσιεύεται και μετακυλιεται για ένα έτος κάθε άνοιξη, και περιλαμβάνει μεσοπρόθεσμες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις, καθώς και ανώτατα όρια δαπανών για τα επόμενα 3 έτη. Το πρώτο πλαίσιο εκδόθηκε το 2014 και κάλυπτε την περίοδο 2015-2017. Κατά συνέπεια, οι πιστώσεις στους ετήσιους προϋπολογισμούς του 2015-2018 θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τα ανώτατα όρια δαπανών που ορίζονται στα πλαίσια. Δεδομένου ότι υπάρχουν μικρές μόνο διαφορές για ορισμένα έτη (κάτω του 0,3 % του ΑΕΠ)⁽²⁵⁾, μπορεί να θεωρηθεί ότι τα πλαίσια βελτίωσαν τη διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού από άποψη διαφάνειας και προβλεψιμότητας.

4.1.3. ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*

Ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) και ο φόρος εισοδήματος εταιρειών (ΦΕΕ) αποτελούν σημαντική πηγή εσόδων στην Κύπρο, όπου είναι ενδεχόμενο να υπάρξουν μειώσεις των εσόδων από τον ΦΕΕ. Ως ποσοστά του ΑΕΠ (9,2 % και 5,8 % αντίστοιχα το 2016), τα έσοδα από τον ΦΠΑ και τον φόρο εισοδήματος εταιρειών (ΦΕΕ) είναι πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (7 % και 2,6 % αντίστοιχα), μολονότι ο πραγματικός συντελεστής ΦΕΕ (13,1 % το 2016) είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (20,9 %)⁽²⁶⁾. Η διαφορά μεταξύ του υψηλότερου και του χαμηλότερου συντελεστή μπορεί να εξηγηθεί από τη μεγαλύτερη συνολική φορολογική βάση με χαμηλότερο θεσμοθετημένο φορολογικό συντελεστή, καθώς και από την παρουσία επιχειρήσεων που επιδίδονται σε φορολογικό σχεδιασμό⁽²⁷⁾. Ως εκ τούτου, η Κύπρος φαίνεται εκτεθειμένη σε μειώσεις των εσόδων από τον ΦΕΕ λόγω δυνητικών αλλαγών στο διεθνές πλαίσιο της εταιρικής φορολογίας οι οποίες εξαλείφουν τα κίνητρα για φορολογικό σχεδιασμό. Το έλλειμμα ΦΠΑ (7,4 % της θεωρητικής υποχρέωσης απόδοσης ΦΠΑ το 2015) βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (12,8 %), γεγονός που υποδηλώνει μειώσεις των απωλειών εσόδων λόγω μη συμμόρφωσης (Κέντρο Οικονομικής και Κοινωνικής Έρευνας, 2017). Στο γράφημα 4.1.2 παρουσιάζεται η δομή της φορολογίας στην Κύπρο σε σύγκριση με εκείνη της ΕΕ και επιλεγμένων κρατών μελών για το 2015.

Η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας είναι χαμηλή και τα έσοδα από φόρους καταναλώσης και περιβαλλοντικούς φόρους είναι υψηλά, γεγονός που καθιστά τη φορολογική δομή της Κύπρου σχετικά φιλική προς την ανάπτυξη και το περιβάλλον. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, τα έσοδα από τους φόρους επί της εργασίας είναι χαμηλά σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (11,3 %, έναντι 19,3 % το 2015). Οι φόροι επί της εργασίας

εργαζομένων του δημοσίου τομέα μέσω των φυσικών αποχωρήσεων και στο πάγωμα των μισθών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα την περίοδο 2012-2016.

⁽²⁴⁾ Στην Κύπρο, αναφέρεται ως το μεσοπρόθεσμο στρατηγικό πλαίσιο δημοσιονομικής πολιτικής.

⁽²⁵⁾ Τα ανώτατα όρια δαπανών στο πλαίσιο δεν περιλαμβάνουν τις δαπάνες για αποπληρωμές δανείων και τόκων, αλλά οι πιστώσεις στον νόμο για τον προϋπολογισμό περιλαμβάνουν τις δαπάνες αυτές. Οι διαφορές αυτές έχουν ληφθεί υπόψη στην παρούσα ανάλυση.

⁽²⁶⁾ Πηγή: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.

⁽²⁷⁾ Ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός επιτρέπει στις επιχειρήσεις να μειώνουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις μέσω της μετατόπισης χρεών, της στρατηγικής γεωγραφικής τοποθέτησης των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και των άυλων στοιχείων ενεργητικού, και/ή της χρήσης/κατάχρησης της μεταβιβαστικής τιμολόγησης.

πρόκειται να αυξηθούν στο μέλλον λόγω, αφενός, νομοθετημένων αυξήσεων των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης σε σχέση με το συνταξιοδοτικό σύστημα την περίοδο μέχρι το 2039 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2017γ) και, αφετέρου, της επιβολής υποχρεωτικών εισφορών ασφάλισης ασθενείας για τη χρηματοδότηση του εθνικού συστήματος υγείας που θεσπίστηκε πρόσφατα (βλέπε τμήμα 4.3.2). Ωστόσο, τα φορολογικά έσοδα δεν αναμένεται να φθάσουν πλήρως τον μέσο όρο της ΕΕ. Τούτο οφείλεται κυρίως στη σημαντική μείωση των εσόδων από τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων ως αποτέλεσμα ενός από τα υψηλότερα όρια αφορολόγητου εισοδήματος στην ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, τα έσοδα από τους φόρους κατανάλωσης και τους περιβαλλοντικούς φόρους (12,9 % και 3 % του ΑΕΠ αντίστοιχως το 2015) είναι πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (11,1 % και 2,4 % αντίστοιχα). Η φορολογία των οχημάτων στην Κύπρο συνδέεται επίσης με τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.

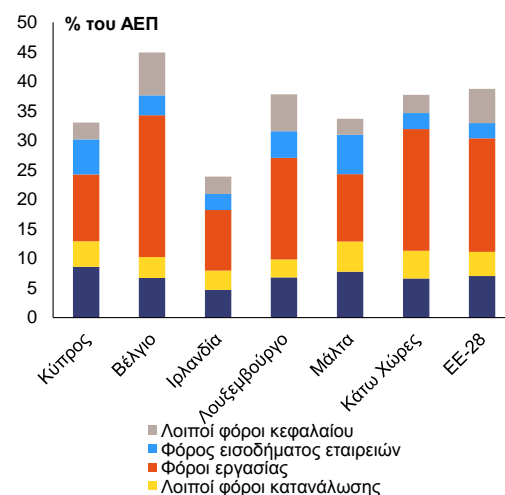
Τα φορολογικά έσοδα στηρίζονται επί του παρόντος στα αποτελέσματα της προσωρινής αύξησης των φορολογικών εσόδων, γεγονός που ενδεχομένως εγκυμονεί κινδύνους σε περίπτωση που χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση μακροπρόθεσμων δαπανών. Η ανάλυση της Επιτροπής σχετικά με τον ΦΕΕ και τον ΦΠΑ στην Κύπρο επισημαίνει τα αποτελέσματα της προσωρινής ανόδου των φορολογικών εσόδων, η οποία οδήγησε σε έκτακτα έσοδα στον τρέχοντα οικονομικό κύκλο⁽²⁸⁾. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι τα πραγματικά έσοδα από τον ΦΕΕ και τον ΦΠΑ αυξήθηκαν με ταχύτερους ρυθμούς από ό,τι οι φορολογικές τους βάσεις (δηλαδή η τελική καταναλωτική δαπάνη και τα ακαθάριστα λειτουργικά πλεονάσματα) κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Υπάρχουν επίσης ενδείξεις, αλλά σε μικρότερο βαθμό, για αποτελέσματα αύξησης των φορολογικών εσόδων στην περίπτωση των εσόδων από τον φόρο εισοδήματος

⁽²⁸⁾ Τα αποτελέσματα αύξησης των φορολογικών εσόδων αντιπροσωπεύουν την απόκλιση των βραχυπρόθεσμων ελαστικότητας από τις μακροπρόθεσμες ελαστικότητες (συνήθως γύρω στη μονάδα) ως αποτέλεσμα μεταβολών στους φορολογικούς συντελεστές, στην είσπραξη των φόρων ή στους δείκτες απόδοσης του φόρου. Μακροπρόθεσμα, τα φορολογικά έσοδα αναμένεται να ευθυγραμμιστούν με τις φορολογικές βάσεις. Με βάση την αξιολόγηση της αύξησης των φορολογικών εσόδων στην Κύπρο από την Επιτροπή, τα πρόσθετα ετήσια έσοδα από τον ΦΕΕ και τον ΦΠΑ ως συνέπεια των αποτελεσμάτων αύξησης των φορολογικών εσόδων εκτιμώνται σε πάνω από το 0,5 % του ΑΕΠ το 2017.

φυσικών προσώπων. Η χρήση των πρόσθετων εσόδων που προέκυψαν από τα αποτελέσματα αύξησης των φορολογικών εσόδων θα πρέπει να παρακολουθείται προσεκτικά, ώστε να αποφευχθούν οι κίνδυνοι που συνδέονται με τη χρήση εκτάκτων εσόδων για τη χρηματοδότηση αυξήσεων των μακροπρόθεσμων δαπανών. Λαμβάνοντας υπόψη το υψηλό δημόσιο χρέος και τη χαμηλή δυναμική ανάπτυξη στην Κύπρο, τα πρόσθετα έσοδα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την περαιτέρω μείωση του δημόσιου χρέους ή για να στηρίξουν επενδύσεις που θα δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη.

Η φορολογική βάση της Κύπρου έχει περιοριστεί και έχει καταστεί περισσότερο εξαρτημένη από συγκεκριμένα συστατικά. Η ανάλυση της Επιτροπής σχετικά με τη δομή της φορολογίας καταδεικνύει ότι η φορολογική βάση συγκεντρώνεται σε λίγους άξονες, ιδίως στον ΦΕΕ και τον ΦΠΑ. Η φορολογική βάση περιορίστηκε το 2017, όταν καταργήθηκε ο φόρος ακίνητης περιουσίας, παρά το γεγονός ότι ευρέως θεωρείται ως μία από τις πιο φιλικές προς την ανάπτυξη πηγές φορολογικών εσόδων.

Διάγραμμα 4.1.2: Η δομή της φορολογίας το 2015

(1) Οι χώρες επιλέχθηκαν βάσει νομικών και οικονομικών δεικτών επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού.

(2) Οι «λοιποί φόροι επί των κεφαλαίων» περιλαμβάνουν τα έσοδα από φόρους ακίνητης περιουσίας.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Το σύστημα φορολόγησης και παροχών έχει καταστεί πιο αποτελεσματικό για την αντιμετώπιση της εισοδηματικής ανισότητας, αλλά η ανισοκατανομή του πλούτου παραμένει

υψηλή. Οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις του φορολογικού συστήματος και του συστήματος κοινωνικών παροχών όσον αφορά τα έσοδα σχεδόν διπλασιάστηκαν από την έναρξη της κρίσης (2009-2016), αλλά παραμένουν λίγο πιο κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το σύστημα εμφανίζει σχετικά καλές επιδόσεις (καλύτερες από ό,τι αλλού στην ΕΕ κατά μέσο όρο) όσον αφορά τη μείωση του αριθμού των ατόμων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας. Ωστόσο, η κατάργηση του φόρου ακίνητης περιουσίας υπονόμωσε τις προσπάθειες για μείωση της ανισοκατανομής του πλούτου, η οποία ήταν μεταξύ των υψηλότερων στη ζώνη του ευρώ το 2014 (βλ. τμήμα 1) ⁽²⁹⁾.

Ορισμένοι δείκτες εξακολουθούν να υποδηλώνουν ότι οι κανόνες της Κύπρου περί ΦΕΕ χρησιμοποιούνται από εταιρείες που επιδίδονται σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό. Μια μελέτη δείχνει ότι οι υψηλές εισερχόμενες και εξερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις στην Κύπρο μπορούν εν μέρει μόνο να εξηγηθούν με αναφορά στην πραγματική οικονομική δραστηριότητα στη χώρα (Institute for High Studies, 2018). Επιπλέον, τα υψηλά επίπεδα μερισμάτων και πληρωμών τόκων ως ποσοστών του ΑΕΠ εξακολουθούν να υποδηλώνουν ότι οι φορολογικοί κανόνες της χώρας χρησιμοποιούνται από εταιρείες που επιδίδονται σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό ⁽³⁰⁾. Όπως εξηγήθηκε ανωτέρω, τα έσοδα από τον ΦΕΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Κύπρο (5,8 %) ήταν πολύ υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (2,6 %) το 2016. Η μη παρακράτηση φόρου στην πηγή επί πληρωμών μερισμάτων, τόκων και δικαιωμάτων από εταιρείες με έδρα στην Κύπρο μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη αποφυγή των φόρων από αυτές τις πληρωμές, εάν δεν υπόκεινται επίσης σε φορολογία στη δικαιοδοσία του αποδέκτη τους ⁽³¹⁾. Αυτή η μη παρακράτηση, από κοινού με

τους κανόνες περί φορολογικής κατοικίας νομικών προσώπων, ενδέχεται να συνεχίσει να διευκολύνει τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό ⁽³²⁾. Τα καθεστάτα έκπτωσης πλασματικών τόκων, καίτοι συμβάλλουν στη μείωση της μεροληπτικής μεταχείρισης μεταξύ χρεωστικών τίτλων και ιδίων κεφαλαίων, μπορεί επίσης να χρησιμοποιούνται για σκοπούς φοροαποφυγής εάν δεν προβλέπουν τις κατάλληλες διασφαλίσεις. Ως εκ τούτου, υπάρχει ανάγκη να παρακολουθείται εκ του σύνεγγυς η αποτελεσματικότητα των κανόνων κατά της φοροαποφυγής στο εν λόγω καθεστώς.

Η Κύπρος έλαβε μέτρα τροποποίησης ορισμένων πτυχών του φορολογικού της συστήματος που διευκόλυναν τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό. Η ομάδα «Κώδικας δεοντολογίας» (Φορολογία των επιχειρήσεων) έχει εγκρίνει τροποποιήσεις για την ευθυγράμμιση του ευνοϊκού για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας φορολογικού καθεστώτος ⁽³³⁾ με τις διεθνείς εξελίξεις και την τροποποιημένη προσέγγιση βάσει αιτιώδους συνδέσμου ⁽³⁴⁾, καθώς και το κλείσιμο του παλαιού φορολογικού καθεστώτος για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Το παλαιό αυτό καθεστώς υπόκειται σε ρήτρα κεκτημένων δικαιωμάτων έως τον Ιούνιο του 2021. Οι νέες τροποποιήσεις θα ενισχύσουν τη σχέση μεταξύ των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας που μπορούν να ωφεληθούν και της E&A που τα δημιουργήσει Παρόλο που παραμένουν

δικαιωμάτων εκμετάλλευσης, αν τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας χρησιμοποιούνται σε τοπικό επίπεδο. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αλληλεπίδραση μεταξύ της παρακράτησης φόρου στην πηγή και των επιθετικών δομών φορολογικού σχεδιασμού, βλ. ZEW 2016.

⁽²⁹⁾ Μια εταιρεία έχει φορολογική κατοικία στην Κύπρο εάν η διαχείριση και ο έλεγχός της ασκούνται στην Κύπρο. Μια εταιρεία μπορεί να έχει συσταθεί στην Κύπρο αλλά να μην θεωρείται ότι έχει τη φορολογική κατοικία της εκεί εάν η διαχείριση και ο έλεγχός της ασκούνται στο εξωτερικό.

Όσον αφορά τη φορολογική κατοικία εταιρειών, σύμφωνα με τις συστάσεις του Παγκόσμιου Φόρουμ για τη Φορολογική Διαφάνεια, η Κύπρος θέσπισε το 2012 τοπικές φορολογικές δηλώσεις των εταιριών που έχουν συσταθεί στην Κύπρο, αλλά έχουν τη φορολογική κατοικία τους στην αλλοδαπή.

⁽³³⁾ Φορολογικό καθεστώς το οποίο προσφέρει σημαντικά μειωμένο συντελεστή ΦΕΕ επί των εισοδημάτων που προέρχονται από διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Στην Κύπρο, το ποσοστό ήταν 2,5 %.

⁽³⁴⁾ Η προσέγγιση βάσει αιτιώδους συνδέσμου επιτρέπει στον φορολογούμενο να κάνει χρήση ευνοϊκού για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας φορολογικού καθεστώτος μόνο στον βαθμό που μπορεί να αποδείξει ότι ο φορολογούμενος πραγματοποίησε σχετικές δαπάνες.

⁽²⁹⁾ Δεδομένης της απουσίας περιοδικού φόρου ακίνητης περιουσίας, φόρου κληρονομιάς και δωρεάς και φόρου επί της καθαρής περιουσίας στην Κύπρο, η αναδιανεμητική επίδραση του συστήματος φορολόγησης και παροχών όσον αφορά τον πλούτο εκτιμάται ως πολύ χαμηλή.

⁽³⁰⁾ Οι εισερχόμενες και εξερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις ανήλθαν σε 1 048 % και 1 029 % του ΑΕΠ, αντιστοίχως, το 2016, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην ΕΕ. Το 2016, οι ροές των καταβληθέντων και εισπραχθέντων μερισμάτων ανήλθαν στο 19,8 % και 11,4 % του ΑΕΠ, αντιστοίχως, οι δε ροές των καταβληθέντων και εισπραχθέντων τόκων στο 3,3 % και 2,3 % του ΑΕΠ, αντιστοίχως – επίσης μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ

⁽³¹⁾ Υπάρχει παρακράτηση φόρου στην πηγή επί των

περιορισμένες οι οικονομικές ενδείξεις για την αποτελεσματικότητα των ευνοϊκών για την ευρεσιτεχνία φορολογικών καθεστώτων ως μέσων ενθάρρυνσης της E&A (CPB, 2014), τα καθεστώτα αυτά μπορούν εντούτοις να χρησιμοποιηθούν ως μέσα φορολογικού ανταγωνισμού (Alstadsæter κ.ά., 2017, σσ. 131-177). Μια εγκύκλιος που τροποποιεί τους κανόνες σχετικά με τη φορολογική μεταχείριση των εταιρειών χρηματοδότησης από την 1η Ιουλίου 2017 παρέχει περαιτέρω καθοδήγηση επί της ουσίας και σχετικά με τις απαιτήσεις για τη μεταβιβαστική τιμολόγηση σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ. Τέλος, τον Νοέμβριο του 2017, οι φορολογικές αρχές δρομολόγησαν δημόσια διαβούλευση σχετικά με τη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο των δύο οδηγιών της ΕΕ κατά της φοροαποφυγής (ATAD). Η μεταφορά τους αναμένεται να έχει πραγματοποιηθεί έως τα τέλη του 2018 και του 2019⁽³⁵⁾. Ο βαθμός στον οποίο τα νέα μέτρα και η μεταφορά των ATAD στο εθνικό δίκαιο θα περιορίσουν τα περιθώρια για επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό και την επίπτωση στα έσοδα από τον ΦΕΕ μεσοπρόθεσμα δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί.

Αφού σημείωσαν πρόοδο τα προηγούμενα έτη, οι μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης έχουν τώρα επιβραδυνθεί. Η ενιαία διαδικασία φορολογικής καταχώρισης έχει ολοκληρωθεί όσον αφορά τόσο την άμεση όσο και την έμμεση φορολογία, για τις οποίες ισχύουν τώρα κοινές διαδικασίες. Βρίσκονται σε εξέλιξη μέτρα για την ενίσχυση της καταπολέμησης της φοροδιαφυγής, ιδίως όσον αφορά τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης για προηγούμενως αδήλωτη εργασία (βλ. πλαίσιο 4.3.2). Ο Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας έχει συνταχθεί και ορισμένα κεφάλαιά του αναμένεται να εγκριθούν το 2018. Ωστόσο, η εφαρμογή του ολοκληρωμένου συστήματος φορολογικής διοίκησης (ITAS) προχωρεί με βραδείς ρυθμούς. Η συγχώνευση της Υπηρεσίας ΦΠΑ με το Τμήμα Εσωτερικών

Προσόδων σε μια ενιαία υπηρεσία δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, μολονότι το Γραφείο Μεγάλων Φορολογουμένων διενεργεί τώρα κοινούς ελέγχους. Για την υλοποίηση του ITAS χρειάζεται να εφαρμοστεί πλήρως το νέο πληροφοριακό σύστημα φορολογίας, πράγμα που θα απαιτήσει αρκετά έτη. Εν τω μεταξύ, αναβαθμίζεται το υφιστάμενο ηλεκτρονικό σύστημα ώστε να βελτιωθεί η φορολογική διοίκηση (π.χ. επιτρέπονται οι διαδικτυακές πληρωμές ΦΠΑ, φόρου εισοδήματος και χρεών).

⁽³⁵⁾ Περιλαμβάνουν κανόνες περιορισμού των τόκων, ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες και γενικά μέτρα κατά της φοροαποφυγής (με ισχύ από το 2019): κανόνες φορολόγησης κατά την έξοδο (από το 2020) και ρυθμίσεις για ασυμφωνίες στην μεταχείριση υβριδικών μέσων (από το 2020 έως το 2022).

Βλ. https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/anti-tax-avoidance-package/anti-tax-avoidance-directive και http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1433_en.htm.

4.2. ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

4.2.1. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ*

Χρηματοοικονομικές εξελίξεις

Η κυπριακή οικονομία χρηματοδοτείται κατά κύριο λόγο από τον τραπεζικό τομέα. Το 2016, τα δάνεια από νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (MFI) προς μη χρηματοοικονομικές εταιρείες αντιπροσώπευαν περί το 115 % του ΑΕΠ, ποσοστό περίπου τριπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ. Η χρηματοδότηση μέσω των αγορών μετοχών, της έκδοσης χρεωστικών τίτλων και του επιχειρηματικού κεφαλαίου παραμένει πολύ περιορισμένη λόγω του μικρού μεγέθους και του μη εξελιγμένου χαρακτήρα των κεφαλαιαγορών της Κύπρου. Το 2017, οι πιστωτικές συνθήκες βελτιώθηκαν σταδιακά για όλους τους τύπους πελατών, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ, από άποψη τόσο διαθεσιμότητας όσο και κόστους. Οι νέες τραπεζικές χορηγήσεις δανείων σημείωσαν άνοδο, αν και από πολύ χαμηλή βάση (βλ. τμήμα 1), αλλά εξακολουθούν να είναι ανεπαρκείς για την κάλυψη της ζήτησης. Αναλήφθηκαν πρόσθετες πρωτοβουλίες για να αναπτυχθεί η πρόσβαση στη χρηματοδότηση (βλ. τμήμα 4.2.4).

Η κακή ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού και τα χαμηλά περιθώρια επιτοκίων εξακολουθούν να συμπιέζουν τα κέρδη των τραπεζών. Οι τράπεζες αναγκάστηκαν να τηρήσουν πρόσθετα αποθεματικά το 2017, με αποτέλεσμα την εμφάνιση ζημιών τους πρώτους εννέα μήνες του 2017 (βλ. σημείο 1). Τα καθαρά περιθώρια επιτοκίων συνεχίζουν να μειώνονται λόγω της μείωσης των εσόδων από τόκους και των ακόμη σχετικά υψηλών επιτοκίων που προσφέρονται για τις καταθέσεις. Ταυτόχρονα, οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες σημείωσαν ικανοποιητική πρόοδο όσον αφορά την αναδιάρθρωση των λειτουργιών τους με σκοπό τη μείωση του λειτουργικού κόστους, αλλά οι δείκτες αναφοράς εξακολουθούν να τις εμφανίζουν ως υπερμεγέθεις. Οι τράπεζες ενδέχεται να αναζητήσουν επενδύσεις υψηλότερων αποδόσεων προκειμένου να διοχετεύσουν την άφθονη ρευστότητα που διαθέτουν, και αυτό αποτελεί σημαντικό κίνδυνο για το μέλλον.

Οι τράπεζες αντιμετωπίζουν προβλήματα κατά την έκδοση χρηματοδοτικών μέσων με μεγαλύτερη ληκτότητα. Είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου εξαρτημένες από τις βραχυπρόθεσμες καταθέσεις για τη χρηματοδότηση των δανειοδοτικών τους πράξεων. Δεν υπάρχει διατραπεζική αγορά στην Κύπρο, δεδομένου ότι οι τράπεζες διατηρούν την πλεονάζουσα ρευστότητά τους στην ΕΚΤ. Λόγω της επισφαλούς ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού τους, οι τράπεζες δεν έχουν καταφέρει ακόμη να αντλήσουν μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση στις χονδρικές αγορές κεφαλαίων. Ωστόσο, στο μέλλον μπορεί να χρειαστούν πηγές μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης προκειμένου να διαφοροποιήσουν τη χρηματοδοτική τους δομή και να αντεπεξέλθουν σε μελλοντικές κανονιστικές απαιτήσεις. Πράγματι, η έκδοση μακροπρόθεσμων χρεωστικών τίτλων μειωμένης εξασφάλισης θα καταστεί απαραίτητη προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του Συμβουλίου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, αφενός, σχετικά με την ικανότητα απορρόφησης ζημιών, όπως η ελάχιστη απαίτηση για ίδια κεφάλαια και επιλέξιμες υποχρεώσεις, η οποία απασκοπεί στη συμπλήρωση του μηχανισμού διάσωσης με ίδια μέσα δυνάμει της οδηγίας για την ανάκαμψη και την εξυγίανση και, αφετέρου, σχετικά με τη συνολική ικανότητα απορρόφησης ζημιών. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα αντληθεί χρηματοδότηση εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από την ικανότητα των τραπεζών να βελτιώσουν την ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού τους.

Βελτίωση της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού

Το ύψος και το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων του ιδιωτικού τομέα έχουν μειωθεί. Με εξαίρεση τα δάνεια προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τον δημόσιο τομέα⁽³⁶⁾, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε στο 52,7 % τον Ιούνιο του 2017, ποσοστό που

³⁶ Το συνολικό ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων, το οποίο καλύπτει το σύνολο των δανείων και προκαταβολών, μπορεί να είναι παραπλανητικό για την Κύπρο, λόγω των μεγάλων ανοιγμάτων των εγχώριων και αλλοδαπών τραπεζών στις κεντρικές τράπεζες (που αντιπροσώπευαν το 14 % των ακαθάριστων δανείων) και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (10 % των ακαθάριστων δανείων). Για τον λόγο αυτό, το κείμενο αναφέρεται στο ποσοστό των NPL για τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει μόνο τα ανοίγματα έναντι μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών.

εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό. Η μείωση ήταν κυρίως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του ύψους των μη εξυπηρετούμενων δανείων των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών, το οποίο μειώθηκε από περίπου 16 % τον Ιούνιο του 2017 σε ετήσια βάση. Οι εξελίξεις αυτές συνέβησαν σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία, ως αποτέλεσμα εποπτικής δράσης, οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας αυξήθηκαν σημαντικά, από το 41,3 % των ακαθάριστων NPL στο τέλος του 2016 στο 46,2 % τον Ιούνιο του 2017, πάνω από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ που ήταν 44,7 %. Παρά τις βελτιώσεις αυτές, οι οποίες αφορούν επίσης τη σύσταση για τη ζώνη του ευρώ (EAR) 4, το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε απόλυτους όρους παραμένει υψηλότερο από το επίπεδο του Ιουνίου 2013, ύψους 21 δισ. EUR.

Πίνακας 4.2.1: Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας για εγχώριες και αλλοδαπές τράπεζες

(%)	2012	2013	2014	2015	2016	2017Q2
Μη εξυπηρετούμενο χρέος	18.7	36.2	35.6	34.7	33.8	31.4
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (1)	-	-	38.6	36.3	35.4	33.4
από ξένες τράπεζες	-	-	17.1	26.6	26.5	24.8
σε NFC και νοικοκυριά (1)	-	-	54.6	55.1	54.8	52.7
σε NFC	-	-	57.2	55.3	55.0	50.9
σε νοικοκυριά	-	-	52.1	55.0	54.7	54.5
Δείκτης κάλυψης	46.7	31.0	31.7	37.2	41.3	46.2
Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις (2)	119.3	152.3	152.1	152.0	120.5	120.0
Δείκτης κατηγορίας 1	6.3	12.3	14.6	16.0	16.4	15.5
Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας	7.3	13.5	15.3	16.6	16.8	16.4
Απόδοση ιδίων κεφαλαίων (3)	-100.8	-37.9	-7.1	-7.7	1.7	-
Απόδοση ενεργητικού (3)	-3.6	-2.9	-0.6	-0.6	-0.3	-

- 1) Λόγω των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των τραπεζών σε κεντρικές τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το ποσοστό των συνολικών μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL) διαφέρει σημαντικά από το ποσοστό των NPL μόνο για τον ιδιωτικό τομέα, το οποίο περιλαμβάνει αποκλειστικά δάνεια σε μη χρηματοπιστωτικές εταιρείες και νοικοκυριά.
- 2) Συγκεντρωτικός ισολογισμός της ΕΚΤ: δάνεια εξαιρουμένων των δανείων προς το δημόσιο και τα νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (MFI) / καταθέσεις εξαιρουμένων των καταθέσεων από το δημόσιο και τα MFI.
- 3) Για λόγους συγκρισιμότητας παρουσιάζονται μόνον ετήσιες τιμές.

Πηγή: Ενοποιημένα τραπεζικά στοιχεία της ΕΚΤ.

Οι πιο αξιοσημείωτες βελτιώσεις στην ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού επιτεύχθηκαν στους τομείς που έχουν άμεση σχέση με τον τομέα των ακινήτων και τον τουρισμό. Στον κατασκευαστικό τομέα, τον μεγαλύτερο τομέα στην Κύπρο όσον αφορά τα ανεξόφλητα δάνεια, το ποσοστό των NPL μειώθηκε από 72 % τον Σεπτέμβριο του 2016 στο 64 % τον Σεπτέμβριο του 2017 (βλ. πίνακα 4.2.2). Το ποσοστό των NPL στον κλάδο των υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης υποχώρησε στο 35 % τον Σεπτέμβριο του 2017 από 53 % που ήταν το προηγούμενο έτος (βλέπε τμήμα 4.5.4). Παρόμοια βελτίωση παρατηρήθηκε επίσης στον τομέα διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, όπου το ποσοστό μειώθηκε από 54 % σε 40 %, αποτυπώνοντας τη βελτίωση των πωλήσεων και των τιμών. Η μείωση των NPL σε αυτούς τους τρεις τομείς και μόνον συνέβαλε στα τρία τέταρτα σχεδόν της συνολικής μείωσης των NPL κατά τη διάρκεια του έτους.

Πίνακας 4.2.2: Ποσοστά NPL και δείκτες κάλυψης στους κύριους τομείς οικονομικής δραστηριότητας

	NPL (% δανείων)		Κάλυψη (% NPL)	
	3ο τρίμηνο 2016	3ο τρίμηνο 2017	3ο τρίμηνο 2016	3ο τρίμηνο 2017
Κατασκευές	72%	64%	39%	50%
Χονδρικό & λιανικό εμπόριο	46%	49%	45%	60%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	54%	40%	41%	48%
Υπηρεσίες παροχής καταλύματος & Μεταποίηση	53%	35%	31%	42%
	50%	51%	42%	52%

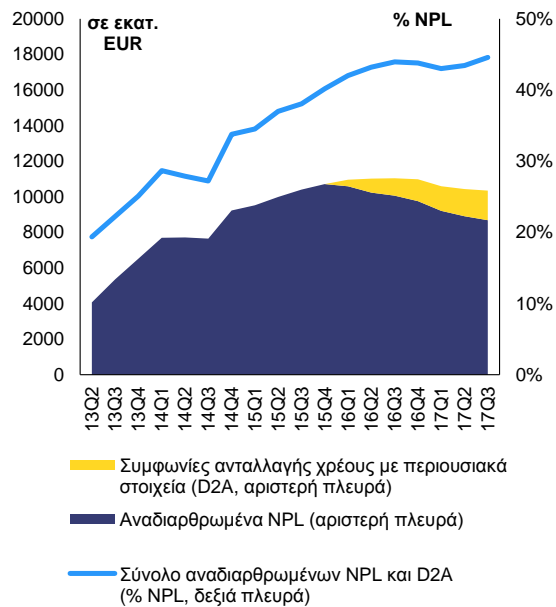
Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

Οι αναδιρθρώσεις χρέους και οι συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία παραμένουν οι βασικοί μοχλοί της μείωσης των NPL. Η αναδιάρθρωση δανείων έχει επιβραδυνθεί, ακόμη και αν οι συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία ⁽³⁷⁾ υπολογιστούν ως λύσεις αναδιάρθρωσης (βλ. διάγραμμα 4.2.1). Οι επιδόσεις των τραπεζών σε σχέση με τους στόχους αναδιάρθρωσης των δανείων που έχει θέσει η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου παραμένουν ανομοιογενείς και επιδεινώθηκαν το πρώτο τρίμηνο του 2017. Το ήμισυ σχεδόν της μείωσης του ύψους των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τον Σεπτέμβριο του 2016 έως τον Σεπτέμβριο του 2017 οφειλόταν σε επιτυχή αναδιάρθρωση δανείων, ταμιακές εξοφλήσεις ή συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία. Άλλο ένα τρίτο της μείωσης οφειλόταν σε διαγραφές δανείων, ιδίως στο πλαίσιο προσπαθειών αναδιάρθρωσης.

Η βιωσιμότητα των λύσεων αναδιάρθρωσης δανείων εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας. Τα νέα NPL ανήλθαν σε 195 εκατ. EUR τον μήνα κατά μέσο όρο μεταξύ Σεπτεμβρίου 2016 και Σεπτεμβρίου 2017, εκ των οποίων το 52 % ήταν δάνεια που είχαν προηγουμένως αναδιρθρωθεί. Δεδομένης της έντονης εξάρτησης από την αναδιάρθρωση δανείων ως στρατηγική για την τακτοποίηση των NPL, η βιωσιμότητα των λύσεων αυτών αποτελεί βασική πηγή ανησυχίας. Πάνω από το 11 % όλων των αναδιρθρωμένων δανείων είχε παύσει να εξυπηρετείται εκ νέου τον Σεπτέμβριο του 2017. Το ποσοστό για τα πρώτα έτη χρήσης αναδιάρθρωσης δανείων 2013-2014 είναι υπερδιπλάσιο, γεγονός που δείχνει ότι τα δάνεια αυτά ενδέχεται να απαιτήσουν περαιτέρω αναδιάρθρωση. Σχεδόν το ένα τέταρτο όλων των αναδιρθρωθέντων NPL αναδιρθρώθηκε τουλάχιστον δύο φορές, γεγονός που ενδέχεται να αποκρύπτει την πραγματική έκταση των επαναλαμβανόμενων αθετήσεων υποχρεώσεων. Τα αναλυτικά δεδομένα δείχνουν ότι οι εκ νέου αναδιρθρώσεις είναι συχνότερες στο πλαίσιο λύσεων που μετατρέπουν τρέχουσες ή καθυστερημένες υποχρεώσεις σε μελλοντικές υποχρεώσεις· αυτές αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ήμισυ του όγκου όλων των αναδιρθρωμένων δανείων. Σε μια προσπάθεια βελτίωσης των αποτελεσμάτων, οι μεγαλύτερες τράπεζες αποφάσισαν να αναθέσουν τις δραστηριότητες τακτοποίησης των NPL σε εξωτερικούς διαχειριστές χρέους, με πείρα στην αναδιάρθρωση δανείων σε άλλες ευρωπαϊκές αγορές. Η Ελληνική Τράπεζα έλαβε τα πρώτα μέτρα προς την κατεύθυνση αυτήν προβαίνοντας στις αρχές του 2018 στην πώληση χαρτοφυλακίου NPL αξίας 145 εκατ. EUR σε νορβηγικό φορέα ειδικευμένο σε πανευρωπαϊκά χρέη.

⁽³⁷⁾ Σε συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία, μέρος ή το σύνολο της αξίας του δανείου αποσβέννεται με αντάλλαγμα ένα περιουσιακό στοιχείο, συνήθως το ακίνητο στο οποίο στηρίζεται το δάνειο.

Διάγραμμα 4.2.1: Ανάπτυξη των αναδιρθρωμένων δανείων

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

Η χρήση συμφωνιών ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία ωθεί τις μεγαλύτερες τράπεζες να αναλαμβάνουν αυξανόμενα άμεσα ανοίγματα σχετικά με ακίνητα. Παρόλο που η τάση αυτή αναμένεται να συγκρατηθεί χάρη στα ισχύοντα όρια έκθεσης, ο μεγάλος όγκος των ακίνητων περιουσιακών στοιχείων στους ισολογισμούς των τραπεζών θα μπορούσε ενδεχομένως να αυξήσει τον κίνδυνο έκτακτης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων ή πλεονάζουσας προσφοράς ακινήτων, η οποία θα μπορούσε με τη σειρά της να επηρεάσει τις αξίες των εξασφαλίσεων. Ακόμη σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι, ελλείψει αποτελεσματικού, οικονομικά αποδοτικού πλαισίου για την πώληση ακινήτων, είναι αμφίβολη η ικανότητα των τραπεζών να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα περιουσιακά στοιχεία μακροπρόθεσμα. Τούτο μπορεί να ασκήσει περισσότερη καθοδική πίεση στις ήδη χαμηλές προοπτικές κερδοφορίας.

4.2.2. ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΙΣ*

Η δανειακή επιβάρυνση του ιδιωτικού τομέα υπερβαίνει κατά πολύ τα επίπεδα που εκτιμήθηκαν με γνώμονα δείκτες αναφοράς βάσει θεμελιωδών μεγεθών και προληπτικούς δείκτες αναφοράς (βλ. τμήμα 1 σχετικά με τα πραγματικά επίπεδα χρέους). Το χρέος των νοικοκυριών το 2016 ανήλθε στο 16 % του ΑΕΠ, άνω αυτού που υποδήλωναν τα θεμελιώδη μεγέθη. Για τις μη χρηματοπιστωτικές εταιρείες η διαφορά ανήλθε στο 56 % το ίδιο έτος, ακόμη και αφαιρουμένου του χρέους των μη χρηματοπιστωτικών SPE (βλ. διάγραμμα 4.2.2). Επιπλέον, οι κίνδυνοι που συνδέονται με το τρέχον επίπεδο του χρέους μπορούν να καταδειχθούν συγκρίνοντας το χρέος του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα με έναν «προληπτικό δείκτη αναφοράς» που εκτιμά το ύψος του χρέους από το οποίο και πάνω είναι πιθανότερη μια τραπεζική κρίση⁽³⁸⁾. Το 2016, το ύψος του χρέους υπερέβη το προληπτικό όριο κατά 80 % του ΑΕΠ

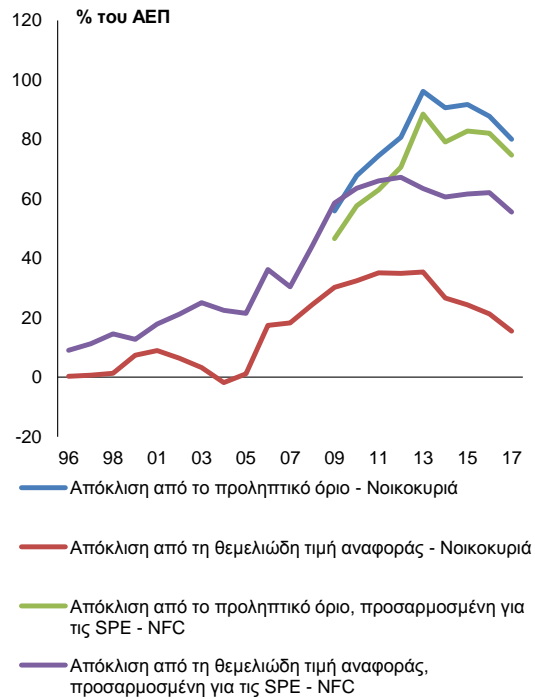
⁽³⁸⁾ Οι δείκτες αναφοράς βάσει των θεμελιωδών μεγεθών προκύπτουν από παλινδρομήσεις που λαμβάνουν υπόψη, αφενός, τους βασικούς συντελεστές της αύξησης του δανεισμού και, αφετέρου, ένα δεδομένο αρχικό επίπεδο χρέους. Τα προληπτικά κατώτατα όρια αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο όριο πέρα από το οποίο η πιθανότητα τραπεζικής κρίσης, είναι υψηλή, ελαχιστοποιώντας την πιθανότητα μη αναγνωρισμένης κρίσης και εσφαλμένων συναγευμάτων. Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017) «Benchmarks for the assessment of private debt» (Οι δείκτες αναφοράς για την αξιολόγηση του ιδιωτικού χρέους), σημείωμα προς την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής.

στην περίπτωση των νοικοκυριών και κατά 75 % στην περίπτωση των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών, μετά την αφαίρεση του χρέους των μη χρηματοοικονομικών SPE.

Η οικονομική μεγέθυνση και τα αποτελέσματα αποτίμησης των δανείων συνέβαλαν καθοριστικά στην πρόσφατη μείωση του ποσοστού του ιδιωτικού χρέους (βλ. διάγραμμα 4.2.3). Το ύψος των δανείων από νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε μη χρηματοοικονομικές εταιρείες με φορολογική κατοικία την Κύπρο και σε νοικοκυριά υποχώρησε κατά 28ε.μ. του ΑΕΠ το 2016 και κατά 10 επιπλέον ε.μ. τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2017. ⁽³⁹⁾ Η μείωση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση του ΑΕΠ, γεγονός που εξηγεί το ένα τρίτο περίπου της υποχώρησης του λόγου των «εταιρικών δανείων προς το ΑΕΠ» και το ήμισυ περίπου της υποχώρησης στην περίπτωση των δανείων προς τα νοικοκυριά. Το υπόλοιπο οφείλεται κυρίως σε διαγραφές χρεών και σε συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή αποτελέσματα αποτίμησης. Οι τράπεζες προτιμούν να χρησιμοποιούν συμφωνίες ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία και να διακρατούν ακίνητα περιουσιακά στοιχεία στους ισολογισμούς τους προκειμένου να μην υποστούν δυνητικές ζημιές από την πώληση εξασφαλίσεων σε τιμές που είναι ακόμη χαμηλές (βλέπε τμήμα 1). Η δυσκολία εκποίησης ακινήτων αποτελεί ένα ακόμη εμπόδιο για την πιο άμεση τακτοποίηση των NPL. Η απομόχλευση του ιδιωτικού τομέα μέσω πραγματικής αποπληρωμής χρεών έχει παραμείνει σε χαμηλά επίπεδα από το 2014.

⁽³⁹⁾ Δεδομένης της υψηλής εξάρτησης από τα τραπεζικά δάνεια από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, οι εξελίξεις στο απόθεμα δανείων από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα παρέχουν μια πρώτη ένδειξη για τις εξελίξεις στον δείκτη του πίνακα αποτελεσμάτων.

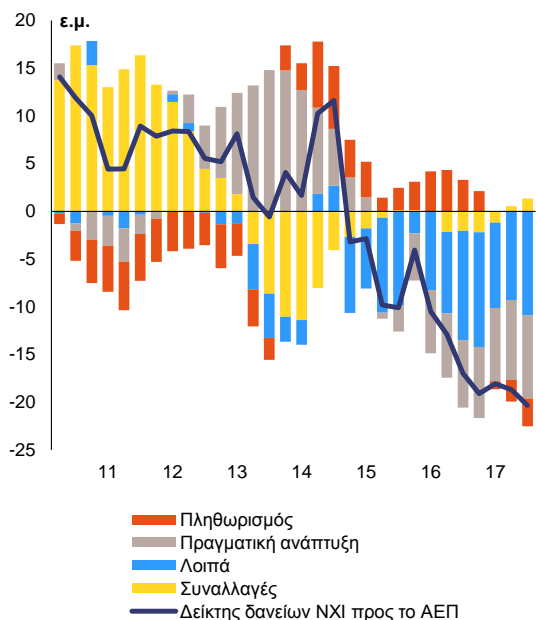
Διάγραμμα 4.2.2: Η απόκλιση του χρέους του ιδιωτικού τομέα σε σύγκριση με τους προληπτικούς δείκτες αναφοράς και τους δείκτες αναφοράς βάσει θεμελιωδών μεγεθών

Για τις μη χρηματοοικονομικές εταιρείες, οι αποκλίσεις στους δείκτες διορθώνονται ώστε να λαμβάνεται υπόψη ο αντίκτυπος των μη χρηματοοικονομικών SPE.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

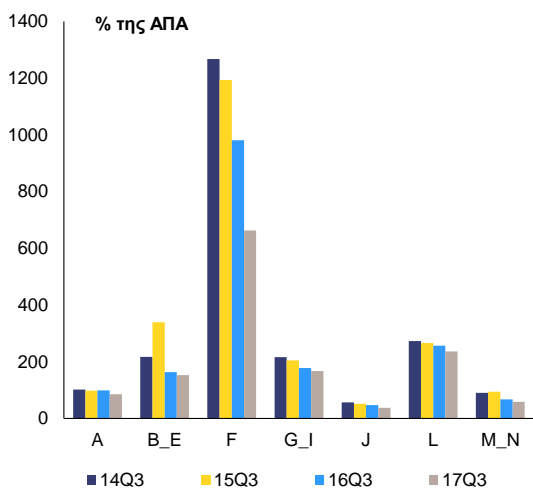
Διάγραμμα 4.2.3: Δάνεια από νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα προς κατοίκους εσωτερικού, ετήσιες μεταβολές

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, Eurostat και Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η μόχλευση παραμένει υψηλή στους περισσότερους επιχειρηματικούς τομείς. Στους περισσότερους τομείς σημειώθηκε απομόχλευση το 2016 και το πρώτο εξάμηνο του 2017, αλλά πολλοί τομείς –ιδίως των κατασκευών, των δραστηριοτήτων διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, του εμπορίου, των μεταφορών και των υπηρεσιών παροχής καταλύματος, καθώς και η βιομηχανία– εξακολουθούν να εμφανίζουν υψηλό χρέος (βλ. διάγραμμα 4.2.4). Η ταχεία ανάκαμψη του κατασκευαστικού τομέα βελτίωσε σημαντικά την κατάσταση το 2017 και αναμένεται να συνεχισθεί η κατάσταση αυτή, δεδομένου ότι η κατασκευή κατοικιών και τουριστικών εγκαταστάσεων υποστηρίζει τις βραχυπρόθεσμες έως μεσοπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης (βλ. ενότητα 1).

Διάγραμμα 4.2.4: **Δείκτης δανείων προς ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας**

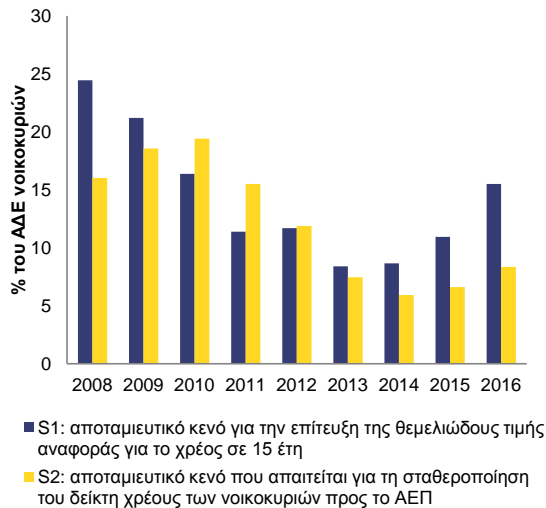
(1) A: Γεωργία, δασοκομία και αλιεία ·
 B_E: Βιομηχανία (εκτός των κατασκευών) ·
 F: Κατασκευές ·
 G_I: Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, μεταφορά, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης ·
 J: Ενημέρωση και επικοινωνία ·
 L: Διαχείριση ακίνητης περιουσίας ·
 M_N: Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες · διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες.
Πηγή: Eurostat

Οι δείκτες βιωσιμότητας του χρέους αποκαλύπτουν το σημαντικό αποταμιευτικό κενό των νοικοκυριών. Το αρνητικό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών τα εμποδίζει να μειώσουν το χρέος τους σε βιώσιμα επίπεδα. Για να καταστεί σαφές αυτό, εκτιμήθηκαν δύο δείκτες μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας. Οι δείκτες βιωσιμότητας του χρέους αντιστοιχούν στη μόνιμη προσαρμογή του ποσοστού αποταμίευσης κατά τρόπον ώστε i) να φθάσει στον θεμελιώδη δείκτη αναφοράς για το χρέος εντός 15 ετών (S1) και ii) να διασφαλιστεί ότι οι καθαρές χρηματοπιστωτικές υποχρεώσεις θα εξοφληθούν τελικά (S2) ⁽⁴⁰⁾. Από το 2016, οι πρόσθετες ετήσιες αποταμιεύσεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση με τους δύο δείκτες είναι σημαντικές, και ανέρχονται στο 15,5 % και το 8,3 % του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος (βλ. διάγραμμα 4.2.5).

Η χρήση των νέων διαδικασιών αφερεγγυότητας εταιρειών και φυσικών προσώπων παραμένει περιορισμένη. Οι δικονομικοί κανόνες για την αφερεγγυότητα επιχειρήσεων δεν έχουν επικαιροποιηθεί, γεγονός που περιορίζει την αποτελεσματικότητα του πλαισίου αφερεγγυότητας. Οι τράπεζες δεν κάνουν πλήρη χρήση των νέων εργαλείων τα οποία προσφέρουν βιώσιμες λύσεις αναδιάρθρωσης σε πελάτες με επαρκή ικανότητα αποπληρωμής. Οι αφερέγγυοι δανειολήπτες, καθώς και άλλοι παράγοντες, φαίνεται να μην έχουν πλήρη επίγνωση των δυνατοτήτων που προσφέρονται από τους πτωχευτικούς και προπτωχευτικούς μηχανισμούς. Η συμμετοχή των τραπεζών σε διαδικασίες αφερεγγυότητας στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης δανείων παραμένει περιορισμένη.

⁽⁴⁰⁾ Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017) «Benchmarks for the assessment of private debt» (Οι δείκτες αναφοράς για την αξιολόγηση του ιδιωτικού χρέους), σημείωμα προς την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής.

Διάγραμμα 4.2.5: Το αποταμιευτικό κενό των κυπριακών νοικοκυριών

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Ορισμένα εμπόδια για την αποτελεσματική εφαρμογή του πλαισίου αφερεγγυότητας έχουν προσδιοριστεί. Συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας των ενδιαφερόμενων φορέων (Κεντρική Τράπεζα, υπουργεία) με σκοπό την επανεξέταση της εφαρμογής και των επιδόσεων των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων ώστε να εξασφαλιστεί ότι στηρίζουν τους στόχους και τις αρχές που τα διέπουν. Ωστόσο, η ομάδα συνέρχεται περιστασιακά μόνο και δεν προτίθεται να εκδώσει συστάσεις πριν από το τέλος του 2018.

Η χρήση του πλαισίου για τις εκποιήσεις παραμένει περιορισμένη. Οι αναγκαστικοί πλειστηριασμοί ακινήτων βάσει της νέας νομοθεσίας άρχισαν τον Ιούνιο του 2016, αλλά αποδείχθηκαν μάλλον ανεπιτυχείς δεδομένου ότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν προσέλκυσαν ικανοποιητικές προσφορές. Οι περισσότερες εκποιήσεις και πλειστηριασμοί αφορούν γεωτεμάχια καθώς αυτά θεωρούνται λιγότερο ευαίσθητα από κοινωνική άποψη σε σχέση με την πρώτη κατοικία. Οι τράπεζες έχουν έως τώρα προβεί σε εκποιήσεις κυρίως για να βελτιώσουν την πειθαρχία των δανειοληπτών όσον αφορά την αποπληρωμή, ως προειδοποιητική ένδειξη, και όχι ως μέσο είσπραξης ληξιπρόθεσμων οφειλών. Έχουν προσδιορισθεί ορισμένες βασικές ελλείψεις της νομοθεσίας περί εκποιήσεων, όπως η υψηλή οριακή τιμή για την πρώτη δημοπρασία (επί του παρόντος 80 % της λογιστικής αξίας), η δυσκολία επίδοσης των κοινοποιήσεων των εκποιήσεων και η έλλειψη σαφήνειας όσον αφορά τις υποχρεώσεις των εγγυητών. Ο νόμος για τις εκποιήσεις δεν διασφαλίζει ότι το πλαίσιο εφαρμόζεται στις υποθέσεις που αφορούν δικαστική απόφαση που εκδόθηκε βάσει προγενέστερης νομοθεσίας.

Η μεταρρύθμιση του συστήματος για τη μεταβίβαση τίτλων ιδιοκτησίας εξακολουθεί να εκκρεμεί. Σημαντικός αριθμός αγοραστών ακινήτων δεν έχουν ακόμη λάβει τον τίτλο ιδιοκτησίας τους, παρότι έχουν καταβάλει στο ακέραιο την τιμή αγοράς. Η θέσπιση του νόμου περί παλαιών υποθέσεων (για πωλήσεις ακινήτων έως τα τέλη του 2014) δημιούργησε μια σχετική δυναμική. Έως τον Σεπτέμβριο του 2017, είχαν υποβληθεί συνολικά 14 628 αιτήσεις σε σχέση με τέτοιες υποθέσεις. Σε απάντηση των αιτήσεων αυτών, εκδόθηκαν 6 683 τίτλοι ιδιοκτησίας και πραγματοποιήθηκαν σχεδόν 3 000 μεταβιβάσεις τίτλων. Η πρόοδος αυτή οφείλεται, μεταξύ άλλων, στις συνεχείς προσπάθειες του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, συμπεριλαμβανομένης της ανάρτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο, της κατάρτισης και της έκδοσης εγχειριδίου που εστάλη σε όλο το σχετικό προσωπικό. Εν αναμονή της τελικής απόφασης ως προς τη συνταγματικότητα του νόμου, οι αρχές θα συνεχίσουν να τον εφαρμόζουν, παρόλο που εξετάζονται τροπολογίες.

Δεν έχει ακόμη καταρτιστεί ένα αξιόπιστο νέο σύστημα για τη μεταβίβαση των τίτλων ιδιοκτησίας στο μέλλον. Κατά γενική συμφωνία, το σύστημα θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι οι αγοραστές οι οποίοι καταβάλλουν στο ακέραιο το τίμημα αγοράς πρέπει να αποκτούν τους τίτλους γρήγορα, και απαγορεύεται να τους αποποιηθούν (π.χ. για να αποφύγουν την καταβολή ληξιπρόθεσμων φόρων). Η πρόοδος στο θέμα αυτό είναι αργή λόγω του πολιτικώς ευαίσθητου χαρακτήρα του, αλλά οι αρχές παραμένουν αποφασισμένες να καταρτίσουν ένα αξιόπιστο νομικό πλαίσιο κατά τους προσεχείς μήνες.

Υπάρχει σημαντική συσσώρευση νέων τίτλων ιδιοκτησίας που δεν έχουν ακόμη εκδοθεί. Με τον σημερινό ρυθμό, θα χρειαστούν περίπου 7 χρόνια για τη διεκπεραίωση όλων αυτών των τίτλων (τον Σεπτέμβριο του 2017 εκκρεμούσαν περίπου 28 000 τίτλοι ιδιοκτησίας) (βλ. τμήμα 4.4.2). Ωστόσο, το Υπουργείο Εσωτερικών εξήγγειλε μέτρα για τον εξορθολογισμό των διαδικασιών, ιδίως μέσω τεχνικής βοήθειας από την Επιτροπή. Έχουν ληφθεί μέτρα για τη διευκόλυνση της έκδοσης και μεταβίβασης των τίτλων ιδιοκτησίας σε περίπτωση ήσσονος σημασίας παραβάσεων των όρων δόμησης. Το βασικό εμπόδιο όσον αφορά την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας φαίνεται να είναι η άνιση ικανότητα των δήμων να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, ειδικότερα όσον αφορά την έκδοση των απαιτούμενων πιστοποιητικών έγκρισης.

4.2.3. ΆΛΛΑ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ*

Δημοσιονομικός κανονισμός

Τα τελευταία χρόνια, οι αρχές έχουν εξασφαλίσει ικανοποιητικό βαθμό συμμόρφωσης με την εφαρμογή του εποπτικού πλαισίου και της μεταρρύθμισης του κανονιστικού πλαισίου της ΕΕ. Πιο πρόσφατα, έναν κανονισμό σχετικά με την απομείωση των δανείων και τις προβλέψεις έναντι επισφαλών δανείων προετοίμασε το έδαφος για τους επικείμενους κανόνες του Διεθνούς Προτύπου Χρηματοοικονομικής Αναφοράς 9 (ΔΠΧΑ 9), που μπορούν επίσης να αντιμετωπιστούν σε ένα πιο μακρόπνοο μοντέλο αναγνώρισης των αναμενόμενων ζημιών⁽⁴¹⁾. Οι τράπεζες με σημαντικά προβλήματα από το παρελθόν, καθώς και εκείνες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αναδιαρθρώσεις δανείων, είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν υψηλότερα πρόσθετα τέλη σχηματισμού προβλέψεων. Ωστόσο, οι σχετικά καλές υποκείμενες οικονομικές συνθήκες είναι πιθανό να έχουν αντισταθμιστικό αποτέλεσμα. Το 2017, ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός και η τοπική εποπτική αρχή απαίτησαν τη σύσταση πρόσθετων προβλέψεων ασφαλείας, εν μέρει για την κάλυψη των πρόσθετων αναγκών προβλέψεων σύμφωνα με το ΔΠΧΑ 9.

Δεν έχει ακόμη αναδυθεί μια δευτερογενής αγορά NPL. Αφότου εκδόθηκε ο νόμος για την πώληση δανείων, το 2015, δεν έχει πραγματοποιηθεί σημαντική πώληση μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η έλλειψη δευτερογενούς αγοράς NPL οφείλεται ιδίως στις απαιτήσεις των δυνητικών αγοραστών δανείων, συμπεριλαμβανομένων της προστασίας δεδομένων και των προϋποθέσεων εγκατάστασης. Επιπλέον, υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα των μέσων που έχουν στη διάθεσή τους οι αγοραστές των NPL προκειμένου να διασφαλίζουν τις αποπληρωμές των δανείων. Μέχρι σήμερα υπήρξε πολύ περιορισμένη η χρήση του πλαισίου εκποιήσεων που θεσπίστηκε το 2015, λόγω, αφενός, των διατάξεων που επιτρέπουν στους δανειολήπτες να καθυστερούν ή να θέτουν τέλος στη διαδικασία με ευκολία και, αφετέρου, της επιβάρυνσης που συνεπάγονται οι διαδικαστικές απαιτήσεις για τους πιστωτές, ιδίως σε ό,τι αφορά την ενημέρωση των οφειλετών. Ο νόμος για την τιτλοποίηση θα επιτρέψει στις τράπεζες να διαχειρίζονται πιο ενεργώς τον ισολογισμό τους, αλλά δεν έχει ακόμη εγκριθεί. Όπως προβλέπουν και τα πλαίσια για τις εκποιήσεις και τις πωλήσεις δανείων, το νομοσχέδιο επιβάλλει στη μεταβιβάζουσα οντότητα την υποχρέωση να συνεργάζεται με τον δανειολήπτη προτού το δάνειό του/της ενταχθεί στην ομάδα τιτλοποίησης.

⁽⁴¹⁾ Το ΔΠΧΑ 9 θα αποτελέσει το νέο λογιστικό πρότυπο για τα χρηματοοικονομικά μέσα, αφού αντικαταστήσει το ΔΛΠ 39 από την 1η Ιανουαρίου 2018. Θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στις τράπεζες, ειδικά στη μεθοδολογία απομείωσης, καθώς η εστίαση στις αναμενόμενες πιστωτικές ζημιές θα απαιτήσει από τις τράπεζες να αναγνωρίζουν τις ζημιές τους σε πιο πρόωμο στάδιο.

Συντάξεις και ασφαλίσεις

Η συγχώνευση των εποπτικών αρχών του ασφαλιστικού τομέα και των συνταξιοδοτικών ταμείων εξακολουθεί να εκκρεμεί. Το νομικό πλαίσιο για μια κοινή ανεξάρτητη εποπτική αρχή αναμένει κοινοβουλευτική έγκριση. Πιο συγκεκριμένα, αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι το προσωπικό που θα μετατεθεί θα διατηρήσει τα δικαιώματα και τις προοπτικές σταδιοδρομίας του. Συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας για να διερευνήσει τη μεταρρύθμιση του έντονα κατακερματισμένου συστήματος των ταμείων κοινωνικής πρόνοιας και συντάξεων. Επί του παρόντος, κάθε οικονομικός τομέας διαθέτει τους δικούς του κανόνες σχετικά με τις εισφορές και την επενδυτική πολιτική. Το Υπουργείο Οικονομικών έχει θέσει ως στόχο τη δημιουργία ενός ένα καθολικό συστήματος του δεύτερου πυλώνα, τόσο για τον δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα, με εναρμονισμένα ποσοστά εισφορών και με ιδιωτική διαχείριση των συσσωρευμένων πόρων.

4.2.4. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση έχει μεν βελτιωθεί, αλλά εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα, ιδίως για τις μικρές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την έρευνα «SAFE», η πρόσβαση σε χρηματοδότηση είναι το πιο σημαντικό πρόβλημα για το 16 % των κυπριακών ΜΜΕ (μέσος όρος της ΕΕ: 7 %) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2017). Μολονότι έχουν επέλθει ελαφρές βελτιώσεις, οι απαιτήσεις από την πλευρά των τραπεζών όσον αφορά τις εξασφαλίσεις εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση. Μεταξύ άλλων εμποδίων μπορεί να αναφερθεί η απουσία ειδικών μέσων τα οποία να βοηθούν τις μικρές επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν το κόστος τους. Παρά το γεγονός ότι οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις κάνουν περισσότερο χρήση διαφοροποιημένων πηγών εξωτερικής χρηματοδότησης από ό,τι οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, και η διαθεσιμότητα τέτοιων πηγών, όπως επιχειρηματικά κεφάλαια, συμμετοχική χρηματοδότηση και χρηματοδότηση μετοχικού κεφαλαίου, είναι πολύ περιορισμένη. Πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) εντόπισε σημαντικά κενά χρηματοδότησης για τις ΜΜΕ και στον τομέα της ενέργειας (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2017). Για να συνδράμει στην εφαρμογή των πορισμάτων της μελέτης, η Επιτροπή θα παρέχει τεχνική υποστήριξη μέσω της Υπηρεσίας Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων.

Τα μέτρα χρηματοδοτικής στήριξης βασίζονται κυρίως σε επιχορηγήσεις, η δε πρόσβαση σε εναλλακτική χρηματοδότηση παραμένει περιορισμένη. Η γενικευμένη έλλειψη πείρας και ενημέρωσης σχετικά με τη χρηματοδότηση με ίδια κεφάλαια εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για αυτή την εναλλακτική μορφή μη τραπεζικής χρηματοδότησης. Η παροχή χρηματοδότησης με ίδια κεφάλαια καλύπτει μόλις ένα μέρος της υφιστάμενης ζήτησης (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, 2017). Επίσης, δεν υπάρχει σαφές νομοθετικό πλαίσιο για τη μικροχρηματοδότηση. Το μικρό μέγεθος της αγοράς δεν διευκολύνει τη συμμετοχή σε μηχανισμούς χρηματοδότησης με ίδια κεφάλαια στο πλαίσιο του «Ορίζων 2020»/Innofin και του COSME. Η ΕΤΕπ συνεχίζει να διοχετεύει κονδύλια μέσω του προγράμματος δανεισμού για πολλαπλούς δικαιούχους μέσω μεσαζόντων. Το Ταμείο Επιχειρηματικότητας Κύπρου (CYPEF) έχει στηρίξει τόσο δάνεια για κεφάλαια κίνησης όσο και επενδυτικά δάνεια σε ΜΜΕ. Τα αποτελέσματα του 2016 υπήρξαν ελπιδοφόρα, χάρη στην αυξημένη συμμετοχή χρηματοοικονομικών ενδιαμέσων.

Το 2017 θεσπίστηκαν μεν ορισμένα νέα μέτρα χρηματοδοτικής στήριξης για τις ΜΜΕ, αλλά ο αντίκτυπός τους δεν έχει γίνει ακόμη αισθητός. Τον Μάιο του 2017, η κυβέρνηση υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (ΕΤΑΑ) σχετικά με την εφαρμογή της διευκόλυνσης «Συμβουλές για τις μικρές επιχειρήσεις», η οποία χρηματοδοτείται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ). Η ΕΤΑΑ θα παρέχει στις ΜΜΕ βοήθεια, συμβουλές και κατάρτιση ώστε να αυξηθεί το ποσοστό επιτυχίας των αιτήσεων για χορήγηση πίστωσης. Η Κύπρος εξετάζει το ενδεχόμενο συγκρότησης επιτροπής διυπουργικού συντονισμού για τη βελτίωση

της πρόσβασης των ΜΜΕ σε κεφάλαια της ΕΕ.

4.3. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

συμφώνησαν νέο τρόπο τιμαριθμικής αναπροσαρμογής του τιμαριθμικού επιδόματος (COLA) στον ιδιωτικό τομέα για το διάστημα 2018-2020. Η συμφωνία προβλέπει ετήσια

4.3.1. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η αγορά εργασίας βελτιώνεται αλλά η κατάσταση των νέων παραμένει επισφαλής. Η ισχυρή ανάπτυξη είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των θέσεων εργασίας, τη σταθερή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης (από 69 % το τρίτο τρίμηνο του 2016 σε 71,5 % το τρίτο τρίμηνο του 2017) και τη ραγδαία πτώση της ανεργίας (από 13,2 % το τρίτο τρίμηνο του 2016 σε 10,5 % το τρίτο τρίμηνο του 2017). Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας των νέων είναι υψηλό (25,1 % το τρίτο τρίμηνο του 2017) και πολλοί νέοι βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ποσοστό ΕΕΑΚ 16 % το 2016 για νέους ηλικίας 15-24 ετών βλ. πλαίσιο 4.3.1). Το ποσοστό μακροχρόνιας και πολύ μακροχρόνιας ανεργίας, αν και μειώνεται, υπερβαίνει επίσης τον μέσο όρο της ΕΕ.

Οι μισθολογικές εξελίξεις εμφανίζουν μετρίως θετική πορεία μετά από κάποια χρόνια υποχώρησης. Αυτό δικαιολογεί την αύξηση του πραγματικού ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Βραχυπρόθεσμα, παρά την πρόσφατη άνοδο, η υποτονικότητα της αγοράς εργασίας (που εκτιμάται σε 10 % το τρίτο τρίμηνο του 2017) και η επιβράδυνση της αύξησης της παραγωγικότητας ενδέχεται να εξακολουθήσουν να ασκούν καθοδικές πιέσεις στους μισθούς.

Μολονότι το ποσοστό συνδικαλιστικής εκπροσώπησης στην Κύπρο είναι υψηλότερο από ό, τι σε άλλα κράτη μέλη, το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το μεγαλύτερο μέρος των διαπραγματεύσεων πραγματοποιείται σε επίπεδο τομέα ή επιχείρησης. Οι κοινωνικοί εταίροι

τιμαριθμική αναπροσαρμογή των μισθών που θα αντιστοιχεί με το ήμισυ του ύψους του πληθωρισμού. Επιπλέον, δεν θα εφαρμόζεται τιμαριθμική προσαρμογή των μισθών όταν σημειώνεται αρνητική οικονομική ανάπτυξη στο τέλος του δεύτερου και τρίτου τριμήνου του προηγούμενου έτους. Στον ευρύτερο δημόσιο τομέα εφαρμόζεται σε μόνιμη βάση ο ίδιος μηχανισμός τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών. Ο μηχανισμός αυτός συμπληρώνει την ισχύουσα συλλογική σύμβαση με τον ευρύτερο δημόσιο τομέα έως το 2018 η οποία συνδέει την αύξηση του μισθολογικού κόστους με την ονομαστική αύξηση του ΑΕΠ.

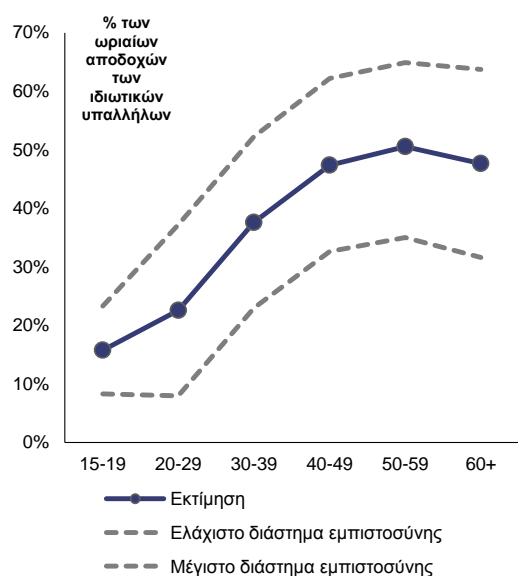
Οι συνθήκες απασχόλησης διαφέρουν μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Οι εργαζόμενοι του δημόσιου τομέα έχουν πιο σταθερή απασχόληση και υψηλότερους μισθούς, κατά μέσο όρο κατά 36 % υψηλότερους από ό, τι στον ιδιωτικό τομέα.

(⁴²) Αυτή η μισθολογική διαφορά, που αποτελεί

(⁴²) Οι εκτιμήσεις της Επιτροπής βασίζονται στα μικροδοδεδομένα της Έρευνας για τη Διάρθρωση των Αποδοχών. Η προσαρμοσμένη μισθολογική διαφορά υπολογίζεται με βάση ανάλυση παλινδρόμησης ελάχιστων τετραγώνων (OLS) εφαρμόζοντας εξίσωση αποδοχών ανθρώπινου κεφαλαίου (καλούμενη εξίσωση του Mincer). Η ανάλυση παλινδρόμησης υπολογίζει τη μέση επίπτωση στους μισθούς των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα, με ταυτόχρονη προσαρμογή ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, τον τομέα απασχόλησης, την εργασία, το είδος της σύμβασης και το ωράριο εργασίας.

σαφή συνάρτηση της ηλικίας, ήταν η μεγαλύτερη στην ΕΕ (βλ. γράφημα 4.3.1).

Διάγραμμα 4.3.1: Προσαρμοσμένη μισθολογική διαφορά μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών υπαλλήλων ανά ηλικιακή ομάδα

Υπολογισμοί βάσει των μικροδεδομένων της Έρευνας για τη Διάρθρωση των Αποδοχών, 2010 και 2014

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η προσωρινή απασχόληση άρχισε να μειώνεται αλλά παραμένει σε αρκετά υψηλά επίπεδα. Σε

συνάρτηση με τη βελτίωση της αγοράς εργασίας, αυξήθηκε ο αριθμός των εργαζομένων που μετέβησαν από την προσωρινή στη μόνιμη απασχόληση και των νέων εργαζομένων με σύμβαση αορίστου χρόνου. Ως εκ τούτου, το ποσοστό των προσωρινά απασχολούμενων μειώθηκε στο 14,2 % το 2016 από 15,8 % το 2015 (βλ. διάγραμμα 4.3.2), το οποίο ήταν ακόμη 3,1 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τα προ κρίσης επίπεδα και τον μέσο όρο της ΕΕ. Σχεδόν το σύνολο των προσωρινά απασχολούμενων (93 %) εργάζεται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου διότι δεν μπορεί να βρει μόνιμη εργασία (ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 59 %). Η επικράτηση της προσωρινής απασχόλησης συνδέεται με τη σημασία του τουρισμού για την οικονομία. Η προσωρινή απασχόληση συνδέεται με χαμηλότερους μισθούς από ό,τι η μόνιμη απασχόληση. Το 2014, οι αποδοχές των μόνιμων απασχολούμενων ήταν κατά μέσο όρο 14 % υψηλότερες από εκείνες των προσωρινά απασχολούμενων (βλ. διάγραμμα 4.3.2).⁽⁴³⁾ Η διαφορά αυξήθηκε ελαφρά το 2010.

⁽⁴³⁾ Ό.π.

Πλαίσιο 4.3.1.: Παρακολούθηση των επιδόσεων βάσει του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων, η διακήρυξη του οποίου έγινε στις 17 Νοεμβρίου 2017 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθορίζει 20 αρχές και δικαιώματα προς όφελος των πολιτών της ΕΕ. Υπό το πρίσμα των συνεπειών της κρίσης και των αλλαγών στις κοινωνίες μας λόγω της γήρανσης του πληθυσμού, της ψηφιοποίησης και των νέων τρόπων εργασίας, ο πυλώνας χρησιμεύει ως πυξίδα για μια ανανεωμένη διαδικασία σύγκλισης προς καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας.

ΚΥΠΡΟΣ		
Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας	Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών)	Για παρακολούθηση
	Χάσμα μεταξύ των δύο φύλων στην απασχόληση	Για παρακολούθηση
	Λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος (S80/S20)	Επίδοση στον μέσο όρο
	Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε %)	Για παρακολούθηση
	Νέοι ΕΕΑΚ (% του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών)	Κρίσιμη κατάσταση
Δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιες συνθήκες εργασίας	Ποσοστό απασχόλησης (% του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών)	Επίδοση στον μέσο όρο
	Ποσοστό ανεργίας (% του πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών)	Κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη
	Ανάπτυξη του κατά κεφαλήν GDHI	Κρίσιμη κατάσταση
Κοινωνική προστασία και ένταξη	Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας	Επίδοση στον μέσο όρο
	Παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας	Για παρακολούθηση
	Αυτοαναφερόμενες μη ικανοποιούμενες ανάγκες ιατρικής περιθαλψής	Καλύτερη επίδοση από τον μέσο όρο
	Ατομικό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων	Κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη

Η Κύπρος αντιμετωπίζει προκλήσεις σχετικά με ορισμένους δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων⁽¹⁾ που στηρίζουν τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι προκλήσεις αφορούν το επίπεδο του ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, τις διαφορές στην απασχόληση μεταξύ ανδρών και γυναικών και τις επίσημες δομές παιδικής φροντίδας για παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών. Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού εξακολουθεί να είναι σχετικά μεγάλος, αλλά ακολουθεί πτωτική πορεία. Μολονότι οι μη ικανοποιούμενες ανάγκες ιατρικής περιθαλψής είναι χαμηλές, οι απευθείας πληρωμές ιατρικών εξόδων από τους ασθενείς είναι υψηλές.

Παρά τη μείωση της ανεργίας, η κατάσταση των νέων στην αγορά εργασίας παραμένει προβληματική. Το ποσοστό των νέων εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) εξακολουθεί να αυξάνεται και είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αύξηση της συχνότητας πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη σημερινή και μελλοντική ισότητα ευκαιριών.

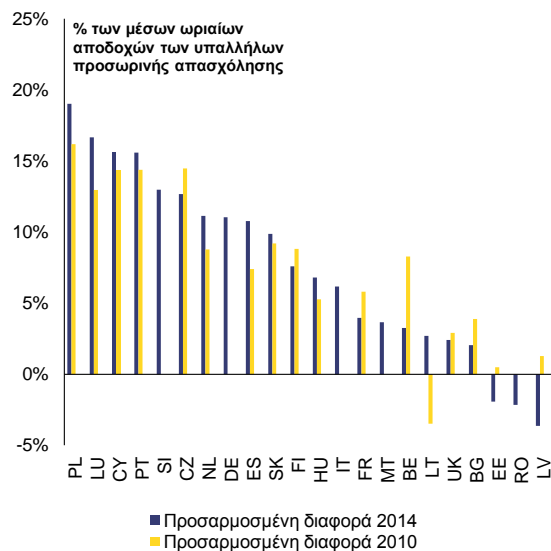
Το 2014 η Κύπρος καθιέρωσε σύστημα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (GMI). Το GMI συνίσταται σε στοχευμένες παροχές για την κάλυψη βασικών αναγκών και ορίζεται με βάση ένα ελάχιστο καλάθι

καταναλωτή διαφορετικών τύπων νοικοκυριών. Το σύστημα έχει σχεδιαστεί κατά τρόπον ώστε να δοθούν κίνητρα για εργασία, διότι οι δικαιούχοι που είναι σε θέση να εργαστούν πρέπει να είναι εγγεγραμμένοι στις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και διατεθειμένοι να συμμετάσχουν σε ενεργητικά προγράμματα για την αγορά εργασίας. Η καθιέρωση του συστήματος GMI υπήρξε ζωτικής σημασίας για την καταπολέμηση της φτώχειας. Πρόκειται για σημαντικό βήμα προς τη διασφάλιση της «προστασίας ελάχιστου εισοδήματος».

(1) Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων περιλαμβάνει 14 βασικούς δείκτες, εκ των οποίων οι 12 χρησιμοποιούνται για τη σύγκριση των επιδόσεων των κρατών μελών. Οι δείκτες «συμμετέχοντες σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας ανά 100 άτομα που επιθυμούν να εργαστούν» και «εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά δεδουλευμένη ώρα (σε EUR)» δεν χρησιμοποιούνται λόγω επιφυλάξεων εκ μέρους των κρατών μελών. Στο πλαίσιο των σχετικών επιτροπών θα συζητηθούν πιθανές εναλλακτικές λύσεις. GDHI: ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών.

Η συμμετοχή σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας (ALMP) σημειώνει αύξηση αλλά παραμένει μικρότερη από ό, τι στην πλειονότητα των κρατών μελών της ΕΕ. Το 2015 υπήρχαν 9,2 συμμετέχοντες ανά 100 άτομα πρόθυμα να εργαστούν, στοιχείο που αντιπροσωπεύει αύξηση σε σχέση με το 2013 (5,6 συμμετέχοντες) αλλά είναι σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (23,7).

Διάγραμμα 4.3.2: Προσαρμοσμένη μισθολογική διαφορά μεταξύ υπαλλήλων μόνιμης και προσωρινής απασχόλησης (% των μέσων ωριαίων αποδοχών των υπαλλήλων προσωρινής απασχόλησης)

Υπολογισμοί βάσει των μικροδεδομένων της Έρευνας για τη Διάρθρωση των Αποδοχών, 2010 και 2014
 Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Κύπρος επένδυσε στη διοικητική ικανότητα της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης αλλά η αποτελεσματικότητά της εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Τον Οκτώβριο 2017, δημοσιεύθηκε διαγωνισμός για πρόσθετους συμβούλους στις ΔΥΑ με στόχο να προσληφθούν το πρώτο εξάμηνο του 2018 αν και με σύμβαση μικρής διάρκειας (24 μηνών). Η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και ποιότητα των υπηρεσιών, ιδίως σε τομείς που σημειώνουν υστέρηση (π.χ. διαχωρισμός πελατών, εξατομικευμένη καθοδήγηση και ενεργοποίηση) και η παροχή υπηρεσιών σε εργοδότες παραμένουν πρόκληση. Στις πρόσθετες πρωτοβουλίες συμπεριλαμβάνονται τα έργα στήριξης ομοτίμων

από άλλες ΔΕΥ στην ΕΕ και μια πλατφόρμα ΤΠ που θα χρησιμοποιείται τόσο από τους εργοδότες όσο και από τους αναζητούντες εργασία προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη αντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας. Επίσης, έχει αναπτυχθεί η συνεργασία με τις ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης. Ωστόσο, η παροχή υπηρεσιών τόσο στους εργοδότες όσο και στους αναζητούντες εργασία εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής.

Δρομολογήθηκαν νέα καθεστώτα ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας (ALMP).

Απευθύνονται στους νέους, στους μακροχρόνια ανέργους και σε άλλες ευπαθείς ομάδες, καθώς και στους αποδέκτες του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (GMI), σύμφωνα με τη σύσταση για τη ζώνη του ευρώ (EAR) 3. Το 2017 ωφελήθηκαν περίπου 5 000 άνεργοι. Ωστόσο τα αποτελέσματα της ενεργοποίησης ήταν ανάμικτα: οι ALMP που απευθύνονταν στους νέους σημείωσαν μεγαλύτερη επιτυχία από εκείνες που απευθύνονταν σε ευπαθείς ομάδες. Στο μεταξύ ελήφθησαν μέτρα για τη βελτίωση των ALMP. Τον Δεκέμβριο 2017 τέθηκε σε λειτουργία εργαλείο παρακολούθησης και αξιολόγησης για την αναφορά της απόδοσης και των αποτελεσμάτων των ALMP.

Το ποσοστό των νέων (15-24 ετών) εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (EEAK) παραμένει από τα υψηλότερα στην ΕΕ.

Το 2016 αυξήθηκε στο 16 % (από 15,3 % το 2015) και ήταν ακόμη πολύ πάνω από τον μέσο όρο του 11,6 % της ΕΕ. Το ποσοστό EEAK όσον αφορά τους νέους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 4,8 %, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ανέρχεται σε 0,9 % (βλ. διάγραμμα 4.3.3). Το γεγονός αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στην έλλειψη θέσεων εργασίας για πτυχιούχους (δύο στους πέντε πτυχιούχους απασχολούνται σε θέσεις εργασίας κατώτερες των προσόντων τους), στα χαμηλά ποσοστά εγγραφής σε δράσεις EEK και πιθανότατα στην αδήλωτη εργασία. Οι αρχές προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με στοχευμένη συμβουλευτική στα σχολεία και με προγράμματα υπέρ των νέων επιχειρηματιών. Από την παρακολούθηση των Εγγυήσεων για τη Νεολαία προέκυψαν εκτιμήσεις ότι μόνο το (23 %) του πληθυσμού EEAK ήταν εγγεγραμμένο σε σχετικά προγράμματα το 2016. Αυτό οφείλεται κυρίως στην περιορισμένη ικανότητα των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης.

Πλαίσιο 4.3.2.: Σημαντικότερα σημεία πολιτικής: Αδήλωτη εργασία

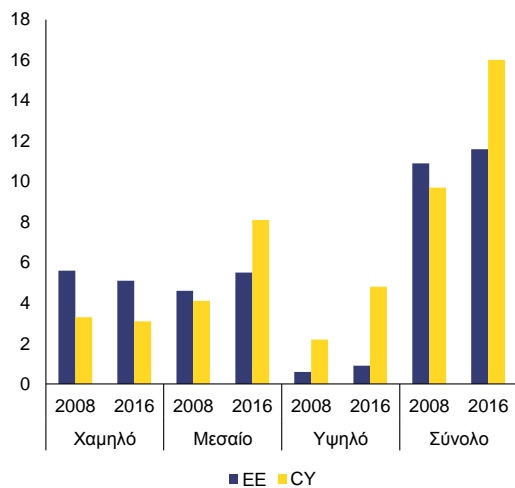
Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, ο άτυπος τομέας καταλαμβάνει πάνω από το 25 % της κυπριακής οικονομίας (ΟΟΣΑ, 2015), που είναι από τα μεγαλύτερα ποσοστά στην ΕΕ. Μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει εντείνει τις προσπάθειες καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας αυξάνοντας τα αποτρεπτικά μέτρα (π.χ. συχνότερες επιθεωρήσεις, περισσότερα και αυστηρότερα πρόστιμα).

Η νέα νομοθεσία για την αδήλωτη εργασία θεσπίστηκε στις 2 Ιουνίου 2017 επιβάλλοντας βαρύτατα πρόστιμα και αυξάνοντας τη νομοθετική εξουσία των επιθεωρητών. Επίσης βελτιώνει τις διαδικασίες με την απαίτηση εγγραφής των μισθωτών κατ' αναλογία πριν από την πρόσληψη. Σύμφωνα με τις μεταβατικές διατάξεις του Νόμου, για τρεις μήνες μετά την έναρξη ισχύος του, οι εργοδότες έχουν την ευκαιρία να εγγράφουν τυχόν αδήλωτους μισθωτούς χωρίς να υποχρεούνται σε καταβολή τυχόν ληξιπρόθεσμων εισφορών και χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο επιβολής προστίμου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα περίπου 3 000 νέες εγγραφές κατά την περίοδο χάριτος.

Επιπλέον, η μεταρρύθμιση συγκεντρώνει όλες τα επιμέρους τμήματα επιθεώρησης σε μία μονάδα στο Υπουργείο Εργασίας. Επίσης προβλέπει αυξημένες αρμοδιότητες για τους επιθεωρητές, καθώς και έλεγχο των διασφαλίσεων που περιέχονται σε 28 νόμους. Στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων, προβλέπεται στενότερη συνεργασία με τις φορολογικές και αστυνομικές υπηρεσίες και χρήση της εμπειρογνομίας τους, και μπορεί να ζητηθεί όταν κρίνεται απαραίτητο.

Συνολικά, η νέα προσέγγιση διαμορφώνει την πολυτομεακή συνεργασία σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο με στόχο την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας στην Κύπρο. Σύμφωνα με τα τελευταία εθνικά αριθμητικά στοιχεία, με βάση στοχευμένες επιθεωρήσεις, το μέγεθος του άτυπου τομέα έχει μειωθεί σε 16,16 %. Εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένες προκλήσεις όσον αφορά την ποιότητα των νέων ενοποιημένων δράσεων και τη χρήση των λειτουργικών δυνατοτήτων του νέου συστήματος ΠΠ.

Διάγραμμα 4.3.3: Ποσοστό ΕΕΑΚ (15-24 ετών) ανά μορφωτικό επίπεδο, 2008-2016

Έρευνα για το εργατικό δυναμικό
Πηγή: Eurostat

της ΕΕ. Οι δαπάνες της Κύπρου ανά μαθητή πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συγκαταλέγονται μεταξύ των υψηλότερων της ΕΕ. Ωστόσο, οι Κύπριοι 15χρονοι κατατάσσονται στη δεύτερη χαμηλότερη θέση στην ΕΕ σύμφωνα με την πιο πρόσφατη έρευνα PISA για το 2015 που αξιολογεί τις δεξιότητες στις επιστήμες, τα μαθηματικά και την ανάγνωση. Η χαμηλή απόδοση επηρεάζει όλες τις κοινωνικοοικονομικές ομάδες. Στον τομέα των επιστημών, η Κύπρος έχει από τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων με χαμηλές επιδόσεις στην ΕΕ μεταξύ μαθητών του κατώτερου κοινωνικοοικονομικού τεταρτημρίου και το υψηλότερο ποσοστό στο άνω κοινωνικοοικονομικό τεταρτημρίο (ΟΟΣΑ, 2016). Οι χαμηλές επιδόσεις στην ικανότητα ανάγνωσης αποτελούν γενικά πηγή ανησυχίας (35,6%), αλλά οι επιδόσεις των μαθητών είναι πολύ χειρότερες από τις επιδόσεις των μαθητριών γεγονός που συνιστά το μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των ανδρών και γυναικών στην ΕΕ (22 ε.μ.).

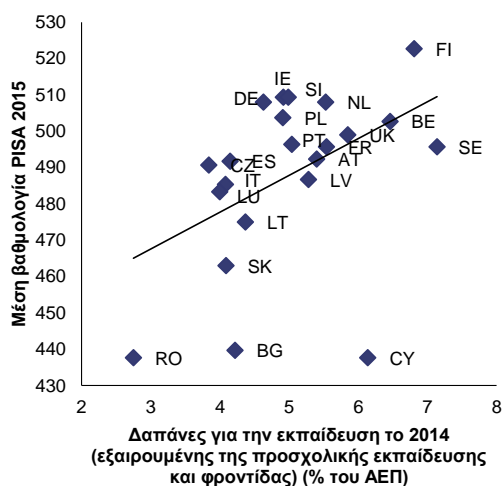
Εκπαίδευση και δεξιότητες

Οι δαπάνες για την εκπαίδευση είναι σχετικά υψηλές αλλά δεν συνεπάγονται υψηλές εκπαιδευτικές επιδόσεις. Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ανήλθαν στο 5,7 % του ΑΕΠ το 2015, σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 4,9 %

Το 2017 εγκαινιάστηκε νέο σύστημα διορισμού εκπαιδευτικών βάσει διαγωνισμών πρόσληψης. Με τη μεσολάβηση μικρότερου χρονικού διαστήματος μεταξύ της αποφοίτησης και του διορισμού επιδιώκεται η αύξηση της ελκυστικότητας και της ποιότητας του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και κατά

συνέπεια η επίτευξη καλύτερων εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων σύμφωνα με τη σύσταση EAR 3. Έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες για την αναβάθμιση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών μέσω νέου πλαισίου «επαγγελματικής μάθησης». Αν και τα επίπεδα συμμετοχής ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια του πιλοτικού σταδίου, αναμένεται να αυξηθούν με την εφαρμογή του πλαισίου σε όλα τα σχολικά επίπεδα. Η μεταρρύθμιση του συστήματος αξιολόγησης των εκπαιδευτικών, αμετάβλητη επί 40 έτη, δεν έχει σημειώσει πρόοδο. Το επόμενο σχολικό έτος (2018/2019) θα εφαρμοστεί σχέδιο δράσης για τη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών, ειδικότερα στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών (STEM). Η ηλικία εγγραφής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα ανέλθει στα 6 έτη (από 5 έτη και 8 μήνες που είναι σήμερα) για τη βελτίωση των ποσοστών σχολικής επιτυχίας.

Διάγραμμα 4.3.4: Δαπάνες για την εκπαίδευση (% του ΑΕΠ) σε σύγκριση με τα αποτελέσματα PISA για το 2015

Οι μέσες βαθμολογίες PISA βασίζονται στη μέση βαθμολογία στον τομέα των επιστημών, των μαθηματικών και της ανάγνωσης.

Πηγή: ΟΟΣΑ, Eurostat

Το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (ESL) παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά αυξήθηκε σημαντικά το 2016 (κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες το 2016 σε 7,6 %). Το πρόβλημα αφορά τα αγόρια: το 2016, το ποσοστό των αγοριών που εγκατέλειψαν πρόωρα

το σχολείο ανήλθε σε 11,4 % σε σύγκριση με το αντίστοιχο 4,3 % των κοριτσιών. Όσον αφορά τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, 18,2 %, έρχεται σε έντονη αντίθεση με το αντίστοιχο ποσοστό των γηγενών μαθητών, που είναι 4,6 %. Για την πρόληψη της σχολικής αποτυχίας, το πρόγραμμα «Δράσεις κοινωνικής και σχολικής ένταξης», το οποίο στηρίζει τους μειονεκτούντες μαθητές σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, επεκτάθηκε σε 96 σχολεία και σήμερα καλύπτει το 15 % του μαθητικού πληθυσμού (Pandeia news, 2017).

Η συμμετοχή σε επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (EEK) παραμένει πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, παρά τις ευνοϊκές προοπτικές απασχόλησης για τους αποφοίτους της EEK. Το ποσοστό των σπουδαστών ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 3) της Κύπρου που συμμετέχουν σε επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (EEK) σημείωσε μικρή αύξηση το 2015 φθάνοντας το 15,6 %, αλλά εξακολουθεί να υπολείπεται κατά πολύ του μέσου όρου της ΕΕ (47,3 %). Τα επίπεδα συμμετοχής αναμένεται να αυξηθούν κατά τα προσεχή έτη με την ίδρυση νέων τεχνικών σχολών. Το ποσοστό απασχόλησης των αποφοίτων EEK έχει αυξηθεί κατά 17,1 εκατοστιαίες μονάδες από το 2014 και ανέρχεται σε 72 %, ποσοστό ακόμη κάτω του μέσου όρου της ΕΕ (75 %) αλλά ελαφρώς πάνω από το ποσοστό συνολικής απασχόλησης για την Κύπρο (71 %). Τα μέτρα για την εξασφάλιση της καταλληλότητας των δεξιοτήτων στον τομέα της EEK περιλαμβάνουν την παρακολούθηση των αποφοίτων σε καθεστάτα τοποθέτησης σε εργασία, καθώς και τη συνεργασία με βιομηχανικούς κλάδους για την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών.

Το ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παραμένει υψηλό αλλά η σύνδεσή της με την αγορά εργασίας είναι χαμηλή. Το γενικό ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στο 53,4 %, είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ και έχει υπερβεί τον εθνικό στόχο του 46 %, αλλά, όσον αφορά τους μαθητές που έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό, το ποσοστό είναι μόλις 37,3 % (σύνολο δεδομένων για το 2016). Μολονότι τα επίπεδα απασχόλησης για τους προσφάτως αποφοιτήσαντες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν αυξηθεί από το 2015 στο 76,4 %, εξακολουθούν να υπολείπονται του μέσου

όρου της ΕΕ (82,8 %). Η αναντιστοιχία δεξιοτήτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5 ή 6) εξακολουθεί να είναι από τις μεγαλύτερες στην ΕΕ (41,2 %) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017α). Για να δημιουργηθούν στενότεροι δεσμοί με την αγορά εργασίας, κατατέθηκε νέα νομοθεσία για να διευκολυνθεί η εμπορική αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας των δημόσιων πανεπιστημίων. Οι πρώτοι απόφοιτοι της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου (που ιδρύθηκε το 2013) και της Ναυτικής Ακαδημίας (2015) θα εισέλθουν στην αγορά εργασίας το 2019.

Η συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση παραμένει χαμηλή, με συνέπειες στο επίπεδο δεξιοτήτων. Το 2016, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 6,9 %, κάτω του μέσου όρου του 10,8 % στην ΕΕ, και μειωμένο από 7,5 % το 2015. Η συμμετοχή των εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης στη μάθηση ενηλίκων είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ (1,5 %). Τα διορθωτικά μέτρα για την υλοποίηση της σύστασης του Συμβουλίου όσον αφορά τις διαδρομές αναβάθμισης δεξιοτήτων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016) περιλαμβάνουν τη δημιουργία συστήματος επικύρωσης της άτυπης και μη τυπικής εκπαίδευσης, την ανάπτυξη πρόσθετων επαγγελματικών προτύπων και την ενίσχυση της ικανότητας των μεταδευτεροβάθμιων σχολών ΕΕΚ και των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας για αναβάθμιση των δεξιοτήτων και επανεκπαίδευση. Το 2017 πραγματοποιήθηκε διασταύρωση του εθνικού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων με το ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων. Εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά την ολοκλήρωση και την αποδοτικότητα των δομών διακυβέρνησης της μάθησης ενηλίκων και τη συστηματική κατάρτιση των εκπαιδευτών ενηλίκων.

Το επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το 50 % των Κυπρίων έχουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 57 % στην ΕΕ. Επίσης η Κύπρος διαθέτει από τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων που δεν έχουν ποτέ χρησιμοποιήσει το Διαδίκτυο (26 %) ενώ το ποσοστό των ατόμων με προηγμένες δεξιότητες και ανάπτυξη στις ΤΠΕ είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ⁽⁴⁴⁾ (Ευρωπαϊκή

Επιτροπή, 2017β). Αυτό αποτελεί πρόκληση για τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε έναν τομέα με αυξανόμενη ζήτηση. Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, από το 2017 η εκπαίδευση και η πιστοποίηση βάσει του ευρωπαϊκού πιστοποιητικού ικανότητας χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή (European Computer Driving Licence, ECDL) παρέχεται δωρεάν σε όλους τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και σε ορισμένες ευπαθείς ομάδες (Κυβέρνηση της Κύπρου, 2017).

4.3.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Σημειώνονται βελτιώσεις στον τομέα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι βελτιώσεις μπορούν να αποδοθούν στην εφαρμογή κοινωνικών μέτρων και μέτρων ενεργοποίησης (GMI και προγράμματα ενεργοποίησης της αγοράς εργασίας για ευπαθείς ομάδες), σύμφωνα με τη σύσταση EAR 3, καθώς στη βελτίωση των συνθηκών στην οικονομία και στην αγορά εργασίας. Πάνω από ένας στους τέσσερις Κύπριους (27,7 %) αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE) το 2016. Το ποσοστό αυτό αντικατοπτρίζει μείωση κατά 1,2 ε.μ. σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος αλλά παραμένει κατά 4,2 ε.μ. πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η απόλυτη φτώχεια μειώθηκε, η συχνότητα σοβαρής υλικής στέρησης σημείωσε πτώση από 15,4 % το 2015 σε 13,6 % το 2016. Ωστόσο, η σχετική (χρηματική) φτώχεια παρέμεινε κοντά στα υψηλότερα επίπεδα (16,1 % σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ: 17,3 %). Η σχετική φτώχεια των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας (65+ και 75+) είναι πολύ χαμηλότερη από ό,τι το 2008. Σύμφωνα με ανάλυση που πραγματοποιήθηκε για την επικείμενη έκθεση για την επάρκεια των συντάξεων, το φαινόμενο αυτό μπορεί να αποδοθεί στην ωρίμανση του συνταξιοδοτικού συστήματος, στον στατιστικό αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης που συμπιέζει τα εισοδήματα των μη συνταξιούχων και στην επίδραση που έχουν στην καταπολέμηση της φτώχειας οι πολιτικές μη ανταποδοτικών επιδομάτων για τη στήριξη των συνταξιούχων χαμηλού εισοδήματος. Ωστόσο, οι μεγάλες διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά τις συντάξεις (49 %) αποτελούν επίσης

⁽⁴⁴⁾ Υπολογίζεται με βάση τον συνολικό αριθμό των ειδικών του τομέα πληροφορικής και των αποφοίτων φυσικών επιστημών, τεχνολογίας, μηχανικής και μαθηματικών

(STEM).

πηγή ανησυχίας. Αυτό μπορεί να συνδέεται με το μεγάλο κενό 5,7 ετών εργασιακού βίου μεταξύ ανδρών και γυναικών (μέσος όρος της ΕΕ 4,9 έτη), και με τις σημαντικές μισθολογικές διαφορές του παρελθόντος μεταξύ ανδρών και γυναικών οι οποίες μειώθηκαν συν τω χρόνω και τώρα ανέρχονται περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ.

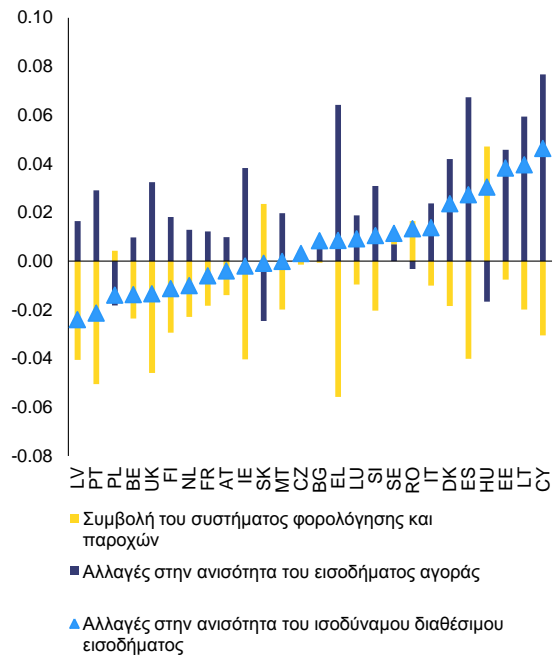
Το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας έχει ενισχυθεί με το νέο σύστημα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (GMI). Η μεταρρύθμιση είχε στόχο την αποφυγή των καταχρήσεων, τη βελτίωση της στόχευσης και την ενίσχυση των κινήτρων για επανένταξη στην αγορά εργασίας, τερματίζοντας παράλληλα τον διοικητικό κατακερματισμό και διατηρώντας το συνολικό κοινωνικό κονδύλιο του προϋπολογισμού αμετάβλητο. Η πλειονότητα των στόχων αυτών έχει επιτευχθεί και πάνω από τα δύο τρίτα των δημόσιων δαπανών κοινωνικής πρόνοιας διοχετεύεται πλέον μέσω του GMI. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2017 συμμετείχαν στο σύστημα περίπου 28 000 νοικοκυριά (περίπου 48 000 άτομα, άνω των 14 000 περίπου ατόμων που κάλυπτε το προηγούμενο σύστημα δημόσιων παροχών). Σύμφωνα με τους υπολογισμούς, το GMI έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στους ανθρώπους που ζουν σε ακραία φτώχεια από ό,τι οι δημόσιες παροχές. Οι αποδέκτες του GMI που είναι σε θέση να εργαστούν υποχρεούνται να εγγραφούν στη ΔΕΥ. Στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας που δρομολογήθηκαν τον Οκτώβριο του 2017 αποσκοπούν στην ενεργοποίηση περίπου 2500 αποδεκτών του GMI. Εξακολουθεί εκκρεμεί η συνολική αξιολόγηση του GMI.

Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τα άτομα με αναπηρία έχει μειωθεί αλλά παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Το 2016, μειώθηκε από 38,1 % σε 35,5 %, εν μέρει χάρη σε πρόσθετη χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο για την παροχή εσωτερικών υπηρεσιών και προγραμμάτων ενεργοποίησης της αγοράς εργασίας. Εφαρμόζεται ενοποιημένο σύστημα αξιολόγησης της αναπηρίας. Σημειώνονται καθυστερήσεις όσον αφορά τις τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τις παροχές αναπηρίας – με σκοπό την ενίσχυση των παροχών σε είδος και τη βελτίωση των υπηρεσιών –. Τον Δεκέμβριο 2017, η κυβέρνηση ενέκρινε το νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2018-2020 για την Αναπηρία.

Η προστασία από την ανεργία είναι ανεπαρκής. Από το 2008 έως το 2016, η κάλυψη των επιδομάτων ανεργίας για τους βραχυχρόνια ανέργους μειώθηκε κατά 9 ε.μ., στο 21 %. ⁽⁴⁵⁾ Πρόκειται για επίπεδα πολύ κάτω του μέσου όρου της ΕΕ. Επιπλέον, οι αυτοαπασχολούμενοι δεν δικαιούνται προστασία από την ανεργία. Δεν υπάρχει υποχρεωτική ασφάλιση για τους αυτοαπασχολούμενους έναντι ατυχημάτων στην εργασία και εργατικών ατυχημάτων.

Η αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων από την έναρξη της κρίσης αρχίζει να αντιστρέφεται αλλά οι ανισότητες στην κατανομή του πλούτου παραμένουν μεγάλες. Ο αντίκτυπος της κρίσης στο εισόδημα των νοικοκυριών είχε ως αποτέλεσμα την απότομη αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Η αύξηση από το 2008 έως το 2015 μπορεί να εξηγηθεί από την αύξηση των ανισοτήτων στο εισόδημα της αγοράς (εισόδημα νοικοκυριών προ φόρων και κοινωνικών παροχών), που υπήρξε απόρροια της ανασφάλειας της αγοράς εργασίας κατά την κρίση (βλ. διάγραμμα 4.3.5). Οι αλλαγές για την ενίσχυση της αναδιανεμητικής επίδρασης του συστήματος παροχών έχουν μόλις εν μέρει μετριάσει αυτό το αποτέλεσμα. Οι ανισότητες στην κατανομή του πλούτου αυξήθηκαν σε 0,70 μονάδες του συντελεστή Gini το 2014, από τα υψηλότερα επίπεδα στη ζώνη του ευρώ. Οφείλονται κατά μεγάλο μέρος στο μεγάλο μερίδιο χρεωμένων νοικοκυριών, ως αποτέλεσμα της αρνητικής καθαρής θέσης σε στεγαστικά περιουσιακά στοιχεία.

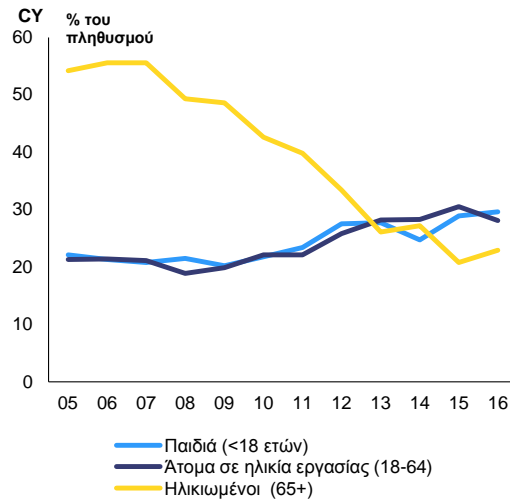
⁽⁴⁵⁾ Σύμφωνα με συγκριτική αξιολόγηση στον τομέα των επιδομάτων ανεργίας και των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, που διενήργησε η επιτροπή EMCO. Για λεπτομέρειες βλ. σχέδιο Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2017θ).

Διάγραμμα 4.3.5: **Αλλαγές στην εισοδηματική ανισότητα και τις συνιστώσες της, 2008-2015**

(1) Οι χώρες ταξινομούνται με αύξουσα σειρά αλλαγών στη συνολική εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των ετών 2008 και 2015, όπως μετράται με τον δείκτη Gini ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος (διορθωμένο για τη σύνθεση των νοικοκυριών). (2) Η συμβολή των συστημάτων φορολογίας και παροχών υπολογίζεται ως η διαφορά των αλλαγών στην ανισότητα του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών από το 2008 έως το 2015 και των αλλαγών στην ανισότητα του εισοδήματος αγοράς (περιλαμβανομένων των ιδιωτικών συντάξεων) από το 2008 έως το 2015.

Πηγή: Eurostat

Η Κύπρος χαρακτηρίζεται από μεγάλη αύξηση της παιδικής φτώχειας από την έναρξη της κρίσης. Το ποσοστό AROPE μεταξύ των παιδιών αυξήθηκε σταθερά από 20,2 % το 2009 σε 29,6 % το 2016. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρήθηκε σε παιδιά των οποίων οι γονείς διαθέτουν χαμηλές δεξιότητες (από 14,9 % το 2010 σε 46,0 % το 2015· στα παιδιά με γονείς υψηλών δεξιοτήτων ο κίνδυνος αυξήθηκε από 5,3 % σε 6,1 % κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου). Το GMI περιλαμβάνει μέτρα καταπολέμησης της παιδικής φτώχειας όπως πρόσθετο επίδομα για παιδιά και μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπλέον, ο Νόμος περί Παροχής Επιδόματος Τέκνου τροποποιήθηκε το 2017 για να αυξήσει το επιλέξιμο ύψος εισοδήματος κατά 5 000 EUR για κάθε επιπλέον τέκνο μετά τα δύο πρώτα.

Διάγραμμα 4.3.6: **Ποσοστό ηλικιακών ομάδων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού**

(1) Στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC)

(2) AROPE: Ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (% του συνολικού πληθυσμού). Άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (AROP) και/ή πλήττονται από σοβαρή υλική στέρηση (SMD) και/ή ζουν σε νοικοκυριά με μηδενική ή πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (LWI).

Πηγή: Eurostat

Η εγγραφή παιδιών στις επίσημες δομές παιδικής φροντίδας εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Το ποσοστό των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών που είναι εγγεγραμμένα σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας είναι χαμηλό (20,8 %) σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (30,3 %). Η γονική άδεια είναι επί του παρόντος άνευ αποδοχών. Ωστόσο, τον Ιούλιο 2017 καθιερώθηκε η άδεια πατρότητας 15 ημερών μετ' αποδοχών.

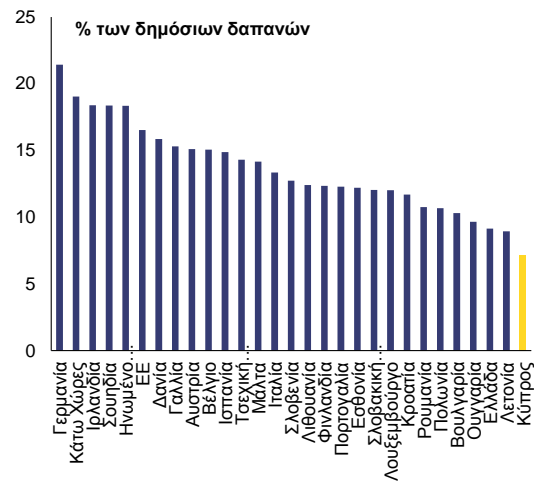
Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Στην Κύπρο, οι δαπάνες στον τομέα της υγείας είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ και προέρχονται κυρίως από την οικονομική συμμετοχή των ασθενών. Το 2015 η Κύπρος δαπάνησε 1.592 EUR κατ' άτομο για υγειονομική περίθαλψη, ποσό πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο των 2.797 EUR στην ΕΕ. Οι συνολικές δαπάνες για την υγεία ανήλθαν σε 6,8 % του ΑΕΠ το 2015 εκ των οποίων μόνο 42,6 % προήλθε από δημόσιες δαπάνες (7,1 % από τον κρατικό προϋπολογισμό)· αμφότερα τα ποσοστά ήταν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ (βλ. διάγραμμα 4.3.7). Στο μεταξύ, οι δαπάνες για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που κατέβαλαν οι

ασθενείς ανήλθαν σε 606 EUR ανά κάτοικο, στο υψηλότερο επίπεδο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στα οποία διεξήχθη έρευνα, μετά την προσαρμογή σε συνάρτηση με τις μονάδες αγοραστικής δύναμης. Το φαινόμενο αυτό αντικατοπτρίζει την έλλειψη καθολικής κάλυψης και τον κατακερματισμό του συστήματος παροχής υπηρεσιών υγείας μεταξύ του δημόσιου και του εν πολλοίς μη ρυθμιζόμενου ιδιωτικού τομέα, με αποτέλεσμα την άνιση πρόσβαση και την αναποτελεσματική χρήση των πόρων.

Η νομοθεσία για τη θέσπιση γενικού εθνικού συστήματος υγείας (ΓεΣΥ) έχει εγκριθεί και έχει τεθεί σε εφαρμογή. Τον Ιούνιο 2017, η Βουλή των Αντιπροσώπων ενέκρινε δύο νομοσχέδια για την εισαγωγή γενικού συστήματος υγείας έως το 2020 και τη σταδιακή οικονομική και διοικητική αυτονομία των δημόσιων νοσηλευτηρίων. Το ΓεΣΥ αποσκοπεί στη σημαντική μείωση των απευθείας πληρωμών από τους ασθενείς και στη διασφάλιση καθολικής κάλυψης της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης καθώς και βιώσιμων δαπανών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Διεξάγεται μελέτη για να εκτιμηθεί ο οικονομικός αντίκτυπος του ΓεΣΥ. Η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων συνεπάγεται επενδύσεις σε δημόσιες υγειονομικές υπηρεσίες (ανθρώπινο κεφάλαιο, τεχνολογίες υγείας, υλισμικό και νέο σύστημα ΤΠ). Θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω ευκαιρίες χρηματοδότησης, ιδίως με τη συμμετοχή των ταμείων της ΕΕ .

Διάγραμμα 4.3.7: Μερίδιο των δαπανών υγείας στις δημόσιες δαπάνες

Πηγή: Στατιστικές του ΟΟΣΑ για την υγεία · βάση δεδομένων της Eurostat · βάση δεδομένων του ΠΟΥ για τις δαπάνες υγείας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας (ΠΦΥ) θα αποτελέσει τον κεντρικό πυλώνα του συστήματος. Στο πλαίσιο του ΓεΣΥ προβλέπεται επίσημη παραπομπή από την πρωτοβάθμια σε εξειδικευμένη και νοσοκομειακή περίθαλψη, όσον αφορά τόσο τα ιδιωτικά όσο και τα δημόσια νοσηλευτήρια και τα τμήματα εξωτερικών ιατρείων. Αυτό συνεπάγεται την αναδιάρθρωση της δημόσιας ΠΦΥ με την ομαδοποίηση μικρών εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης, την παράταση των ωρών λειτουργίας, την τυποποίηση των διαδικασιών και τη βελτίωση του συντονισμού της περίθαλψης.

Εν τω μεταξύ, περίπου το ένα τέταρτο του πληθυσμού - από τα υψηλότερα στην ΕΕ - δεν καλύπτεται από το δημόσιο σύστημα. Η συχνότητα αναφοράς μη ικανοποιηθείσας ανάγκης ιατρικής περίθαλψης, αν και είναι χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ, αποδόθηκε σχεδόν αποκλειστικά σε οικονομικούς λόγους (το 4,6 % των ερωτηθέντων Κυπρίων ανέφερε ότι οι ανάγκες δεν καλύπτονται λόγω του κόστους).

Οι αρχές κατέβαλαν προσπάθειες για να βελτιώσουν τον σχεδιασμό στον τομέα της υγείας και να διασφαλίσουν την κατάλληλη χρήση των υφιστάμενων πόρων. Το 2015, ο αριθμός των νοσηλευτών ανά 1000 κατοίκους (5,2) ήταν πολύ χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ και το ποσοστό νοσηλευτών για κάθε ιατρό

(1,5) ήταν από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. Η σχετική διαθεσιμότητα προηγμένου ιατρικού εξοπλισμού είναι πολύ υψηλή σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ, αλλά οι εν λόγω πόροι συγκεντρώνονται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα. Και στους δύο τομείς, η αναποτελεσματική κατανομή των πόρων προκύπτει από την ανεπαρκή χρησιμοποίηση αυτών των ιατρικών τεχνολογιών υψηλού κόστους.

Το επίπεδο της παρεχόμενης μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) ⁽⁴⁶⁾είναι χαμηλό. Οι δημόσιες δαπάνες για τη μακροχρόνια φροντίδα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ (0,3 % του ΑΕΠ, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 1,6 %). Η επιτάχυνση της γήρανσης του πληθυσμού αποτελεί επιπλέον πρόκληση. Επί του παρόντος, γίνονται τακτικές ιατρικές επισκέψεις σε απομακρυσμένες περιοχές για τους ηλικιωμένους και άλλες ευπαθείς ομάδες. Το νέο σύστημα του ΓεΣΥ θα περιλαμβάνει δράσεις για τη μακροχρόνια φροντίδα, ακόμα και εξωνοσοκομειακές υπηρεσίες, οι οποίες επί του παρόντος παρέχονται ως επί το πλείστον από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Τα προγράμματα ενεργητικής πολιτικής για την αγορά εργασίας για την κατάρτιση των ανέργων στην παροχή μακροχρόνιας φροντίδας σημείωσαν επιτυχία. Υπάρχουν επίσης σχέδια για τη δημιουργία κοινοτικών κέντρων, με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, για την παροχή μακροχρόνιας φροντίδας στο σπίτι.

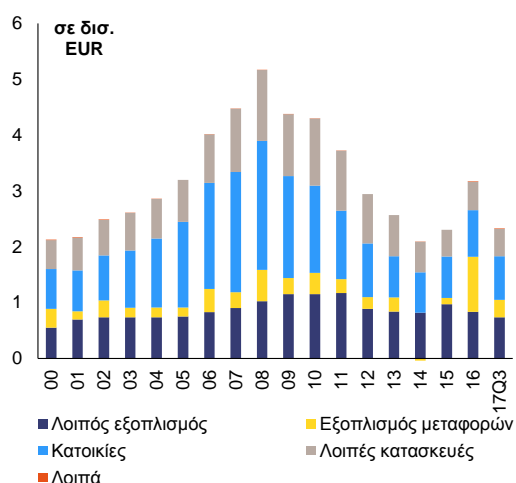
⁽⁴⁶⁾ Η μακροχρόνια φροντίδα περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών υγείας, προσωπικών υπηρεσιών και υπηρεσιών στήριξης, με στόχο να βοηθήσει τους ανθρώπους να παραμείνουν στο σπίτι και να ζουν όσο το δυνατόν πιο ανεξάρτητα.

4.4. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

4.4.1. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ*

Οι επενδύσεις στην Κύπρο ωθούνται από την επέκταση του τομέα των κατασκευών και τις νηολογήσεις πλοίων (βλ. διάγραμμα 4.4.1). Η ανάκαμψη της αγοράς ακινήτων κατοικίας (βλ. τμήμα 1), η περιορισμένη χωρητικότητα των ξενοδοχείων και η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, όπως τα σκάφη αναψυχής και η ψυχαγωγία (βλ. τμήμα 4.5.4) είχαν ως αποτέλεσμα σημαντική επέκταση των κατασκευαστικών δραστηριοτήτων. Οι επενδύσεις σε εξοπλισμό υπήρξαν επίσης σημαντικές, αλλά ωθούνται εν μέρει από τη νηολόγηση πλοίων, δεδομένου ότι η Κύπρος έχει ένα από τα μεγαλύτερα νηολόγια στον κόσμο. Η συνολική συνεισφορά του ναυτιλιακού κλάδου στο ΑΕΠ και την απασχόληση είναι μικρή.

Διάγραμμα 4.4.1: Επενδύσεις ανά κατηγορία (2000-2016)

Πηγή: Cystat

Η σύνθεση των επενδύσεων δεν αναμένεται να τονώσει την παραγωγικότητα σε σταθερή βάση.

Η πορεία των επενδύσεων δεν φαίνεται να συμβάλλει σημαντικά στη διαφοροποίηση της οικονομίας και ενδέχεται να υπολείπεται σε σχέση με τη στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης της Κύπρου. ⁽⁴⁷⁾ Αν και ο κλάδος των κατασκευών επί

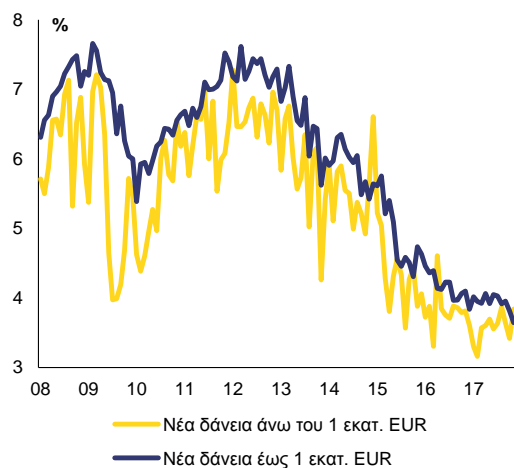
⁽⁴⁷⁾ Οι στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης της Επιτροπής καθορίζουν εκ των προτέρων όρους σχετικά με τη χρήση, για κάθε κράτος μέλος κατά την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020, των πόρων των ΕΔΕΤ για την τόνωση της Ε&Κ σε τομείς στους οποίους έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Στην Κύπρο, οι εν λόγω τομείς είναι η ενέργεια, ο τουρισμός, το δομημένο περιβάλλον/ο κατασκευαστικός κλάδος, οι μεταφορές/η ναυτιλία, η

του παρόντος εμφανίζει την υψηλότερη παραγωγικότητα στην Κύπρο, η τάση αυτή ενδεχομένως να μη συνεχιστεί μακροπρόθεσμα. Το πολύ περιορισμένο επίπεδο επενδύσεων σε Ε&Κ (βλ. τμήμα 4.5.1) υποδηλώνει ότι η παραγωγικότητα ενδέχεται να παραμείνει σε διαρθρωτικά χαμηλά επίπεδα, γεγονός που μπορεί να πλήξει την ανταγωνιστικότητα στο μέλλον.

Η περιορισμένη πρόσβαση στη χρηματοδότηση και η ανάγκη μείωσης του χρέους εξακολουθούν να περιορίζουν τις επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα. Η προσφορά τραπεζικών πιστώσεων εξακολουθεί να είναι πολύ περιορισμένη και δεν έχουν αναπτυχθεί επαρκώς εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης. Επιπλέον, οι μη χρηματοοικονομικές εταιρείες (NFC) παραμένουν υπερχρεωμένες και αγωνίζονται να αποπληρώσουν τα ανεξόφλητα δάνεια (βλ. τμήμα 4.2). Ως εκ τούτου, οι επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα χρηματοδοτούνται κυρίως μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων και της αυτοχρηματοδότησης. Από τους δείκτες ερευνών προκύπτει ότι η ζήτηση για πιστώσεις, μολονότι χαμηλή, εξακολουθεί να υπερβαίνει την προσφορά (βλ. τμήμα 4.2). Αφετέρου, ενώ οι τράπεζες εξακολουθούν να είναι πολύ επιλεκτικές όσον αφορά τη χρηματοδότηση έργων, οι όροι χρηματοδότησης βελτιώνονται σταδιακά (βλ. διάγραμμα 4.4.2).

γεωργία/η βιομηχανία τροφίμων και η υγεία.

Διάγραμμα 4.4.2: Επτόκια για δάνεια προς NFC

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου

4.4.2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*

Η ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος βελτιώνεται με αργούς ρυθμούς, σύμφωνα με τη σύσταση για τη ζώνη του ευρώ (EAR) 1. Η Κύπρος ανήλθε 13 θέσεις στην κατάταξη που καταλάμβανε στην έκθεση *Doing Business* (Παγκόσμια Τράπεζα, 2017α) του 2017 και βελτίωσε τη θέση της στον δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2017), ανερχόμενη 19 θέσεις έως την 64η. Ωστόσο, υπολείπεται ακόμη των περισσότερων χωρών της ΕΕ σε αμφότερες τις κατατάξεις που βασίζονται σε στοιχεία ερευνών. Η υλοποίηση του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη είχε ως αποτέλεσμα κάποια πρόοδο στους τομείς των στρατηγικών επενδύσεων, του τουρισμού, της επιχειρηματικότητας και της βελτίωσης της νομοθεσίας. Ωστόσο, άλλες σημαντικές μεταρρυθμίσεις έχουν τελματώσει, συγκεκριμένα η χορήγηση αδειών για την έγκριση επενδυτικών σχεδίων.

Όσον αφορά την επιχειρηματικότητα, οι επιδόσεις της Κύπρου είναι σύμφωνες με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η επιχειρηματική δραστηριότητα αρχικού σταδίου στην Κύπρο ήταν η τρίτη υψηλότερη στην ΕΕ το 2016 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017στ), αλλά το ποσοστό επιχειρήσεων «υψηλής ανάπτυξης» ⁽⁴⁸⁾είναι

⁽⁴⁸⁾ Οι επιχειρήσεις υψηλής ανάπτυξης έχουν μέση ετήσια

σχετικά χαμηλό. Για την εφαρμογή της εθνικής δήλωσης πολιτικής για την επιχειρηματικότητα προσδιορίστηκε σειρά δράσεων σε πέντε ευρείς τομείς (επιχειρηματικό πνεύμα, επιχειρηματικό περιβάλλον, καινοτομία, πρόσβαση στη χρηματοδότηση και πρόσβαση στις αγορές), το 50 % των οποίων είχαν ολοκληρωθεί μέχρι τον Σεπτέμβριο 2017. Περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών καταχώρισης επιχειρήσεων, τη δημιουργία επιγραμμικής διοικητικής πλατφόρμας για επιχειρήσεις, την απλούστευση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και τη θέσπιση ρυθμιστικού πλαισίου για τους πανεπιστημιακούς τεχνολογικούς. Καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη βελτίωση της ψηφιακής επιχειρηματικότητας με τη σύσταση ομάδας εργασίας για την προώθηση των ψηφιακών δεξιοτήτων, της καινοτομίας και της δημιουργικότητας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Οι αυστηρές ρυθμίσεις σε ορισμένες επαγγελματικές υπηρεσίες περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τους δικηγόρους, τους συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και τους κτηματομεσίτες. Εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλα εμπόδια για την είσοδο στην αγορά των εν λόγω δραστηριοτήτων, όπως ο περιορισμός των δραστηριοτήτων και οι απαιτήσεις διαμονής, καθώς και οι απαιτήσεις για τη δημιουργία επιχείρησης, όπως η νομική μορφή και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι απαιτήσεις εταιρικής συμμετοχής. Η αύξηση του ανταγωνισμού στον τομέα των υπηρεσιών, εκτός από το ότι θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των καταναλωτών, θα στηρίζει την ανάπτυξη και την απασχόληση.

Η έκδοση οικοδομικών αδειών και χωροταξικών αδειών εξακολουθεί να είναι επαχθής (βλ. τμήμα 4.2.2). Η έκδοση οικοδομικών αδειών χαρακτηρίζεται από χρονοβόρες διατυπώσεις (Παγκόσμια Τράπεζα, 2017α). Μολονότι υπάρχουν συστήματα αδειοδότησης και κοινοποίησης για τον έλεγχο της τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας στον κατασκευαστικό τομέα, δεν υπάρχουν απλουστευμένες διαδικασίες για την έκδοση αδειών.

αύξηση του αριθμού των εργαζομένων άνω του 10 % ετησίως στη διάρκεια τριετούς περιόδου, με βάση τουλάχιστον 10 εργαζομένους.

Η εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων είναι βασικά στάσιμη. Το 2017, η μονάδα ιδιωτικοποιήσεων διαλύθηκε και ακυρώθηκαν τα διατάγματα σχετικά με την ιδιωτικοποίηση της Αρχής Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (ΑΤΗΚ) και του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου. Μόνο ήσσονος σημασίας σχέδια ιδιωτικοποίησης παραμένουν ενεργά, μολονότι κατατέθηκε σχέδιο νόμου για την επανεκκίνηση της ιδιωτικοποίησης της ΑΤΗΚ. Προσφάτως επιτεύχθηκε συμφωνία για την πώληση της CYTA Hellas, της ελληνικής θυγατρικής της ΑΤΗΚ. Η έλλειψη σημαντικής προόδου στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων εκθέτει το κράτος στη δημιουργία υπό αίρεση υποχρεώσεων μεσοπρόθεσμα, λόγω της εξασθένησης της ανταγωνιστικότητας των δημόσιων επιχειρήσεων (βλ. τμήμα 4.1.1).

Καταβάλλονται προσπάθειες για τη στήριξη φιλοαναπτυξιακών πολιτικών, την τόνωση των επενδύσεων και την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας. Για να κινητοποιήσει δημόσιους πόρους ώστε να διασφαλίσει τη συνεπή εφαρμογή των στρατηγικών προτεραιοτήτων πολιτικής, η Κύπρος προτίθεται να συστήσει Υφυπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας και Υφυπουργείο Τουρισμού, επιπλέον του Υφυπουργείου Ναυτιλίας που συστάθηκε ήδη το 2017. Το 2018 αναμένεται η εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με το νέο διαδικαστικό και νομικό πλαίσιο στρατηγικών επενδύσεων, καθώς και με την καθιέρωση μηχανισμού ταχείας υλοποίησης. Ένα πρόγραμμα «θεωρήσεων για νεοσύστατες επιχειρήσεις» επιτρέπει σε ταλαντούχους επιχειρηματίες από τρίτες χώρες να έλθουν στην Κύπρο για να δημιουργήσουν, να λειτουργήσουν και να αναπτύξουν νεοσύστατες επιχειρήσεις με υψηλό αναπτυξιακό δυναμικό. Θεσπίστηκαν φορολογικά κίνητρα για την τόνωση και την προώθηση της επιχειρηματικότητας, και ιδίως την εξαίρεση των επενδύσεων από το φορολογητέο εισόδημα των επενδυτών (μέχρι 50 % του φορολογητέου εισοδήματος). Επιπλέον, η κυβέρνηση ενέκρινε νομοσχέδιο τον Ιανουάριο 2018 προκειμένου να τονώσει τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένο στην Κύπρο. Το ποσοστό των ιδιωτών και των NFC που χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι από τα χαμηλότερα

στην ΕΕ, αντίστοιχα 29 % και 12 % των συμμετεχόντων στην έρευνα πραγματοποιήσαν ηλεκτρονικές αγορές το 2016. ⁽⁴⁹⁾ Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη (Baker Tilly, 2016), τα κύρια εμπόδια για την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου είναι τα εξής: i) οι ανησυχίες για την ασφάλεια των συναλλαγών· ii) νομικά ζητήματα· iii) τα έξοδα αποστολής· iv) η φορολογία και v) προβλήματα γλώσσας και αξιοπιστίας. Οι κυπριακές επιχειρήσεις και οι Κύπριοι καταναλωτές φαίνεται να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα λόγω των συνθηκών μεταφοράς (υψηλό κόστος και δυσκολίες επιστροφής των προϊόντων).

4.4.3. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ*

Η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Σύμφωνα με έρευνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015 και Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, 2017), η Κύπρος κατατάσσεται σχετικά χαμηλά σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη όσον αφορά την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Επίσης, κατατάσσεται μεταξύ των κρατών μελών με τη χειρότερη βαθμολογία όσον αφορά την εκτελεστική ικανότητα και τη λογοδοσία (Bertelsmann Institute, 2017).

Η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Μέχρι σήμερα, η Κύπρος έχει λάβει μέτρα μόνο για να ενθαρρύνει την κινητικότητα του προσωπικού και να βελτιώσει τους κανόνες μετάταξης.

Η μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης παραμένει στάσιμη. Το νομοσχέδιο για τη μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει κατατεθεί για έγκριση στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Η μεταρρύθμιση αποσκοπεί στον εξορθολογισμό των τοπικών δημόσιων υπηρεσιών, ιδίως στον τομέα της διαχείρισης των αποβλήτων και των υδάτων και της έκδοσης οικοδομικών αδειών και πιστοποιητικών, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε βελτιώσεις όσον αφορά την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας. Επίσης, αντιμετωπίζει τα κενά όσον αφορά την υποβολή χρηματοοικονομικών αναφορών σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, με τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου λογιστικών

⁽⁴⁹⁾ Πηγή: Eurostat.

κανόνων και υποβολής αναφορών.

Καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση και τη διεύρυνση των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών της Κύπρου (ηλεκτρονική διακυβέρνηση). Η Κύπρος κατατάσσεται στο δεύτερο ήμισυ των κρατών μελών όσον αφορά τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017ι). Για να βελτιώσει την κατάσταση, ενίσχυσε την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και επικαιροποίησε το εθνικό πλαίσιο διαλειτουργικότητας για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (eGIF), που αποτελεί υποχρεωτική απαίτηση της συγγραφής υποχρεώσεων για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση συστημάτων πληροφοριών και υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Πραγματοποιήθηκε εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση των πολιτών και των επιχειρήσεων σχετικά με τα οφέλη της χρήσης των ΤΠΕ και του Διαδικτύου. Αναπτύχθηκαν πάνω από 68 ηλεκτρονικές υπηρεσίες σύμφωνα με την αρχή «μόνον άπαξ» και αναμένεται να διατεθούν ακόμη 30 κατά τη διάρκεια του 2018. Το 2017 υπήρχαν περίπου 38 000 χρήστες της κυβερνητικής δικτυακής πύλης «ΑΡΙΑΔΝΗ» και πάνω από 300 000 του TAXISnet, του ηλεκτρονικού συστήματος δηλώσεων φόρου εισοδήματος.

Το δικαστικό σύστημα της Κύπρου εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά την απόδοση. Συγκεκριμένα, οι διαδικασίες είναι πολύ χρονοβόρες σε διοικητικές, αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2018γ), ⁽⁵⁰⁾ με αποτέλεσμα σταθερά μεγάλη συσσώρευση υποθέσεων που εκκρεμούν. Τα προβλήματα πηγάζουν κυρίως από πολύπλοκους και παρωχημένους διαδικαστικούς κανόνες, σε συνδυασμό με το χαμηλό επίπεδο ψηφιοποίησης στα δικαστήρια, ιδίως για τη διαχείριση υποθέσεων, την ανεπαρκή χρήση εναλλακτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών, καθώς και την έλλειψη επίσημης δια βίου κατάρτισης των δικαστών. Οι λειτουργικές ανεπάρκειες του δικαστικού συστήματος παρακωλύουν την εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποίησης, και γενικότερα αποθαρρύνουν τις

επενδύσεις διότι υπονομεύουν την εκτέλεση των συμβάσεων.

Ορισμένες μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες αποσκοπούν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των δικαστηρίων. Η τροποποίηση του νόμου περί δικαστηρίων θέτει νέα όρια στο δικαίωμα προσφυγής κατά προδικαστικών αποφάσεων στο πλαίσιο αστικών διαδικασιών. Αυτό αναμένεται να επιταχύνει τις δικαστικές διαδικασίες και να μειώσει τις καθυστερήσεις. Το 2017 προκηρύχθηκε δημόσιος διαγωνισμός για την παροχή συστήματος πληροφοριών διαχείρισης δικαστηρίων. Στόχος των αρχών είναι να διαθετούν ένα πλήρως λειτουργικό σύστημα ηλεκτρονικής δικαιοσύνης έως τα τέλη του 2018. Το Ανώτατο Δικαστήριο προτίθεται να δημιουργήσει ειδικό τμήμα για τη δια βίου κατάρτιση των δικαστών, το οποίο να καταστεί πλήρως λειτουργικό το 2018.

Η σχεδιαζόμενη δημιουργία ειδικευμένων δικαστηρίων μπορεί να συμβάλει στο να επιταχυνθεί η διευθέτηση των υποθέσεων που εκκρεμούν. Προβλέπεται η δημιουργία Εμποροδικείου το 2018 το οποίο να είναι αρμόδιο για υποθέσεις που αφορούν ποσά άνω των 2 εκατ. EUR. Το 2018 αναμένεται η σύνταξη νέων δικονομικών κανόνων. Επίσης το 2018 αναμένεται η δημιουργία Εφετείου το οποίο θα αποφασίζει για αστικές, ποινικές και διοικητικές υποθέσεις σε δεύτερο βαθμό. Έχει κατατεθεί νομοσχέδιο στη Βουλή των Αντιπροσώπων για τη δημιουργία διοικητικού δικαστηρίου διεθνούς προστασίας, το οποίο να εξετάζει κυρίως υποθέσεις ασύλου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Διοικητικό Δικαστήριο θα μπορεί να εξετάζει όλες τις άλλες διοικητικές υποθέσεις. Επίσης, το 2018 μια μελέτη αναμένεται να συμβάλει στην εκπόνηση νομικών τροποποιήσεων, προκειμένου να διευκολύνει τη χρήση της διαμεσολάβησης.

Έχουν ληφθεί μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας. Το 2017 τέθηκε σε εφαρμογή νέος μηχανισμός αξιολόγησης αντικτύπου που εξασφαλίζει πιο στοχευμένη και διεξοδική εκτίμηση των επιπτώσεων της νέας νομοθεσίας. Ο μηχανισμός αυτός περιλαμβάνει ένα τεστ ΜΜΕ, προκειμένου να αξιολογείται ο πιθανός αρνητικός αντίκτυπος της νέας νομοθεσίας στις ΜΜΕ και να εξετάζεται η λήψη μέτρων άμβλυνσης. Καταβάλλονται επίσης προσπάθειες για τη βελτίωση της σύνταξης και

⁽⁵⁰⁾ Ο χρόνος εκδίκασης διοικητικών υποθέσεων στα πρωτοβάθμια δικαστήρια το 2016 ήταν 1 582 ημέρες και υπερέβαινε τον ήδη πολύ μεγάλο χρόνο εκδίκασης του 2015.

του ελέγχου των νομικών κειμένων. Οι δημόσιοι υπάλληλοι υποβάλλονται σε εξειδικευμένη κατάρτιση ενώ έχουν εκδοθεί κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη νομικών κειμένων και την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας. Επίσης, οι αρχές έχουν στόχο να μειώσουν τα διοικητικά εμπόδια σε στρατηγικούς τομείς όπως ο τομέας του τουρισμού. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στη βελτίωση του θεσμικού περιβάλλοντος, γεγονός που συνάδει με την EAR 1.

Προωθούνται μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς διότι υπάρχει κίνδυνος το υψηλό επίπεδο διαφθοράς να υπονομεύσει το επιχειρηματικό περιβάλλον. Σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου του 2017 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017ζ), όλες οι εταιρείες που συμμετείχαν στην έρευνα θεώρησαν ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη στην Κύπρο (μέσος όρος της ΕΕ: 67%), το 91% συμφώνησε ότι η διαφθορά παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό μεταξύ επιχειρήσεων (μέσος όρος της ΕΕ: 74%) και το 72% ανέφερε ότι η ευνοιοκρατία και ο νεποτισμός αποτελούν πρόβλημα για τις εταιρείες που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα στην Κύπρο (μέσος όρος της ΕΕ: 38%). Από συχνές έρευνες προκύπτουν επίσης παρόμοια προβλήματα κατά τις συναλλαγές με τη δημόσια διοίκηση (Παγκόσμια Τράπεζα, 2017β και Transparency International, 2017). Τον Μάιο 2017 κατατέθηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων σχέδιο νόμου για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος και τον Δεκέμβριο δημοσιεύθηκε εθνική στρατηγική και εθνικό σχέδιο δράσης για την πάταξη της διαφθοράς. Η κυβέρνηση σχεδιάζει να ιδρύσει νέο ανεξάρτητο οργανισμό κατά της διαφθοράς. Εν τω μεταξύ, το Συντονιστικό Όργανο κατά της Διαφθοράς εξακολουθεί να μην διαθέτει μόνιμο προσωπικό ούτε προϋπολογισμό ενώ η Βουλή των Αντιπροσώπων επανεξετάζει τον νόμο περί κατάθεσης δήλωσης περιουσιακών στοιχείων αφού έκρινε ότι είναι ανεπαρκής. Έχει επίσης αναπτυχθεί νέος δικτυακός τόπος που περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις δημόσιες διαδικασίες και υπηρεσίες.

Ο ανταγωνισμός και η ποιοτική αξιολόγηση στους δημόσιους διαγωνισμούς θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω προκειμένου να βελτιωθεί η αποδοτικότητα και η διαφάνεια των δημόσιων συμβάσεων. Το 2017, στο 42% των διαδικασιών δημόσιων συμβάσεων υπήρξε μόνο

ένας υποψήφιος, γεγονός που αποτελεί αύξηση σε σύγκριση με 38% το 2016. Το ποσοστό των διαδικασιών για τις οποίες δεν προκηρύχθηκε διαγωνισμός μειώθηκε από 38% το 2016 σε 30% το 2017, αλλά παραμένει από τα υψηλότερα στην ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018β). Πολλές επιχειρήσεις που απάντησαν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017ζ) τονίζουν την ύπαρξη καταχρήσεων όσον αφορά τις διαδικασίες με διαπραγμάτευση και τις ταχείες διαδικασίες, ειδικά προσαρμοσμένων προδιαγραφών και συγκρούσεων συμφερόντων κατά την αξιολόγηση των προσφορών. Η αναστολή των προσλήψεων ακύρωσε τα σχέδια για τη σύσταση κεντρικής ομάδας εμπειρογνομόνων στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων. Αντιθέτως, το Γενικό Λογιστήριο εξακολουθεί να παρέχει κατευθύνσεις, τυποποιημένα υποδείγματα και υπηρεσία υποστήριξης για τοπικές αναθέτουσες αρχές, πέραν της συμμετοχής, από κοινού με την Ελεγκτική Υπηρεσία, σε επιλεγμένα συμβούλια διαγωνισμών και σε επιτροπές αξιολόγησης. Η Κύπρος συγκαταλέγεται στις χώρες της ΕΕ με τον μεγαλύτερο αριθμό συμβάσεων που ανατίθενται αποκλειστικά επί τη βάση της χαμηλότερης τιμής (το 93% των δημόσιων συμβάσεων που συνήφθησαν το 2017) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018β), αντιθέτως προς τις βέλτιστες πρακτικές που προβλέπουν τη χρήση πιο αναλυτικών κριτηρίων.

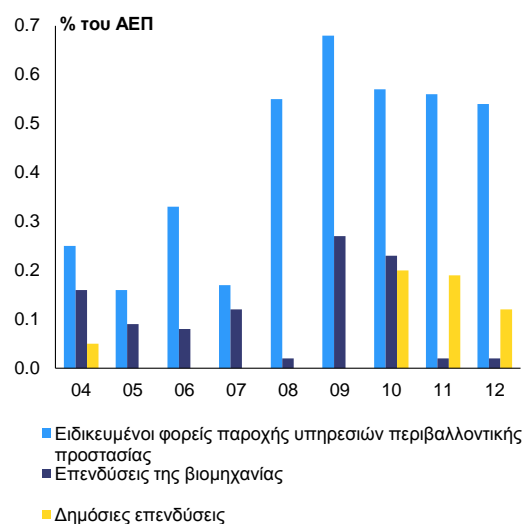
Το πλαίσιο για τη διαχείριση των κρατικών επιχειρήσεων (SOE) εξακολουθεί να θέτει ορισμένους κινδύνους. Δεν υπάρχουν καθορισμένα κοινά πρότυπα υποβολής αναφορών, τα χρηματοοικονομικά δεδομένα δεν συγκεντρώνονται και δεν αποτιμούνται με συγκριτική αξιολόγηση σε κεντρικό επίπεδο και η άμεση εποπτεία είναι κατακερματισμένη μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων. Δεν υπάρχουν κοινά πρότυπα για την εταιρική διακυβέρνηση. Η έλλειψη οράματος και μακροπρόθεσμης στρατηγικής για τις κρατικές επιχειρήσεις μπορεί να δημιουργήσει κινδύνους υπό αίρεση υποχρεώσεων, διότι το κράτος είναι ο τελικός εγγυητής τους. Σχέδιο νόμου για τις κρατικές επιχειρήσεις κατατέθηκε για συζήτηση στη Βουλή των Αντιπροσώπων, αλλά δεν έχει εγκριθεί. Σκοπός του είναι η βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης των κρατικών επιχειρήσεων και ο έλεγχος της λειτουργίας τους. Η καθυστέρηση της έγκρισης καθυστερεί την εφαρμογή των σχετικών βελτιώσεων και την άμβλυνση των

δημοσιονομικών κινδύνων που συνδέονται με τις κρατικές επιχειρήσεις.

4.4.4. ΠΡΑΣΙΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Στο πρόσφατο παρελθόν, οι δαπάνες της Κύπρου για την προστασία του περιβάλλοντος ⁽⁵¹⁾ αυξήθηκαν σημαντικά. Από το 2004 έως το 2012, οι συνολικές περιβαλλοντικές δαπάνες από τον σημαντικότερο συνεισφέροντα τομέα, όπως π.χ. ειδικευμένοι πάροχοι υπηρεσιών προστασίας περιβάλλοντος, αυξήθηκαν κατά 139 %, φθάνοντας στο 1,7 % του ΑΕΠ το 2012, ⁽⁵²⁾ πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που ανέρχεται σε 1,14 % (βλ. γράφημα 4.4.3). Οι επενδύσεις από τον τομέα αυτόν αντιπροσώπευαν 0,5 % του ΑΕΠ, τρεις φορές πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,18 %). Το υψηλό αυτό επίπεδο επενδύσεων πηγάζει από την ανάγκη εναρμόνισης των προτύπων προστασίας του περιβάλλοντος με τις απαιτήσεις της ΕΕ, ιδίως όσον αφορά την επεξεργασία των λυμάτων και τη διαχείριση των αποβλήτων.

Διάγραμμα 4.4.3: Περιβαλλοντικές επενδύσεις

(1) Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για κυβερνητικές δαπάνες τα έτη 2005-2009 στη δέσημη στοιχείων.

(2) Για στατιστικούς λόγους, τα τομεακά στοιχεία δεν είναι δυνατόν να ομαδοποιηθούν.

Πηγή: Eurostat

Ταυτόχρονα, οι περιβαλλοντικές επιδόσεις της

⁽⁵¹⁾ Συνολικές δαπάνες εξειδικευμένων παρόχων υπηρεσιών προστασίας του περιβάλλοντος.

⁽⁵²⁾ Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μετά το 2012.

Κύπρου είναι σημαντικά χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό δείχνει την ανάγκη για πρόσθετες επενδύσεις. Για παράδειγμα, οι επενδυτικές ανάγκες για συστήματα συλλογής υδάτων και μονάδες επεξεργασίας προβλέπεται να ανέλθουν σε 750 εκατ. EUR έως το 2026. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017δ)

Οι συνθήκες που διαμορφώνουν το επενδυτικό πλαίσιο στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχουν βελτιωθεί αλλά παραμένουν σχετικά περιορισμένες. Αυτό εμπόδισε την Κύπρο να εκμεταλλευτεί τις σημαντικές δυνατότητές της για την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, ιδίως όσον αφορά την ηλιακή ενέργεια. Σημειώθηκε κάποια πρόοδος το 2017, διότι η Κύπρος άνοιξε την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας για μακροπρόθεσμες διμερείς συμβάσεις μεταξύ παραγωγών και προμηθευτών, επιτρέποντας στους παραγωγούς ενέργειας να διαπραγματεύονται την τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας απευθείας με τους προμηθευτές. Ωστόσο, η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ) παραμένει ο μόνος προμηθευτής μέχρι σήμερα. Σε συνέχεια δικαστικής απόφασης, η Κύπρος κατήργησε το εμπάργκο όσον αφορά την αδειοδότηση νέων ανεξάρτητων παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας, γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει στην ανάπτυξη επενδυτικών έργων. Η μεταρρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως η θέσπιση νέων κανόνων εμπορίου και διευθέτησης διαφορών, ο σταδιακός διαχωρισμός της ΑΗΚ, καθώς και οι πρόσφατες αποφάσεις για την ανεξαρτησία του διαχειριστή του συστήματος μεταφοράς, ενδέχεται να κινητοποιήσουν περαιτέρω επενδύσεις τα επόμενα έτη. Τα σχέδια της Κύπρου για την εισαγωγή υδροποιημένου φυσικού αερίου από το 2020 μπορεί να δημιουργήσουν ευκαιρίες για νέες εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

Πλαίσιο 4.4.1.: Επενδυτικές προκλήσεις και μεταρρυθμίσεις στην Κύπρο

Μακροοικονομικές προοπτικές

Οι επενδύσεις στην Κύπρο βρίσκονται σε στάδιο ανάκαμψης για τρίτο κατά σειρά έτος από το 2014, και αυξήθηκαν σε 16 % του ΑΕΠ το τρίτο τρίμηνο του 2017, μολονότι εξακολουθούν να είναι αρκετά κάτω από τον ιστορικό μέσο όρο της Κύπρου. Οι ιδιωτικές επενδύσεις χρηματοδοτούνται ως επί το πλείστον από ξένες πηγές και από αυτοχρηματοδότηση, δεδομένου ότι η εγχώρια προσφορά πιστώσεων παραμένει περιορισμένη. Οι δημόσιες επενδύσεις είναι περιορισμένες λόγω της ανάγκης μείωσης του δημόσιου χρέους. Η σύνθεση των επενδύσεων αντικατοπτρίζει την ανάκαμψη του κατασκευαστικού τομέα και απορρέει επίσης από την αύξηση των νηολογήσεων πλοίων και των εισαγωγών αεροσκαφών. Οι δημόσιες επενδύσεις αυξήθηκαν ελαφρώς, ωστόσο το 2016 παρέμειναν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Οι χαμηλές δημόσιες επενδύσεις ενδέχεται να μειώσουν την ποιότητα βασικών δημόσιων υπηρεσιών, ενώ οι χαμηλές επενδύσεις σε Ε&Α και στις υποδομές επηρεάζουν τη δυναμική ανάπτυξη.

Αξιολόγηση των εμποδίων στις επενδύσεις και προτεραιότητες για μεταρρυθμίσεις:

Δημόσια διοίκηση / Επιχειρηματικό περιβάλλον	Κανονιστικός / διοικητικός φόρτος		Χρηματοπιστωτικός τομέας / Φορολογία	Φορολογία		
	Δημόσια διοίκηση	CSR		Πρόσβαση σε χρηματοδότηση	CSR	
	Δημόσιες συμβάσεις / ΣΔΠ		Ε&Α&Κ	Συνεργασία ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, έρευνας και επιχειρήσεων		
	Δικαστικό σύστημα	CSR		Χρηματοδότηση Ε&Α&Κ		
	Πλαίσιο αφερεγγυότητας	CSR		Επιχειρηματικές υπηρεσίες / Νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα		
	Αγορά εργασίας / Εκπαίδευση	Ανταγωνισμός και κανονιστικό πλαίσιο	CSR	Τομεακές κανονιστικές ρυθμίσεις	Λισαδική	
		ΝΠΑ & πλαίσιο για τις συμβάσεις εργασίας	CSR		Κατασκευές	
Μισθοί & καθορισμός των μισθών			Ψηφιακή οικονομία / Τηλεπικοινωνίες			
Εκπαίδευση			Ενέργεια		CSR	
			Μεταφορές			

Υπόμνημα:

	Δεν έχει εντοπιστεί κανένα εμπόδιο στις επενδύσεις		Κάποια πρόοδος
CSR	Επενδυτικά εμπόδια που υπόκεινται και σε CSR		Σημαντική πρόοδος
	Καμία πρόοδος		Έχει αντιμετωπιστεί πλήρως
	Περιορισμένη πρόοδος		
	Δεν έχει αντιμετωπιστεί ακόμη		

Πέραν των μακροοικονομικών περιορισμών, το συνολικό επιχειρηματικό περιβάλλον στην Κύπρο δεν φαίνεται να διευκολύνει τις επενδύσεις, κυρίως λόγω της δυσκολίας πρόσβασης στη χρηματοδότηση και της αδυναμίας εκτέλεσης των συμβάσεων. Σταδιακά τίθεται σε εφαρμογή σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη, το οποίο έχει κυρίως στόχο να βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον, να μειώσει τον διοικητικό φόρτο για τις εταιρείες, να στηρίξει την ανάπτυξη και να τονώσει τις επενδύσεις. Επιπλέον, έχει θεσπιστεί ή προβλέπεται ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων, ειδικότερα στους τομείς του δικαστικού συστήματος και της εργατικής νομοθεσίας. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένα εμπόδια που πρέπει να αντιμετωπιστούν σε τομείς όπως η εκτέλεση των συμβάσεων και οι δικαστικές διαδικασίες.

Κύρια εμπόδια στις επενδύσεις και υπό εξέλιξη δράσεις προτεραιότητας

1. Η πρόσβαση των εταιρειών στη χρηματοδότηση παραμένει απόλυτα εξαρτημένη από τον τραπεζικό δανεισμό, ο οποίος ανέκαμψε ελαφρά μόλις το 2017 (βλ. τμήμα 4.2.4). Οι ευπάθειες του τραπεζικού τομέα συνεχίζονται και οι κεφαλαιαγορές εξακολουθούν να είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες, ενώ οι κυπριακές τράπεζες δεν είναι εξοπλισμένες για να εκτιμούν τους κινδύνους και τα καινοτόμα σχέδια νέων επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε σημαντικούς περιορισμούς, ιδίως για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ). Η πρόσβαση σε εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, όπως τα επιχειρηματικά κεφάλαια και η χρηματοδότηση ιδίων κεφαλαίων, παραμένει περιορισμένη. Η εντατικότερη χρήση των νέων πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, η ουσιαστική πρόοδος όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του συστήματος έκδοσης και μεταβίβασης τίτλων ιδιοκτησίας, καθώς και ο εκσυγχρονισμός των νομικών διαδικασιών θα μπορούσαν να στηρίξουν την εξυγίανση των NPL και τη διαδικασία απομόχλευσης.

2. Ο ρυθμιστικός και διοικητικός φόρτος παραμένει υψηλός και εμποδίζει τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και τις επενδυτικές αποφάσεις (βλ. τμήμα 4.4.3). Η αναποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες

και το υψηλό επίπεδο διαφθοράς αποτελούν εμπόδια για τις επενδύσεις. Επιπλέον, η χαμηλή ποιότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων επιδρά αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα, παρότι έχουν γίνει βήματα για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης (π.χ. με την εισαγωγή «τεστ ΜΜΕ»). Η ανεπαρκής εκτέλεση των αποφάσεων λόγω των χρονοβόρων διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών μειώνει την αποτελεσματικότητα της κυπριακής νομοθεσίας και, συνολικά, την ασφάλεια δικαίου.

4.5. ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

4.5.1. ΈΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η Κύπρος εξακολουθεί να αποτελεί μετρίως καινοτομική χώρα, με έμφαση σε δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Το 2016 οι επιδόσεις στην καινοτομία υποχώρησαν κατά 12,7% σε σχέση με τις επιδόσεις της ΕΕ το 2010. (European Commission, 2017ε) Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του συστήματος καινοτομίας είναι οι αριθμός των διεθνών επιστημονικών συνδημοσιεύσεων, το ποσοστό του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αύξηση των αιτήσεων εμπορικών σημάτων. Οι συγκριτικές αδυναμίες είναι η περιορισμένη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι δυσκολίες ιδιωτικής συγχρηματοδότησης δημόσιων δαπανών Ε&Α, οι χαμηλές δαπάνες Ε&Α στον δημόσιο τομέα και στις επενδύσεις των επιχειρήσεων. Η προσανατολισμένη προς τις υπηρεσίες οικονομία της Κύπρου, το μικρό μέγεθος της αγοράς της και η γεωγραφική απομόνωση της εμποδίζουν την επίτευξη οικονομικών κλίμακας. Για τον λόγο αυτό, η κυβέρνηση εστιάζει στην εξειδικευμένη παραγωγή υψηλότερης αξίας. (Eurostat, 2017)

Τα επίπεδα δημόσιων και ιδιωτικών δαπανών Ε&Α είναι μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Το 2016, η Κύπρος πέτυχε τον εθνικό στόχο του 0,50 % του ΑΕΠ για τις δαπάνες Ε&Α, ωστόσο τόσο οι δημόσιες όσο και οι ιδιωτικές δαπάνες παραμένουν αρκετά κάτω από τον μέσον όρο της ΕΕ. Οι δημόσιες δαπάνες ήταν 0,27 % του ΑΕΠ το 2016, σε σύγκριση με τον μέσον όρο της ΕΕ που είναι 0,70 % (2015), ενώ οι δαπάνες Ε&Α στον επιχειρηματικό τομέα ήταν 0,17 % του ΑΕΠ το 2016 (μέσος όρος ΕΕ: 1,31 % το 2015). Σε αυτό συμβάλλει το γεγονός ότι οι πολυεθνικές εταιρείες που βρίσκονται στην Κύπρο έχουν παρουσία στην Κύπρο κυρίως για λόγους εμπορικής εκπροσώπησης ενώ έχουν δραστηριότητες Ε&Κ αλλού (στην έδρα τους και σε άλλες χώρες) (European Commission, 2017η). Η κυβέρνηση στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας των δαπανών Ε&Α (και όχι στην αύξηση του στόχου έντασης Ε&Α) στο πλαίσιο της εφαρμογής της στρατηγικής της έξυπνης εξειδίκευσης (S3) με επιχορηγήσεις που στοχεύουν σε συγκεκριμένες περιοχές που έχουν προσδιοριστεί ως S3.

Η αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων Ε&Κ και της ικανότητας καινοτομίας του επιχειρηματικού τομέα εξακολουθεί να αποτελεί

σημαντική πρόκληση. Η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση για καινοτόμους επενδύσεις εξαρτάται από τον τραπεζικό δανεισμό, ο οποίος έχει μειωθεί σημαντικά κατά τα τελευταία έτη. Για να διορθωθεί η κατάσταση, η Κύπρος δίνει δημόσιες επιχορηγήσεις σε καινοτόμους εταιρείες για να στηρίξουν την ανάπτυξη και τη διάθεση στην αγορά καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων. Η εφαρμογή των σχετικών καθεστώτων υπήρξε μέχρι στιγμής επιτυχής και αναμένεται να αυξήσει τις δαπάνες Ε&Κ των επιχειρήσεων λόγω του κανόνα περί «ίδιας συνεισφοράς» (συνήθως γύρω στο 30 % του προϋπολογισμού ενός έργου).

Η δομή διακυβέρνησης Ε&Κ της Κύπρου βελτιώνεται. Το Συμβούλιο Υπουργών ενεργεί ως πολιτικό όργανο λήψης αποφάσεων για την Ε&Κ, ενώ το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΣΕΚ) είναι ανενεργό από το 2014. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεσή της να συστήσει τη θέση Αναπληρωτή Υπουργού Ανάπτυξης, που θα είναι αρμόδιος για τη χάραξη πολιτικής στον τομέα της Ε&Κ, συμπεριλαμβανομένου του συντονισμού των εθνικών φορέων (European Commission, 2017ε). Εγκρίθηκε η σύσταση Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών, Γραμμάτων και Τεχνών (European Commission, 2017ε) και ψηφίστηκε σχετικός νόμος από τη Βουλή των Αντιπροσώπων, τον Νοέμβριο του 2017, που αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην παροχή επιστημονικών κατευθυντήριων γραμμών στους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής.

Η Κύπρος συμμετέχει ενεργά στα προγράμματα Ε&Κ της ΕΕ. Μέχρι σήμερα, σημείωσε αρκετή επιτυχία όσον αφορά τη στόχευση ομαδικών επιχειρησιακών δράσεων στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζοντας 2020», που αποσκοπούσαν στη δημιουργία κέντρων αριστείας. Τα πλέον πρόσφατα αριθμητικά στοιχεία από το πρόγραμμα «Ορίζων 2020» δείχνουν ότι συμμετέχει σε 328 έργα με χρηματοδότηση της ΕΕ ύψους άνω των 88 εκατ. EUR. (European Commission, 2017ε) Ο εθνικός χάρτης πορείας 2016-2020 της Κύπρου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας (EXE) συνιστά ακόμη μεγαλύτερη συμμετοχή στο «Ορίζων 2020» και ισχυρότερο πλαίσιο αξιολόγησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να υπάρξουν ευκαιρίες

απασχόλησης στον επιστημονικό τομέα και να ενισχυθεί η δυνατότητα να αποτελέσει η Κύπρος κόμβο επιστημονικής συνεργασίας στην περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής. Η Κύπρος σκοπεύει να βασιστεί στις εποικοδομητικές εταιρικές σχέσεις μεταξύ ερευνητικών ιδρυμάτων στις εν λόγω περιοχές.

4.5.2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Οι κακές επιδόσεις στη διαχείριση αποβλήτων εξακολουθούν να αποτελούν σημαντική πηγή ανησυχίας για το περιβάλλον. Η λήψη μέτρων πολιτικής για να επιτευχθούν οι στόχοι για το 2020 με βάση την οδηγία-πλαίσιο για τα απόβλητα και να τηρηθούν οι όροι χρηματοδότησης της ΕΕ εξακολουθούν να αποτελούν πρόκληση. Εν τω μεταξύ, η δημιουργία αποβλήτων αυξάνεται.

Τα ποσοστά ανακύκλωσης είναι χαμηλά και η εξάρτηση από την υγειονομική ταφή εξακολουθεί να είναι έντονη. Το μεγαλύτερο μέρος των αστικών αποβλήτων της Κύπρου καταλήγει σε χώρους υγειονομικής ταφής (75 % έναντι 26 % κατά μέσον όρο για την ΕΕ). Η Κύπρος δεν κατόρθωσε να επιτύχει τον στόχο του 2010 για την εκτροπή των βιοαποικοδομήσιμων αστικών αποβλήτων από τους χώρους υγειονομικής ταφής. Σημειώθηκε υπέρβαση κατά 64 % της ελάχιστης επιτρεπόμενης ποσότητας διάθεσης. Η ανακύκλωση αντιπροσωπεύει το 17 %, συμπεριλαμβανομένου του 4 % της λιπασματοποίησης, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσον όρο της ΕΕ (45 %).

Η εξάλειψη της παράνομης υγειονομικής ταφής και η υλοποίηση των απαραίτητων υποδομών διαχείρισης αποβλήτων εξακολουθούν να αποτελούν πρόκληση. Δεν προβλέπονται φόροι υγειονομικής ταφής, ενώ τα κίνητρα ώστε όσοι παράγουν απόβλητα να αναλαμβάνουν και την ευθύνη είναι περιορισμένα. Η διευρυμένη ευθύνη του παραγωγού ή ισοδύναμα συστήματα καλύπτουν μόνο ορισμένες ροές αποβλήτων χωρίς να καλύπτουν το πλήρες κόστος της χωριστής αποκομιδής και ανακύκλωσης των βασικών ροών αποβλήτων. Τα συστήματα κινήτρων που να ενθαρρύνουν την πρόληψη και τη συμμετοχή στη χωριστή αποκομιδή φαίνεται να είναι επίσης περιορισμένα. Η μετάβαση της Κύπρου στην κυκλική οικονομία παρεμποδίζεται από την έλλειψη πολιτικών και επενδύσεων που να

ενθαρρύνουν τη στροφή από την υγειονομική ταφή στη χωριστή συλλογή. Μια επιπλέον πρόκληση είναι να αποφευχθεί η δημιουργία πλεονάζουσας δυναμικότητας επεξεργασίας υπολειμματικών αποβλήτων.

Το κύριο πρόβλημα διαχείρισης των υδάτων στην Κύπρο είναι η υπεράντληση υπόγειων υδάτων, σε συνδυασμό με τη λειψυδρία. Η χρήση ανακυκλωμένου νερού προωθείται για άρδευση και την αναπλήρωση των υδροφόρων στρωμάτων – μία ορθή πρακτική που μπορεί, υπό τις κατάλληλες συνθήκες, να περιορίσει τη λειψυδρία. Η Κύπρος έχει επίσης θεσπίσει νέα πολιτική τιμολόγησης του νερού. Οι νέοι κανονισμοί εφαρμόζονται σε όλους τους τομείς. Οι εν λόγω κανονισμοί μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο ορισμένες απαιτήσεις βάσει της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα, αλλά είναι ακόμη νωρίς να αξιολογηθεί κατά πόσον το νέο πλαίσιο παρέχει επαρκή κίνητρα για την αποτελεσματική χρήση του νερού. Σε ό,τι αφορά τα λύματα, η Κύπρος προβλέπει στο εθνικό πρόγραμμα εφαρμογής ότι θα διαθέτει την απαραίτητη ικανότητα για να επιτευχθεί πλήρης συμμόρφωση με την οδηγία για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων έως το 2026, δηλαδή πολύ αργότερα από ό,τι προβλέπεται στη Συνθήκη Προσχώρησης.

Ασύμβατες δραστηριότητες ανάπτυξης που θέτουν σε κίνδυνο το πλούσιο φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα της Κύπρου. Η Κύπρος είναι μία από τις χώρες με το υψηλότερο ποσοστό κάλυψης του δικτύου Natura 2000. Σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, αναπτύχθηκαν υποδομές σε προστατευόμενες περιοχές χωρίς τις αξιολογήσεις που απαιτούνται βάσει της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας. Αυτό αποτελεί εμπόδιο για τα έργα Natura 2000 και μπορεί να προκαλέσει σημαντική περιβαλλοντική ζημία, όπως κατακερματισμό ή υποβάθμιση αυτών των περιοχών και σημαντικές απειλές για τα προστατευόμενα είδη. Η διαφύλαξη του φυσικού κεφαλαίου, ιδίως στο πλαίσιο του Natura 2000, και η προώθηση του πράσινου τουρισμού εξακολουθούν να συνιστούν πρόκληση.

4.5.3. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Η Κύπρος φαίνεται να είναι σε πορεία εκπλήρωσης του στόχου για τις εκπομπές

αερίων του θερμοκηπίου το 2020. Η Κύπρος υιοθέτησε στρατηγική ανάπτυξης χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών το 2016 και έχει ως στόχο να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της ως προς τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου μειώνοντας την εξάρτησή της από τα ορυκτά καύσιμα. Αυτό συνεπάγεται την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, της ενεργειακής απόδοσης και φιλικών προς το κλίμα τεχνολογιών. Ενώ η Κύπρος συνεχίζει να ακολουθεί την προβλεπόμενη πορεία για την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική κατανάλωση ενέργειας, είναι πιθανό να απαιτηθεί επιτάχυνση του ενεργειακού εφοδιασμού από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας για την επίτευξη του στόχου για το 2020. Η οικονομική ανάκαμψη οδηγεί σε σταθερή αύξηση των πωλήσεων προϊόντων πετρελαίου, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας και, επομένως, των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, καθιστώντας έτσι δυσκολότερη την επίτευξη των στόχων μετριασμού.

Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές πετρελαιοειδών. Η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται κυρίως από την κρατική ΑΗΚ, που στηρίζεται σε ένα σύνολο εγκαταστάσεων που χρησιμοποιούν βαρύ μαζούτ και πετρέλαιο εσωτερικής καύσης. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές υπολείπεται των στόχων της στρατηγικής ΕΕ 2020, καθώς το πάγωμα των νέων αδειών για τους ανεξάρτητους παραγωγούς ενέργειας έως τις αρχές του 2017 αποτελούσε εμπόδιο για την οικοδόμηση δυνατοτήτων. Το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας έχει προγραμματιστεί για τα μέσα του 2019, ενώ από τον Σεπτέμβριο του 2017 οι προμηθευτές και οι παραγωγοί μπορούν να εμπορεύονται ηλεκτρική ενέργεια μέσω διμερών συμβάσεων. Τον Δεκέμβριο, ελήφθησαν υπουργικές αποφάσεις προκειμένου να διασφαλιστεί ότι, στο μέλλον, ο διαχειριστής του συστήματος μεταφοράς θα έχει την ικανότητα και την ανεξαρτησία για τη διαχείριση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Οι αρχές έχουν προσδιορίσει την επιθυμητή δομή για την είσοδο του φυσικού αερίου στην εγχώρια αγορά ηλεκτρικής ενέργειας έως το 2020. Προτίθενται να προκηρύξουν διαγωνισμούς για τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής και τη μακροπρόθεσμη εισαγωγή φυσικού αερίου.

Η αναζήτηση κοιτασμάτων αερίου στην

αποκλειστική οικονομική ζώνη της Κύπρου (ΑΟΖ) έχει ξεκινήσει εκ νέου και θα ενταθεί. Μετά την ανανέωση των αδειών εξερεύνησης για τα οικόπεδα 2, 3, 9 και 11 της ΑΟΖ (ENI/KOGAS και Total) μέχρι τις 2018, τον Απρίλιο του 2017 χορηγήθηκαν νέες άδειες για τα τεμάχια 6, 8 και 10 σε γνωστές εταιρείες (ExxonMobil, Qatar Petroleum, Eni και Total). Οι ερευνητικές γεωτρήσεις ξανάρχισαν τον Ιούνιο και έδειξαν ότι τα γεωλογικά χαρακτηριστικά της κυπριακής ΑΟΖ είναι παρόμοια με εκείνα του μεγάλου κοιτάσματος αερίου στη γειτονική ΑΟΖ της Αιγύπτου. Τούτο μπορεί να θεωρηθεί ως ενθαρρυντικό σημάδι για τις πετρελαϊκές εταιρείες που είναι σήμερα παρούσες στην Κύπρο, καθώς υποδηλώνει ότι είναι πιθανόν να βρεθούν κι άλλα αποθέματα φυσικού αερίου. Καθώς συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις για την εμπορική εκμετάλλευση των αποθεμάτων αερίου στο κοιτάσμα Αφροδίτη, πραγματοποιήθηκαν ερευνητικές γεωτρήσεις το 2017, αναμένονται δε και άλλες εντός του 2018, κάτι το οποίο αναμένεται να προσφέρει σαφέστερη εικόνα για την έκταση των αποθεμάτων υδρογονανθράκων της Κύπρου.

Δεν έχουν ακόμη ληφθεί μέτρα για να διασφαλιστεί η συνεχής συμμόρφωση με την οδηγία περί βιομηχανικών εκπομπών όταν λήξουν οι τρέχουσες παρεκκλίσεις. Οι εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν βαρύ μαζούτ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να συμμορφωθούν με την οδηγία, καλύπτονται όμως από παρεκκλίσεις έως το τέλος του 2019 και, σε μία περίπτωση, έως το 2023. Τα σχέδια για την έναρξη εισαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου έως το 2020, θα μπορούσαν να διευκολύνουν τη συμμόρφωση με την οδηγία.

4.5.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

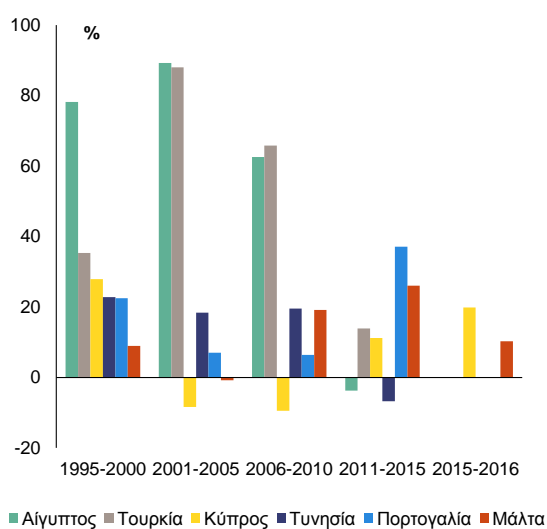
Η Κύπρος ζει μια τουριστική περίοδο έντονης ανάπτυξης. Το 2016, ο αριθμός των τουριστών που την επισκέφτηκαν αυξήθηκε κατά 20 %, ενώ τα τουριστικά έσοδα αυξήθηκαν κατά 13 % του ΑΕΠ. Το 2017, οι επισκέψεις αυξήθηκαν κατά 15 % επιπλέον και έφτασαν τα 3,7 εκατ. τουρίστες, σημειώνοντας έτσι ιστορικό ρεκόρ. Τα έσοδα από τον τουρισμό αυξήθηκαν κατά 12 % σε ετήσια βάση⁽⁵³⁾. Εκτιμάται ότι ο τουρισμός

⁽⁵³⁾ Δεδομένα Οκτωβρίου 2017

συνεισέφερε άμεσα στο 7 % του ΑΕΠ της Κύπρου και το 7 % των θέσεων εργασίας το 2016, ενώ, αν συνυπολογίσουμε έμμεσα και επαγόμενα αποτελέσματα, αντιπροσώπευε το ένα πέμπτο και πλέον του ΑΕΠ και το 22 % των θέσεων εργασίας (World Travel & Tourism Council, 2017).

Οι εξωτερικοί παράγοντες διαδραματίζουν σημαντικό θετικό ρόλο στη σημερινή περίοδο έντονης τουριστικής ανάπτυξης. Ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο η τουριστική βιομηχανία συνέχισε να παρουσιάζει άνοδο, οι επιδόσεις της Κύπρου από το 2000 μέχρι το 2015 ήταν μάλλον χαμηλές. Η Κύπρος είχε απολέσει το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα, καθώς η αύξηση του κόστους για τον κλάδο δεν συνοδευόταν από βελτιώσεις στην ποιότητα, ενώ οι περισσότεροι άλλοι ανταγωνιστές της, ιδίως η Τουρκία, πραγματοποίησαν σημαντικές αναβαθμίσεις των τουριστικών εγκαταστάσεών τους. Από το 2010, οι τρομοκρατικές επιθέσεις, καθώς και πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές έβλαψαν σοβαρά τους ανταγωνιστές της Κύπρου στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Η τάση αυτή έχει ενισχυθεί από το 2015, με αποτέλεσμα την εκτροπή τουριστικών ροών, ιδίως από την Ευρώπη, προς ασφαλείς προορισμούς, γεγονός που έδωσε στην Κύπρο ένα προσωρινό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Διάγραμμα 4.5.1: **Αλλαγές στον αριθμό των αφίξεων τουριστών**

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Η Κύπρος έχει επίσης καταβάλει προσπάθειες

προσέλκυσης τουριστών με τη βελτίωση των αεροπορικών συνδέσεων, τη διαφήμιση και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Η πτώχευση της Cyprus Airways, του εθνικού αερομεταφορέα, το 2015, προσέφερε κίνητρα ανταγωνισμού στην αγορά των αεροπορικών μεταφορών. Οι παραδοσιακές αεροπορικές εταιρείες αύξησαν τη συμμετοχή τους, ενώ εισήλθαν στην αγορά εταιρείες χαμηλού κόστους. Στο πλαίσιο του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, η Κύπρος κατάργησε πολλούς περιορισμούς στη λειτουργία ξένων μεταφορέων, ιδίως σε ό,τι αφορά τον αριθμό των αεροπορικών εταιρειών που μπορούν να εκτελούν πτήσεις προς την Κύπρο. Η βελτιωμένη εναέρια πρόσβαση συνδυάστηκε με ενισχυμένη και πιο στοχευμένη διαφήμιση. Παράλληλα, το τουριστικό προϊόν διαφοροποιήθηκε, ξεφεύγοντας από το παραδοσιακό «ήλιος και παραλία», και συμπεριέλαβε ναυτικό, αγροτικό και αθλητικό τουρισμό, καθώς και «εμπειρίες», όπως η ποδηλασία, οι καταδύσεις, το γκολφ, τα κέντρα ευεξίας, οι περιηγήσεις οινογνωσίας και η διοργάνωση συνεδρίων. Αυτή η εν εξελίξει στρατηγική είναι επιτυχής, ιδίως με την επέκταση των τουριστικών αφίξεων κατά τη μέση περίοδο (Μάρτιο — Μάιο και Οκτώβριο). Σε σύγκριση με ευρωπαϊκές χώρες με ανάλογο κλίμα, η Κύπρος τα καταφέρνει καλά από πλευράς εποχικότητας.

Η μεγάλη εξάρτηση από δύο χώρες προέλευσης είναι μια από τις κύριες προκλήσεις, αν και καταβάλλονται προσπάθειες για τη διεύρυνση της τουριστικής βάσης. Το Ηνωμένο Βασίλειο παραμένει η μεγαλύτερη χώρα προέλευσης, αντιπροσωπεύοντας περίπου το ένα τρίτο όλων των τουριστών, ενώ ακολουθεί η Ρωσία, που αντιπροσωπεύει σήμερα περίπου το ένα τέταρτο όλων των τουριστών. Στις παραδοσιακές χώρες προέλευσης τουριστών, αλλά με πολύ μικρότερα ποσοστά, περιλαμβάνονται η Ελλάδα, η Γερμανία και η Σουηδία (5 % η καθεμία). Έχουν καταβληθεί προσπάθειες ώστε να αξιοποιηθούν και άλλες αγορές, με αποτέλεσμα αφίξεις τουριστών από κοντινές χώρες, ιδίως το Ισραήλ και τον Λίβανο. Ειδικά οι επισκέπτες από το Ισραήλ αυξάνονται με ιδιαίτερα ταχείς ρυθμούς (76 % το 2017) αποτελώντας πλέον την τρίτη χώρα προέλευσης τουριστών στην Κύπρο. Χάρη στις νέες συνδέσεις προς ευρωπαϊκούς περιφερειακούς αερολιμένες καταγράφηκε σημαντική αύξηση το 2017 στις επισκέψεις Γερμανών (52 %), Σουηδών (19 %), Πολωνών (33 %), Αυστριακών (33 %) και άλλων

τουριστών. Οι προσπάθειες για τη διαφοροποίηση της τουριστικής βάσης αναμένεται να συνεχιστούν, ενώ έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος στην παροχή θεωρήσεων, π.χ. για υπηκόους Κίνας και Ιράν.

Οι προκλήσεις για την περαιτέρω επέκταση του τουρισμού προέρχονται από την ικανότητα στέγασης και τις αυξανόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ο επίσημος τομέας στέγασης έφτασε σε επίπεδο κορεσμού τους μήνες αιχμής του 2016. Η περαιτέρω αύξηση των αφίξεων το 2017 υποδηλώνει ενεργό χρήση των άτυπων καταλυμάτων. Η προσφορά ανταποκρίνεται στη ζήτηση: διάφορες ξενοδοχειακές μονάδες ήταν υπό κατασκευή ή υπό ανακαίνιση το 2017, γεγονός που αναμένεται να αυξήσει την επίσημη δυναμικότητα σε κλίνες κατά 3%.

Περαιτέρω σημαντικά έργα έχει προγραμματιστεί να ξεκινήσουν το 2018. Ωστόσο, η ταχεία επέκταση ξενοδοχείων και η ανθηρή δραστηριότητα κατασκευής κατοικιών στις κύριες τουριστικές περιοχές θέτουν ζητήματα περιβαλλοντικής αειφορίας. Αυτό ισχύει ιδίως όσον αφορά την ατμοσφαιρική ρύπανση και τη διαχείριση των υδάτων και των αποβλήτων, οι οποίες θέτουν σημαντικές προκλήσεις (βλέπε τμήμα 4.5.2). Η συνολική βιωσιμότητα του τουριστικού τομέα εξαρτάται από την εφαρμογή της κατάλληλης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε νέες επενδύσεις.

Εξετάζεται νέα εθνική στρατηγική για τον τουρισμό. Μετά την ολοκλήρωση της δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με μια μελέτη που εκπονήθηκε από τους εξωτερικούς συμβούλους, υποβλήθηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο πρόταση σχετικά με την εθνική στρατηγική τουρισμού, με σύνοψη και τα κύρια στοιχεία της νέας στρατηγικής. Η στρατηγική αποσκοπεί στο να καταστήσει την Κύπρο τουριστικό προορισμό πρώτης γραμμής, με παράλληλη έμφαση στις πτυχές που αφορούν τη βιωσιμότητα της τουριστικής ανάπτυξης. Η πρόταση εγκρίθηκε στις 17 Ιανουαρίου 2018.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Αναλήψεις υποχρεώσεων	Συνοπτική εκτίμηση ⁽⁵⁴⁾
Συστάσεις ανά χώρα (ΣΑΧ)	
ΣΑΧ 1: Να συνεχίσει τη δημοσιονομική της πολιτική σύμφωνα με τις απαιτήσεις του προληπτικού σκέλους του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, κάτι που συνεπάγεται να διατηρήσει τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο της το 2018. Να χρησιμοποιήσει τα έκτακτα έσοδα για να επιταχύνει τη μείωση του λόγου δημόσιου χρέους. Έως τα τέλη του 2017, να εγκρίνει βασικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα, ιδίως όσον αφορά τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, τη διακυβέρνηση των κρατικών οντοτήτων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. (σχετικό με τη ΔΜΑ)	<p>Η Κύπρος έχει σημειώσει περιορισμένη πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή της ΣΑΧ 1, ιδίως όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης, με τη θέσπιση νομοθεσίας για τη διευκόλυνση της κινητικότητας του προσωπικού μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των κρατικών οντοτήτων. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις των κρατικών οντοτήτων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.</p> <p>Η εκτίμηση της συμμόρφωσης με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα συμπεριληφθεί την άνοιξη, όταν θα είναι διαθέσιμα τα τελικά στοιχεία για το 2017.</p>
Να συνεχίσει τη δημοσιονομική της πολιτική σύμφωνα με τις απαιτήσεις του προληπτικού σκέλους του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, κάτι που συνεπάγεται να διατηρήσει τον	Η εκτίμηση της συμμόρφωσης με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα συμπεριληφθεί την άνοιξη, όταν θα είναι διαθέσιμα τα τελικά στοιχεία για

⁽⁵⁴⁾ Για την εκτίμηση της πρόοδου όσον αφορά την υλοποίηση των συστάσεων ανά χώρα του 2017 χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες κατηγορίες:

Καμία πρόοδος: Το κράτος μέλος δεν ανακοίνωσε ούτε θέσπισε οποιαδήποτε μέτρα για να ανταποκριθεί στις σχετικές συστάσεις ανά χώρα (ΣΑΧ). Η κατηγορία αυτή καλύπτει ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις και πρέπει να ερμηνεύεται κατά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές συνθήκες ανά χώρα. Εδώ περιλαμβάνονται οι εξής περιπτώσεις:

- κανένα νομικό, διοικητικό ή δημοσιονομικό μέτρο δεν ανακοινώθηκε στο εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, σε άλλη επίσημη ανακοίνωση στο εθνικό κοινοβούλιο / στις σχετικές κοινοβουλευτικές επιτροπές στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή στο ευρύ κοινό (π.χ. σε δελτίο τύπου ή στην ιστοσελίδα της κυβέρνησης)·
- καμία μη νομοθετική πράξη δεν υποβλήθηκε από το κυβερνητικό ή νομοθετικό όργανο·
- το κράτος μέλος έλαβε αρχικά μέτρα για την εφαρμογή της σύστασης, όπως ανάθεση μελέτης ή σύσταση ομάδας μελέτης για την ανάλυση ληπτέων μέτρων (εκτός εάν στη σύσταση ζητούνται ρητώς κατευθύνσεις ή διερευνητικές δράσεις). Ωστόσο, δεν έχει προτείνει συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή της ΣΑΧ.

Περιορισμένη πρόοδος: Το κράτος μέλος:

- ανακοίνωσε ορισμένα μέτρα με τα οποία ωστόσο η ΣΑΧ εφαρμόζεται μόνο σε περιορισμένο βαθμό· και/ή
- υπέβαλε νομοθετικές πράξεις στο κυβερνητικό ή νομοθετικό όργανο οι οποίες όμως δεν έχουν ακόμη εκδοθεί ενώ χρειάζονται περαιτέρω σημαντικές μη νομοθετικές εργασίες για την εφαρμογή της ΣΑΧ·
- υπέβαλε μη νομοθετικές πράξεις, αλλά δεν έδωσε συνέχεια υλοποιώντας τις ώστε να εφαρμόσει τη ΣΑΧ.

Κάποια πρόοδος: Το κράτος μέλος έχει θεσπίσει μέτρα

- που εν μέρει εφαρμόζουν τη ΣΑΧ· και/ή
- εφαρμόζουν τη ΣΑΧ, αλλά χρειάζονται ακόμη σημαντικές εργασίες για την πλήρη εφαρμογή της ΣΑΧ δεδομένου ότι λίγα μόνο μέτρα έχουν υλοποιηθεί. Για παράδειγμα, έχει θεσπιστεί ένα ή περισσότερα μέτρα από το εθνικό κοινοβούλιο ή με υπουργική απόφαση, αλλά δεν υπάρχουν αποφάσεις υλοποίησής τους.

Σημαντική πρόοδος: Το κράτος μέλος έχει θεσπίσει μέτρα, τα οποία ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στη ΣΑΧ, τα περισσότερα από τα οποία έχουν υλοποιηθεί.

Πλήρης εφαρμογή: Το κράτος μέλος έχει υλοποιήσει όλα τα απαιτούμενα μέτρα για τη δέουσα εφαρμογή της ΣΑΧ.

μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο της το 2018.	το 2017.
Να χρησιμοποιήσει τα έκτακτα έσοδα για να επιταχύνει τη μείωση του λόγου δημόσιου χρέους.	Η εκτίμηση της συμμόρφωσης με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα συμπεριληφθεί την άνοιξη, όταν θα είναι διαθέσιμα τα τελικά στοιχεία για το 2017.
Έως τα τέλη του 2017, να εγκρίνει βασικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα, ιδίως όσον αφορά τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, (...) τη διακυβέρνηση των κρατικών οντοτήτων (...) και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης	Έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα, με την θέσπιση νομοθεσίας για τη διευκόλυνση της κινητικότητας του προσωπικού μεταξύ δημοσίων υπηρεσιών και κρατικών οντοτήτων. Ελήφθησαν επίσης ορισμένα μέτρα για την προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Ωστόσο, η βασική νομοθεσία δεν έχει ακόμη εγκριθεί. Δεν έχει σημειωθεί καμία πρόοδος όσον αφορά τη διακυβέρνηση των κρατικών οντοτήτων. Το νομοσχέδιο εξακολουθεί να εκκρεμεί στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά τη μεταρρύθμιση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Η σχετική νομοθεσία δεν έχει ακόμα εγκριθεί από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.
ΣΑΧ 2: Να αυξήσει την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος με τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής δικονομίας, την εφαρμογή κατάλληλων συστημάτων πληροφοριών και την αύξηση της εξειδίκευσης των δικαστηρίων. Να λάβει πρόσθετα μέτρα για να εξαλείψει τα εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων και να διασφαλίσει αξιόπιστα και ταχύρρυθμα συστήματα για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας ακίνητης περιουσίας.	Η Κύπρος έχει σημειώσει περιορισμένη πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή της ΣΑΧ 2. Σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος, εξαγγέλθηκαν ορισμένα μέτρα αλλά οι βασικές μεταρρυθμίσεις είναι σε προκαταρκτικό στάδιο. Συνεχίζονται οι προσπάθειες για την εξάλειψη των εμποδίων για την πλήρη εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, αλλά καμία αξιολογημένη πρόοδος δεν καταγράφηκε. Έγιναν διοικητικές ενέργειες όσον αφορά την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας ακίνητης περιουσίας, αλλά δεν έχουν ακόμη

	εγκριθεί πιο συνολικά μέτρα.
Να αυξήσει την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος με τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής δικονομίας, την εφαρμογή κατάλληλων συστημάτων πληροφοριών και την αύξηση της εξειδίκευσης των δικαστηρίων.	Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής δικονομίας. Έχει θεσπιστεί νομοθεσία για το φιλτράρισμα των προσφυγών επί αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων. Ωστόσο, μια σειρά εξαγγελθέντων μέτρων δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί, όπως η δημιουργία ενός συστήματος διαχείρισης πληροφοριών για τα δικαστήρια (ηλεκτρονική δικαιοσύνη), η δημιουργία ειδικού εμποροδικείου, η τροποποίηση του κώδικα πολιτικής δικονομίας με στόχο την ενίσχυση του νομικού πλαισίου για την επιβολή των αποφάσεων, η παροχή κινήτρων για δικαστική διαμεσολάβηση και η δημιουργία υπηρεσίας επιμόρφωσης στο Ανώτατο Δικαστήριο.
Να λάβει πρόσθετα μέτρα για να εξαλείψει τα εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή του πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων,	Περιορισμένη πρόοδος στην εξάλειψη των εμποδίων για την πλήρη εφαρμογή των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων. Έχουν θεσπιστεί δικονομικοί κανόνες για τις διαδικασίες προσωπικής αφερεγγυότητας, αλλά η τροποποίηση των κανόνων για την πτώχευση των νομικών οντοτήτων είναι ακόμη στο στάδιο της προετοιμασίας. Έχει ολοκληρωθεί μία ανεξάρτητη επανεξέταση των πλαισίων αφερεγγυότητας και εκποιήσεων, η οποία καλύπτει επίσης τις απαιτήσεις σε προσωπικό και ΤΠ, και τα αποτελέσματα εξετάζονται από τις αρχές.
(...) και να διασφαλίσει αξιόπιστα και ταχύρρυθμα συστήματα για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας ακίνητης περιουσίας.	Περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εξασφάλιση αξιόπιστων και ταχύρρυθμων συστημάτων για την έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων κυριότητας ακίνητης περιουσίας. Υπό εξέλιξη βρίσκονται μέτρα διοικητικής απλούστευσης ώστε να διευκολυνθεί η έκδοση τίτλων ιδιοκτησίας και μια πολιτική απάντηση που σχετίζονται, ενώ προετοιμάζεται απάντηση σε ό,τι

	αφορά την πολιτική για τη χορήγηση αδειών και τις διαδικασίες αδειοδότησης, με βάση τα πορίσματα εξωτερικών εμπειρογνομόνων. Ένα νομοσχέδιο για τη θέσπιση νέου συστήματος μεταβίβασης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας είναι υπό επεξεργασία.
ΣΑΧ 3: Να επιταχύνει τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, με τον καθορισμό σχετικών ποιοτικών και χρονικά δεσμευτικών στόχων για τις τράπεζες και με τη διασφάλιση της ακριβούς αποτίμησης των εξασφαλίσεων για τη δημιουργία προβλέψεων. Να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια λειτουργική δευτερογενή αγορά για μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Να ενοποιήσει και να ενισχύσει την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιρειών και των συνταξιοδοτικών ταμείων.	Η Κύπρος έχει σημειώσει περιορισμένη πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή της ΣΑΧ 3. Έχουν ληφθεί ορισμένα μέτρα όπως η σύσταση ειδικής ομάδας για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPL) στην Κεντρική Τράπεζα. Παρά τη μικρή μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, το επίπεδο των αποθεμάτων εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό.
Να επιταχύνει τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, με τον καθορισμό σχετικών ποιοτικών και χρονικά δεσμευτικών στόχων για τις τράπεζες και με τη διασφάλιση της ακριβούς αποτίμησης των εξασφαλίσεων για τη δημιουργία προβλέψεων.	Σημειώθηκε περιορισμένη πρόοδος . Τον Ιούλιο του 2017, η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, συνέστησε ειδική ομάδα NPL για τη χάραξη εθνικής στρατηγικής μείωσης των NPL, οι δε αρχές αξιολογούν διάφορες επιλογές συνολικής λύσης του προβλήματος των NPL, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού νέου πλαισίου.
Να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια λειτουργική δευτερογενή αγορά για μη εξυπηρετούμενα δάνεια.	Περιορισμένη πρόοδος πραγματοποιήθηκε από τις τράπεζες, οι οποίες ανήγγειλαν τη δημιουργία κοινών επιχειρήσεων με ειδικευμένους διαχειριστές εξωτερικού χρέους για τη διαχείριση των χαρτοφυλακίων NPL που κατέχουν, ώστε να διευκολυνθούν οι πωλήσεις NPL στο μέλλον. Πρόσφατα η Ελληνική Τράπεζα εκποίησε δέσμη δανείων ύψους 145 εκατ. ευρώ. Ωστόσο, το νομικό πλαίσιο για την τιτλοποίηση των δανείων εξακολουθεί να εκκρεμεί.
Να ενοποιήσει και να ενισχύσει την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιρειών και των συνταξιοδοτικών ταμείων.	Σημειώθηκε περιορισμένη πρόοδος , καθώς η σχετική νομοθεσία βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της προετοιμασίας.
ΣΑΧ 4: Να επιταχύνει την εφαρμογή του σχεδίου	Η Κύπρος έχει σημειώσει

<p>δράσης για την ανάπτυξη, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επίτευξη των στρατηγικών επενδύσεων και στη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση και, έως τα τέλη του 2017, να επαναρχίσει την εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Να λάβει αποφασιστικά μέτρα προς τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου και ιδίως να προχωρήσει τον λειτουργικό και λογιστικό διαχωρισμό έως το τέλος του 2017.</p>	<p>περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της ΣΑΧ 4. Καταγράφηκε περιορισμένη πρόοδος στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη, ενώ καμία πρόοδος δεν σημειώθηκε όσον αφορά το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων.</p>
<p>Να επιταχύνει την εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη, με ιδιαίτερη έμφαση στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της στρατηγικής επενδύσεων και τη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση</p>	<p>Κάποια πρόοδος σημειώθηκε στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη. Σειρά μέτρων που απορρέουν από το σχέδιο δράσης τίθενται σταδιακά σε εφαρμογή. Το νομικό πλαίσιο για την προσέλκυση και τη διευκόλυνση των επενδύσεων μεγάλης κλίμακας, κατατέθηκε στη Βουλή των Αντιπροσώπων προς ψήφιση. Ορισμένες πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί από τις αρχές ώστε να βελτιωθεί η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, αλλά παραμένουν ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο.</p>
<p>(...) και, έως τα τέλη του 2017, να επαναρχίσει την εφαρμογή του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων.</p>	<p>Σημειώθηκε περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την υλοποίηση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Μόνο η λειτουργία του λιμένα της Λεμεσού, μεταφέρθηκε σε ιδιωτική κοινοπραξία, ενώ η ιδιωτικοποίηση του λιμένα της Λάρνακας είναι υπό εξέλιξη. Επιτεύχθηκε συμφωνία για την πώληση της ελληνικής θυγατρικής της ΑΤΗΚ (CYTA). Σειρά μέτρων έχουν ανακοινωθεί αλλά βρίσκονται ακόμη σε προκαταρκτικό στάδιο.</p>
<p>Να λάβει αποφασιστικά μέτρα προς τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου και ιδίως να προχωρήσει τον λειτουργικό και λογιστικό διαχωρισμό έως το τέλος του 2017.</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος. Ελήφθησαν σε υπουργικό επίπεδο ορισμένες νέες αποφάσεις για τη διασφάλιση μεγαλύτερης ανεξαρτησίας του διαχειριστή του συστήματος μεταφοράς της Κύπρου, αλλά χρειάζεται ακόμη να ληφθούν πολλά σημαντικά μέτρα.</p>
<p>ΣΑΧ 5: Να επισπεύσει τις μεταρρυθμίσεις με στόχο την ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και τη βελτίωση της</p>	<p>Γενικά σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της ΣΑΧ 5, ιδίως με την έγκριση νομοθεσίας για τη</p>

<p>ποιότητας των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας. Να ολοκληρώσει τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να βελτιωθούν η συνάφειά του με την αγορά εργασίας και οι επιδόσεις του, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών. Έως τα τέλη του 2017 να θεσπίσει νομοθεσία για τη μεταρρύθμιση της νοσοκομειακής περίθαλψης και την καθολική κάλυψη της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.</p>	<p>δημιουργία καθολικού Εθνικού Συστήματος Υγείας.</p>
<p>Να επισπεύσει τις μεταρρυθμίσεις με στόχο την ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και τη βελτίωση της ποιότητας των αποτελεσμάτων των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας.</p>	<p>Σημειώθηκε κάποια πρόοδος σε ό,τι αφορά την ικανότητα των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης με την έναρξη της πρόσληψης πρόσθετων συμβούλων, η οποία θα διευκολύνει επίσης τις ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας. Δρομολογήθηκε διαδικτυακή πλατφόρμα που θα διευκολύνει την πρόσληψη προσωπικού από τους εργοδότες και υλοποιείται έργο για τη χρήση ιδιωτικών υπηρεσιών απασχόλησης από ανέργους.</p>
<p>Να ολοκληρώσει τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να βελτιωθούν η συνάφειά του με την αγορά εργασίας και οι επιδόσεις του, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών.</p>	<p>Περιορισμένη πρόοδος. Υλοποιούνται ορισμένα μέτρα σε σχέση με το σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ισχύει νέο σύστημα διορισμού των εκπαιδευτικών· εντούτοις, δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά το σύστημα αξιολόγησης των εκπαιδευτικών.</p>
<p>Έως τα τέλη του 2017 να θεσπίσει νομοθεσία για τη μεταρρύθμιση της νοσοκομειακής περίθαλψης και την καθολική κάλυψη της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.</p>	<p>Σημαντική πρόοδος. Η νομοθεσία για τη δημιουργία εθνικού συστήματος υγείας με καθολική κάλυψη και η αυτονόμηση των κρατικών νοσηλευτηρίων εγκρίθηκε. Η παράγωγη νομοθεσία και τα μέτρα εφαρμογής είναι σε εξέλιξη.</p>
<p>Ευρώπη 2020 (εθνικοί στόχοι και πρόοδος)</p>	
<p>Στόχος</p>	<p>Συνοπτική εκτίμηση</p>
<p>Ποσοστό απασχόλησης: Μέχρι το 2020 θα πρέπει να εργάζεται το 75 % - 77 % του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών.</p>	<p>Το 2016 το ποσοστό απασχόλησης στην ηλικιακή κατηγορία 20-64 αυξήθηκε σε 68,7 %, παραμένοντας κάτω από το κατώτερο όριο του εθνικού στόχου. Το ποσοστό</p>

	απασχόλησης αυξάνεται, αλλά παραμένει χαμηλότερο σε σχέση με το επίπεδο πριν από την κρίση, όταν η Κύπρος εκπλήρωνε ήδη τον εθνικό της στόχο.
Στόχος στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης: Αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη σε 0,5 % του ΑΕΠ έως το 2020.	Η Κύπρος πέτυχε τον εθνικό στόχο έντασης E&A (0,5 % του ΑΕΠ) το 2016. Η Κύπρος δεν προτίθεται να αυξήσει την ετήσια δαπάνη για την έρευνα, την ανάπτυξη και την καινοτομία έως το 2020, αλλά θα δώσει έμφαση στην ποιότητα των δαπανών.
Οι εκπομπές στους τομείς που δεν καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ πρέπει να μειωθούν κατά 5 % το 2020 σε σύγκριση με το 2005.	Σύμφωνα με τις τελευταίες εθνικές προβλέψεις που υποβλήθηκαν στην Επιτροπή και λαμβανομένων υπόψη των υφιστάμενων μέτρων, ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί έως το 2020.
Στόχος για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας: 13 % της ακαθάριστης τελικής κατανάλωσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.	Με μερίδιο ανανεώσιμων πηγών ενέργειας της τάξης του 9,4 % το 2015 ⁽⁵⁵⁾ , η Κύπρος βρίσκεται σε τροχιά επίτευξης του στόχου για το 2020. Ωστόσο, δεδομένου ότι η πορεία δεν είναι γραμμική, ο τελικός στόχος θα πρέπει να επιτευχθεί με ισχυρότερη ετήσια αύξηση του μεριδίου ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, δεδομένου του μεγάλου δυναμικού της Κύπρου στον τομέα αυτόν.
Στόχος ενεργειακής απόδοσης: απόλυτο επίπεδο πρωτογενούς κατανάλωσης 2,2 εκατ. ΤΠΠ	Η ακαθάριστη πρωτογενής εγχώρια κατανάλωση ενέργειας μειώθηκε κατά την πρόσφατη οικονομική ύφεση, από 2,5 εκατ. ΤΠΠ το 2012 σε 2,2 εκατ. ΤΠΠ το 2015. Τα εθνικά στοιχεία δείχνουν ότι η κατανάλωση ενέργειας έχει πρόσφατα αρχίσει να ανακάμπτει σε συνάρτηση με τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα όσον αφορά την επίτευξη του στόχου χωρίς πρόσθετα μέτρα. Επιπλέον, άνω του 90 % της κατανάλωσης ενέργειας στην Κύπρο εξοικονομείται να

⁽⁵⁵⁾ Τα μερίδια ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για το 2015 αποτελούν προσεγγίσεις και όχι επίσημα στοιχεία, αντικατοπτρίζοντας τα διαθέσιμα στοιχεία (4.10.2016). Βλ. Öko-Institut (2016).

	καλύπτεται από εισαγωγές πετρελαίου και πετρελαιοειδών.
Στόχος όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης: Μείωση του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης σε 10 % έως το 2020.	Η Κύπρος έχει ήδη επιτύχει τον εθνικό στόχο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» όσον αφορά το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης - 7,6 % το 2016. Ωστόσο, το 2016 το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης αυξήθηκε κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2015. Στους μαθητές μεταναστευτικής προέλευσης το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης είναι 18,2 %, ήτοι αισθητά υψηλότερο.
Στόχος για την τριτοβάθμια εκπαίδευση: Αύξηση της συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε 46 %.	Η Κύπρος υπερκάλυψε τον εθνικό της στόχο και έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΕΕ: 53,4 %, το 2016, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 39,1 %. Ωστόσο, η ανεργία των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων εξακολουθούν να αποτελούν πρόκληση.
Στόχος για τη μείωση του πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε αριθμό ατόμων: Μείωση του αριθμού ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά 27 000 άτομα ή μείωση του σχετικού ποσοστού στο 19,3 % του πληθυσμού. (έτος βάσης 2008)	Ο αριθμός των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξανόταν από το 2008 και το 2013 ανήλθε στο 27,8 % του συνολικού πληθυσμού. Το 2016 αυξήθηκε σε 27,7 % (ποσοστό που αντιστοιχεί σε 10 000 λιγότερα άτομα που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με το 2015). Με βάση αυτά τα αριθμητικά στοιχεία, ο εθνικός στόχος για το 2020 φαίνεται μακρινός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Πίνακας Β.1: Πίνακας αποτελεσμάτων ΔΜΑ για την Κύπρο (ΕΜΕ 2018)

		Κατώτατα όρια	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Εξωτερικές ανισορροπίες και ανταγωνιστικότητα	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, % του ΑΕΠ	Μέσος όρος 3 ετών	-4 %/6 %	-7,7	-7,1	-5,0	-5,1	-3,6	-3,6
	Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση	% του ΑΕΠ	-35 %	-129,9	-129,1	-138,7	-147,0	-145,0	-127,8
	Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία - 42 εμπορικοί εταίροι, αποπληθωριστής ΕΝΔΤΚ	% μεταβολή 3ετίας	±5 % (ΖΕ) ±11 % (εκτός ΖΕ)	-3,0	-5,9	-0,8	-1,7	-6,1	-6,5
	Μερίδια εξαγωγικών αγορών - % των παγκόσμιων εξαγωγών	% μεταβολή 5ετίας	-6 %	-11,4e	-21,7e	-14,9	-23,8	-11,9	-3,0
	Δείκτης ονομαστικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	% μεταβολή 3ετίας	9 % (ΖΕ) 12 % (εκτός ΖΕ)	9,4	3,2	-2,1	-7,6	-10,6	-6,2p
Δείκτης τιμών κατοικιών (2015=100), αποπληθωρισμένος	% μεταβολή 1 έτους	6 %	-4,5p	-5,3p	-4,1p	-1,3p	0,3bp	1,6	
Εσωτερικές ανισορροπίες	Πιστωτικές ροές ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένες	% του ΑΕΠ	14 %	13,0	16,5	-13,3	-0,3	4,1	10,2p
	Χρέος ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένο	% του ΑΕΠ	133 %	321,6	328,1	340,1	352,5	353,5	344,6p
	Ακαθάριστο χρέος γενικής κυβέρνησης	% του ΑΕΠ	60 %	65,7	79,7	102,6	107,5	107,5	107,1
	Ποσοστό ανεργίας	Μέσος όρος 3 ετών	10 %	6,5	8,7	11,9	14,6	15,7	14,7
Συνολικές υποχρεώσεις χρηματοπιστωτικού τομέα, μη ενοποιημένες	% μεταβολή 1 έτους	16,5 %	-6,1	6,3	-15,3	-3,7	11,1	0,7	
Δείκτες απασχόλησης	Ποσοστό δραστηριότητας - % του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	-0,2 ε.μ.	-0,1	0,5b	0,0	0,8	0,4	-0,2
	Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας - % του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	0,5 ε.μ.	1,1	3,0	4,8	6,1	3,2	-0,3
	Ποσοστό ανεργίας των νέων - % του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών	μεταβολή 3ετίας σε ε.μ.	2 ε.μ.	13,4	13,9	22,3	13,6	5,1	-9,8

Επεξήγηση συμβόλων : b= διακοπή στη χρονική σειρά, e = εκτίμηση, p= προσωρινά στοιχεία

1) Στον παρόντα πίνακα εμφανίζονται τα δεδομένα όπως δημοσιεύθηκαν στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης του 2018, στην οποία η ημερομηνία αναφοράς είναι η 24η Οκτωβρίου 2017. Σημειωτέον, συνεπώς, ότι τα αριθμητικά στοιχεία του παρόντος πίνακα μπορεί να διαφέρουν από πιο πρόσφατα στοιχεία που δίδονται σε άλλα σημεία του ανά χείρας εγγράφου. 2) Επισημούνται με διαφορετικό χρώμα τα στοιχεία που ξεπερνούν τα κατώτατα όρια της έκθεσης του μηχανισμού επαγρύπνησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, «Στατιστικό παράρτημα της έκθεσης του μηχανισμού επαγρύπνησης 2018», SWD(2017) 661.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

ΤΥΠΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας Γ.1: Δείκτες χρηματοπιστωτικών αγορών

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Συνολικά στοιχεία ενεργητικού του τραπεζικού τομέα (% του ΑΕΠ) ⁽¹⁾	657.4	497.7	517.7	513.0	477.6	425.1
Ποσοστό των στοιχείων ενεργητικού των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών (% επί του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού)	62.6	64.1	63.4	67.5	65.7	-
Ξένη ιδιοκτησία στο τραπεζικό σύστημα (% του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού) ⁽²⁾	30.1	33.9	35.2	19.2	21.6	19.7
Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας: ²⁾						
- μη εξυπηρετούμενα δάνεια (% επί των συνολικών δανείων) ⁽³⁾	18.7	36.2	35.6	34.7	33.8	31.4
- δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%)	7.3	13.5	15.3	16.6	16.8	16.4
- απόδοση ιδίων κεφαλαίων (%) ⁽⁴⁾	-100.8	-37.9	-7.1	-7.7	1.7	-8.5
Τραπεζικά δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα (ετήσια % μεταβολή) ⁽¹⁾	4.2	-9.4	-4.2	3.6	-8.3	3.8
Δάνεια για αγορές κατοικίας (ετήσια % μεταβολή) ⁽¹⁾	0.3	-6.8	-2.8	-3.0	-1.0	-0.6
Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις ⁽¹⁾	119.3	152.3	152.1	152.0	120.5	114.1
Ρευστότητα από την Κεντρική Τράπεζα ως % των υποχρεώσεων	-	-	12.4	6.9	1.3	1.4
Ιδιωτικό χρέος (% του ΑΕΠ)	328.1	340.1	352.5	353.5	344.6	-
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (% του ΑΕΠ) ⁽²⁾ - δημόσιο	-	-	-	-	-	-
- ιδιωτικό	-	-	-	-	-	-
Περιθώριο μακροπρόθεσμων επιτοκίων έναντι του Bund (μονάδες βάσης)*	550.5	493.0	483.7	404.1	368.3	239.9
Περιθώρια συμβάσεων ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (CDS) για κρατικά χρεόγραφα (5ετίας)*	1196.2	943.9	423.1	330.6	262.5	180.0

1) Πλέον πρόσφατα στοιχεία τρίτου τριμήνου 2017. Περιλαμβάνει όχι μόνον τράπεζες αλλά όλα τα νομισματικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πλην κεντρικών τραπεζών.

2) Πλέον πρόσφατα στοιχεία δεύτερου τριμήνου 2017.

3) Βάσει του ορισμού της ΕΚΤ για τα ακαθάριστα μη εξυπηρετούμενα χρεωστικά μέσα. Το συνολικό ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL), που καλύπτει όλα τα δάνεια και τις προκαταβολές, μπορεί να είναι παραπλανητικό για την Κύπρο, λόγω των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των εγχώριων και αλλοδαπών τραπεζών σε κεντρικές τράπεζες (που αντιπροσωπεύουν το 14 % των ακαθάριστων δανείων) και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (10 % των ακαθάριστων δανείων). Για την Κύπρο το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων για τον ιδιωτικό τομέα, που περιλαμβάνει μόνο τα ανοίγματα σε μη χρηματοπιστωτικές εταιρείες και νοικοκυριά, είναι πιο κατάλληλος δείκτης (βλέπε ενότητα 4.2).

4) Οι τριμηνιαίες τιμές δεν είναι ετησιοποιημένες.

* Σε μονάδες βάσης.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (μακροπρόθεσμα επιτόκια) · Παγκόσμια Τράπεζα (ακαθάριστο εξωτερικό χρέος) · Eurostat (ιδιωτικό χρέος) · ΕΚΤ (όλοι οι λοιποί δείκτες).

Πίνακας Γ.2: Βασικοί δείκτες του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων

	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ⁵
Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας						
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών)	11.4	9.1	6.8	5.2	7.6	:
Χάσμα μεταξύ των δύο φύλων στην απασχόληση (ε.μ.)	11.3	10.4	7.7	8.3	9.7	9.9
Εισοδηματική ανισότητα, υπολογιζόμενη ως λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος (S80/S20)	4.7	4.9	5.4	5.2	4.9	:
Ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ¹ (AROPE)	27.1	27.8	27.4	28.9	27.7	:
Νέοι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (EEAK) (% του πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών)	16.0	18.7	17.0	15.3	16.0	:
Δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιες συνθήκες εργασίας[†]						
Ποσοστό απασχόλησης (20-64 ετών)	70.2	67.2	67.6	67.9	68.7	70.4
Ποσοστό ανεργίας ² (15-74 ετών)	11.9	15.9	16.1	15.0	13.0	11.3
Ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε πραγματικούς όρους κατά κεφαλήν ³ (Δείκτης 2008=100)	:	:	77.0	76.9	:	:
Δημόσια στήριξη / Κοινωνική προστασία και ένταξη						
Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εξαιρουμένων των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας ⁴	37.4	37.0	41.5	36.2	35.6	:
Παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας	26.0	25.0	25.5	20.8	24.8	:
Αυτοαναφερόμενες μη ικανοποιούμενες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης	3.5	4.4	4.7	1.5	0.6	:
Άτομα με βασικό ή άνω του βασικού επίπεδο γενικών ψηφιακών δεξιοτήτων (% πληθυσμού ηλικίας 16-74 ετών)	:	:	:	43.0	43.0	50.0

† Ο κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων περιλαμβάνει 14 βασικούς δείκτες, εκ των οποίων οι 12 χρησιμοποιούνται σήμερα για τη σύγκριση των επιδόσεων των κρατών μελών. Οι δείκτες «συμμετέχοντες σε ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας ανά 100 άτομα που επιθυμούν να εργαστούν» και «εισόδημα εξαρτημένης εργασίας ανά δεδουλευμένη ώρα (σε EUR)» δεν χρησιμοποιούνται λόγω τεχνικών επιφυλάξεων εκ μέρους κρατών μελών. Οι πιθανές εναλλακτικές λύσεις θα εξεταστούν στο πλαίσιο των σχετικών επιτροπών.

1) Άτομα που απειλούνται από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό (AROPE): τα άτομα που απειλούνται από φτώχεια (at-risk-of-poverty — AROP) και/ή πλήττονται από σοβαρή υλική στέρηση (SYΣ-SMD) και/ή ζουν σε νοικοκυριά με μηδενική ή πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (LWI-XEE).

2) Άνεργοι θεωρούνται όλοι όσοι δεν είχαν εργασία, αλλά είχαν αναζητήσει εργασία ενεργά και ήταν διατεθειμένοι να αρχίσουν να εργάζονται αμέσως ή εντός δύο εβδομάδων.

3) Το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ορίζεται σε μη προσαρμοσμένη βάση, σύμφωνα με το σχέδιο κοινής έκθεσης για την απασχόληση 2018.

4) Μείωση στο ποσοστό του κινδύνου φτώχειας, λόγω των κοινωνικών παροχών (υπολογίζεται συγκρίνοντας τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές παροχές - οι συντάξεις δεν λαμβάνονται υπόψη ως κοινωνικές παροχές στον εν λόγω υπολογισμό).

5) Μέσος όρος των τριών πρώτων τριμήνων του 2017 για το ποσοστό απασχόλησης και το χάσμα μεταξύ των φύλων στην απασχόληση.

Πηγή: Eurostat

Πίνακας Γ.3: Δείκτες αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης

Δείκτες της αγοράς εργασίας	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ⁵
Ποσοστό δραστηριότητας (15-64 ετών)	73.5	73.6	74.3	73.9	73.4	:
Απασχόληση στην τρέχουσα θέση εργασίας ανά διάρκεια						
<i>Από 0 έως 11 μήνες</i>	15.7	15.7	18.5	18.1	19.7	:
<i>Από 12 έως 23 μήνες</i>	10.1	8.5	7.6	9.5	9.7	:
<i>Από 24 έως 59 μήνες</i>	19.1	17.9	15.7	14.9	13.7	:
<i>60 μήνες και άνω</i>	55.1	57.9	58.2	57.5	56.9	:
Αύξηση της απασχόλησης* (% μεταβολή από το προηγούμενο έτος)	-3.2	-5.9	-1.8	1.5	3.1	3.3
Ποσοστό απασχόλησης των γυναικών (% του γυναικείου πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών)	64.8	62.2	63.9	64.0	64.1	65.7
Ποσοστό απασχόλησης των ανδρών (% του ανδρικού πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών)	76.1	72.6	71.6	72.3	73.8	75.6
Ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας* (% του πληθυσμού ηλικίας 55-64 ετών)	50.7	49.6	46.9	48.5	52.2	54.5
Μερική απασχόληση* (% της συνολικής απασχόλησης, 15-64 ετών)	9.7	11.9	13.5	13.0	13.4	12.4
Απασχόληση ορισμένου χρόνου* (% των εργαζομένων με σύμβαση ορισμένου χρόνου, 15-64 ετών)	15.1	17.5	19.0	18.4	16.5	15.5
Ποσοστό μετάβασης από συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου (μέσος όρος 3 ετών)	23.0	22.0	20.4	21.6	:	:
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ¹ (% του εργατικού δυναμικού)	3.6	6.1	7.7	6.8	5.8	4.8
Ποσοστό ανεργίας των νέων (% του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών)	27.7	38.9	36.0	32.8	29.1	26.1
Χάσμα μεταξύ των δύο φύλων στη μερική απασχόληση	6.7	7.2	6.5	5.5	4.3	6.4
Μισθολογικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων ² (σε μη προσαρμοσμένη μορφή)	15.6	14.9	14.2	14.0	:	:
Δείκτες εκπαίδευσης και κατάρτισης	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση (% των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών που συμμετέχουν στην εκπαίδευση και κατάρτιση)	7.7	7.2	7.1	7.5	6.9	:
Χαμηλές επιδόσεις στην εκπαίδευση ³	42.0	:	:	42.6	:	:
Ολοκλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (% του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την τριτοβάθμια εκπαίδευση)	49.9	47.8	52.5	54.5	53.4	:
Διαφοροποίηση ως προς τις επιδόσεις η οποία εξηγείται από την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των σπουδαστών ⁴	:	:	:	9.5	:	:

* Δείκτες εκτός πίνακα αποτελεσμάτων

1) Μακροχρόνια άνεργοι είναι τα άτομα που ήταν άνεργοι για τουλάχιστον 12 μήνες.

2) Διαφορά μεταξύ των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των ανδρών μισθωτών και των γυναικών μισθωτών εκφρασμένη ως ποσοστό των μέσων ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των ανδρών μισθωτών. Ορίζεται ως «μη προσαρμοσμένη», καθώς δεν διορθώνεται βόσει της κατανομής των ατομικών χαρακτηριστικών (και, ως εκ τούτου, δίνει μια συνολική εικόνα των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων όσον αφορά τις αμοιβές). Περιλαμβάνονται όλοι οι μισθωτοί που εργάζονται σε επιχειρήσεις με δέκα και πλέον εργαζομένους, χωρίς περιορισμούς όσον αφορά την ηλικία και τις ώρες εργασίας.

3) Αποτελέσματα PISA (ΟΟΣΑ) για τις χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά των ατόμων ηλικίας 15 ετών.

4) Επιπτώσεις της κοινωνικοοικονομικής και πολιτισμικής κατάστασης στις βαθμολογίες PISA (ΟΟΣΑ). Οι τιμές για το 2012 και το 2015 αναφέρονται, αντίστοιχα, στα μαθηματικά και τις επιστήμες.

5) Μέσος όρος των τριών πρώτων τριμήνων του 2017, πλην του ποσοστού ανεργίας των νέων όπου τα στοιχεία είναι ετήσια.

Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ

Πίνακας Γ.4: Δείκτες κοινωνικής ένταξης και υγείας

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Δαπάνες για παροχές κοινωνικής προστασίας* (% του ΑΕΠ)						
<i>Ασθένεια/ιατροφαρμακευτική περίθαλψη</i>	4.5	4.5	4.4	4.7	:	:
<i>Αναπηρία</i>	0.7	0.7	0.7	0.7	:	:
<i>Παροχές γήρατος και επιζώντων</i>	11.1	12.0	11.8	11.7	:	:
<i>Οικογένεια/τέκνα</i>	1.5	1.4	1.4	1.3	:	:
<i>Ανεργία</i>	1.6	2.0	1.5	1.2	:	:
<i>Στέγαση</i>	0.6	0.4	0.3	0.4	:	:
<i>Κοινωνικός αποκλεισμός π.δ.κ.α.</i>	1.2	1.1	1.1	1.3	:	:
Σύνολο	21.2	22.1	21.3	21.4	:	:
<i>εκ των οποίων: παροχές βάσει ελέγχου πόρων</i>	2.9	2.7	2.6	2.8	:	:
Δαπάνες γενικής κυβέρνησης ανά κατηγορία (% του ΑΕΠ, COFOG)						
<i>Κοινωνική προστασία</i>	12.9	13.4	13.7	13.6	13.8	:
<i>Υγεία</i>	3.0	3.1	2.6	2.6	2.6	:
<i>Εκπαίδευση</i>	6.3	6.8	6.0	6.0	6.0	:
Άμεσες δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (% των συνολικών δαπανών για την υγεία)	44.0	43.1	44.8	43.9	:	:
Παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (% των ατόμων ηλικίας 0-17 ετών)*	27.5	27.7	24.7	28.9	29.6	:
Ποσοστό κινδύνου φτώχειας ¹ (% του συνολικού πληθυσμού)	14.7	15.3	14.4	16.2	16.1	:
Ποσοστό κινδύνου φτώχειας εργαζομένων (% των εργαζομένων)	7.9	8.9	7.8	9.1	8.2	:
Ποσοστό σοβαρής υλικής στέρησης ² (% του συνολικού πληθυσμού)	15.0	16.1	15.3	15.4	13.6	:
Ποσοστό σοβαρής στέρησης στέγασης ³ , ανά καθεστώς ιδιοκτησίας						
<i>Ιδιοκτήτης, με ενπόθηκο δάνειο ή δάνειο</i>	0.0	1.1	1.5	0.0	2.0	:
<i>Ενοικιαστής, με ενοίκιο στην αγοράία τιμή</i>	1.9	2.6	3.0	1.3	1.6	:
Ποσοστό ατόμων σε νοικοκυριά χαμηλής έντασης εργασίας ⁴ (% των ατόμων ηλικίας 0-59 ετών)	6.5	7.9	9.7	10.9	10.6	:
Κατώτατα όρια φτώχειας, εκφρασμένα σε εθνικό νόμισμα σε σταθερές τιμές*	8958	8148	7363	7072	7301	:
Υγιή έτη ζωής (στην ηλικία των 65 ετών)						
<i>Γυναίκες</i>	7.7	8.7	8.8	7.3	:	:
<i>Άνδρες</i>	8.8	9.5	10.4	8.4	:	:
Συνολικό ποσοστό αναπλήρωσης για τις συντάξεις ⁵ (στην ηλικία των 65 ετών)	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	:
Διάσταση συνδεσιμότητας του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) ⁶	:	:	37.7	40.4	48.2	54.6
Συντελεστής GINI πριν από τους φόρους και τις μεταβιβάσεις*	42.9	43.8	44.8	47.4	47.1	:
Συντελεστής GINI μετά τους φόρους και τις μεταβιβάσεις*	31.0	32.4	34.8	33.6	32.1	:

1) Ποσοστό ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια (at-risk-of poverty — AROP): ποσοστό των ατόμων με ισοδύναμο διαθέσιμο εισοδήματος κάτω από το 60 % του εθνικού ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος.

2) Ποσοστό των ατόμων που βιώνουν τουλάχιστον τέσσερις από τις ακόλουθες μορφές στέρησης: δεν είναι σε θέση i) να πληρώνουν ενοίκιο κατοικίας ή λογαριασμούς υπηρεσιών κοινής ωφελείας, ii) να διαθέτουν επαρκή θέρμανση κατοικίας, iii) να αντιμετωπίζουν απροσδόκητες δαπάνες, iv) να τρώνε κρέας, ψάρι ή τροφή με ισοδύναμο πρωτεΐνης κάθε δεύτερη ημέρα, v) να απολαμβάνουν διακοπές μίας εβδομάδας μακριά από το σπίτι μία φορά το χρόνο, vi) να διαθέτουν αυτοκίνητο, vii) να διαθέτουν πλυντήριο ρούχων, viii) να διαθέτουν έγχρωμη τηλεόραση ή ix) να διαθέτουν τηλέφωνο.

3) Ποσοστό συνολικού πληθυσμού που ζει σε υπερπλήρεις κατοικίες και αντιμετωπίζει στέρηση στέγασης.

4) Άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας: ποσοστό ατόμων ηλικίας 0-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά στα οποία οι ενήλικες (εκτός των συντηρούμενων τέκνων) εργάστηκαν λιγότερο από το 20 % του συνολικού δυναμικού χρόνου απασχόλησής τους κατά τη διάρκεια των 12 προηγούμενων μηνών.

5) Λόγος των διάμεσων ατομικών ακαθάριστων συντάξεων της ηλικιακής κατηγορίας 65-74 ετών προς τις διάμεσες ακαθάριστες αποδοχές της ηλικιακής κατηγορίας 50-59 ετών.

6) Αφομοίωση σταθερών ευρυζωνικών επικοινωνιών (33 %), αφομοίωση κινητών ευρυζωνικών επικοινωνιών (22 %), ταχύτητα (33 %) και οικονομική προσιτότητα (11 %) από τον Ψηφιακό πίνακα αποτελεσμάτων.

Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ

Πίνακας Γ.5: Δείκτες επιδόσεων των αγορών προϊόντων και δείκτες πολιτικής

Δείκτες επιδόσεων	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Παραγωγικότητα της εργασίας (πραγματική, ανά εργαζόμενο, ετήσια % μεταβολή)							
Παραγωγικότητα της εργασίας στη βιομηχανία	4.24	-10.75	-5.09	2.79	4.39	4.51	3.01
Παραγωγικότητα της εργασίας στις κατασκευές	-2.97	-1.47	-6.43	6.58	-0.54	-1.99	4.21
Παραγωγικότητα της εργασίας στις εμπορικές υπηρεσίες	2.93	2.12	0.98	-0.49	-2.26	0.75	-0.95
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ΚΕΑΜΠ) (σύνολο της οικονομίας, ετήσια % μεταβολή)							
ΚΕΑΜΠ στη βιομηχανία	3.42	12.59	11.61	-19.22	-1.19	-3.57	-3.84
ΚΕΑΜΠ στις κατασκευές	4.65	2.89	3.10	-3.91	-3.25	0.97	-4.28
ΚΕΑΜΠ στις εμπορικές υπηρεσίες	1.53	1.47	0.80	-2.85	-0.83	-1.38	0.42
Επιχειρηματικό περιβάλλον	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Χρόνος που απαιτείται για την εκτέλεση συμβάσεων ⁽¹⁾ (ημέρες)	735,0	735,0	735,0	735,0	1100,0	1100,0	1100,0
Χρόνος που απαιτείται για την έναρξη επιχείρησης ⁽¹⁾ (ημέρες)	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	6,0
Αποτελέσματα των αιτήσεων από ΜΜΕ για τραπεζικά δάνεια ⁽²⁾	na	0.70	na	1.41	1.34	1.76	0.76
Έρευνα και καινοτομία	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ένταση Ε&Α	0.45	0.46	0.44	0.48	0.51	0.48	0.50
Δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την εκπαίδευση ως % του ΑΕΠ	6.70	6.50	6.10	6.50	5.70	5.70	na
Άτομα με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καλή εργαζόμενοι στους τομείς των επιστημών και της τεχνολογίας ως % της συνολικής απασχόλησης	42	45	47	48	50	49	49
Πληθυσμός που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση ⁽³⁾	32	34	35	35	36	36	38
Νέοι με ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ⁽⁴⁾	86	88	88	90	92	94	91
Εμπορικό ισοζύγιο προϊόντων υψηλής τεχνολογίας ως % του ΑΕΠ	-3.03	-1.40	-1.00	-0.23	-1.24	-0.25	na
Αγορές προϊόντων και υπηρεσιών και ανταγωνισμός					2003	2008	2013
Ρύθμιση της αγοράς προϊόντων (PMR) του ΟΟΣΑ ⁽⁵⁾ , συνολικά					na	na	1.65
ΟΟΣΑ (PMR) ⁽⁵⁾ , λιανική					na	na	1.67
ΟΟΣΑ (PMR) ⁽⁵⁾ , επαγγελματικές υπηρεσίες					na	na	3.11
ΟΟΣΑ (PMR) ⁽⁵⁾ , βιομηχανίες δικτύου ⁽⁶⁾					na	na	2.64

1) Οι μεθοδολογίες, συμπεριλαμβανομένων των παραδοχών, για τον δείκτη αυτόν παρουσιάζονται λεπτομερώς εδώ:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

2) Μέσος όρος της απάντησης στο ερώτημα Q7B_a. «[Τραπεζικό δάνειο]: Εάν υποβάλατε αίτηση και προσπαθήσατε να διαπραγματευτείτε γι' αυτό το είδος χρηματοδότησης κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι μηνών, ποιο ήταν το αποτέλεσμα;». Οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν ως εξής: μηδέν αν ελήφθη όλο το ποσό, ένα αν ελήφθη το μεγαλύτερο μέρος του ποσού, δύο αν ελήφθη μόνο ένα μικρό μέρος του ποσού, τρία σε περίπτωση άρνησης ή απόρριψης, ενώ θεωρούνται ελλιπείς οι τιμές αν η αίτηση εκκρεμεί ακόμη ή αν η απάντηση είναι «δεν γνωρίζω».

3) Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-64 που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

4) Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 20-24 που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

5) Δείκτης: 0 = καμία ρύθμιση · 6 = πλέον ρυθμιζόμενη. Οι μεθοδολογίες των δεικτών ρύθμισης της αγοράς προϊόντων του ΟΟΣΑ παρουσιάζονται λεπτομερώς εδώ:

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm> 6) Σύνολο δεικτών του ΟΟΣΑ για τη ρύθμιση στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών και των επικοινωνιών (ETCR).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή · Παγκόσμια Τράπεζα — Doing Business (για την εκτέλεση συμβάσεων και τον χρόνο που απαιτείται για την έναρξη επιχείρησης) · ΟΟΣΑ (για τους δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων) · SAFE (για τα αποτελέσματα των αιτήσεων των ΜΜΕ για τραπεζικά δάνεια).

Πίνακας Γ.6: Πράσινη ανάπτυξη

Επιδόσεις πράσινης ανάπτυξης		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Μακροοικονομικά μεγέθη							
Ένταση ενέργειας	kgoe / €	0.14	0.13	0.12	0.13	0.13	0.13
Ένταση άνθρακα	kg / €	0.48	0.47	0.46	0.48	0.47	-
Ένταση πόρων (αντιστοιχεί στην παραγωγικότητα των πόρων)	kg / €	1.17	0.89	0.68	0.69	0.65	0.70
Ένταση αποβλήτων	kg / €	-	0.11	-	0.12	-	-
Ενεργειακό εμπορικό ισοζύγιο	% του ΑΕΠ	-6.8	-7.5	-6.3	-5.9	-4.1	-3.5
Συμμετοχή της ενέργειας στον ΕνΔΤΚ	%	8.73	9.42	9.53	9.33	8.35	7.46
Διαφορά μεταξύ μεταβολής των τιμών ενέργειας και πληθωρισμού	%	14.0	17.9	-7.0	-8.8	-17.5	-13.5
Πραγματικό ενεργειακό κόστος ανά μονάδα προϊόντος	% της προστιθέμενης αξίας	10.7	12.6	11.8	11.6	-	-
Δείκτης των περιβαλλοντικών φόρων έναντι των φόρων επί της εργασίας	δείκτης	0.24	0.23	0.26	0.28	0.26	-
Περιβαλλοντικοί φόροι	% του ΑΕΠ	2.8	2.6	2.7	3.1	3.0	3.0
Τομεακά μεγέθη							
Ένταση ενέργειας στη βιομηχανία	kgoe / €	0.17	0.16	0.18	0.22	0.19	0.19
Πραγματικό ενεργειακό κόστος ανά μονάδα προϊόντος για τη μεταποιητική βιομηχανία εξαιρουμένου του εξευγενισμού	% της προστιθέμενης αξίας	26.7	28.8	26.7	26.4	-	-
Ποσοστό ενεργοβόρων βιομηχανιών στην οικονομία	% του ΑΕΠ	4.15	3.73	3.67	3.56	3.75	-
Τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για μεσαίου μεγέθους βιομηχανικούς χρήστες	€ / kWh	0.19	0.23	0.20	0.18	0.14	0.12
Τιμές φυσικού αερίου για μεσαίου μεγέθους βιομηχανικούς χρήστες	€ / kWh	-	-	-	-	-	0.00
Δημόσια E&A για την ενέργεια	% του ΑΕΠ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Δημόσια E&A για την περιβαλλοντική προστασία	% του ΑΕΠ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ποσοστό ανακύκλωσης αστικών αποβλήτων	%	12.6	13.6	14.6	16.8	17.9	17.2
Ποσοστό εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας εκπομπών*	%	49.8	50.3	50.6	53.2	50.1	52.6
Ένταση ενέργειας στις μεταφορές	kgoe / €	0.81	0.78	0.68	0.73	0.77	0.81
Ένταση άνθρακα στις μεταφορές	kg / €	1.73	1.67	1.47	1.58	1.68	-
Ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού							
Εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας	%	92.4	97.0	96.3	93.2	97.7	96.2
Συνολικός δείκτης συγκέντρωσης προμηθευτών	HHI	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-
Διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος	HHI	0.91	0.90	0.88	0.88	0.87	0.87

Όλοι οι μακροοικονομικοί δείκτες έντασης εκφράζονται ως λόγος μιας φυσικής ποσότητας προς το ΑΕΠ (σε τιμές 2010)

Ένταση ενέργειας: ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση ενέργειας (σε kgoe) διαιρούμενη διά του ΑΕΠ (σε EUR)

Ένταση άνθρακα: εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (σε ισοδύναμα kg CO₂) διαιρούμενες διά του ΑΕΠ (σε EUR)

Ένταση πόρων: εγχώρια κατανάλωση υλών (σε kg) διαιρούμενη διά του ΑΕΠ (σε EUR)

Ένταση αποβλήτων: ποσότητα αποβλήτων (σε kg) διαιρούμενη διά του ΑΕΠ (σε EUR)

Ενεργειακό εμπορικό ισοζύγιο: το ισοζύγιο εξαγωγών και εισαγωγών ενέργειας, εκφρασμένο ως % του ΑΕΠ

Συμμετοχή της ενέργειας στον ΕνΔΤΚ: το μερίδιο των «ενεργειακών» στοιχείων στο καλάθι του καταναλωτή που χρησιμοποιείται για την κατάρτιση του ΕνΔΤΚ

Διαφορά μεταξύ μεταβολής των τιμών ενέργειας και πληθωρισμού: ενεργειακή συνιστώσα του ΕνΔΤΚ και συνολικός πληθωρισμός βάσει του ΕνΔΤΚ (ετήσια μεταβολή επί τοις %)

Πραγματικό ενεργειακό κόστος ανά μονάδα προϊόντος: πραγματικό ενεργειακό κόστος ως % της συνολικής προστιθέμενης αξίας για την οικονομία

Ένταση ενέργειας στη βιομηχανία: τελική κατανάλωση ενέργειας της βιομηχανίας (σε kgoe) διά της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της βιομηχανίας (σε EUR - τιμές 2010)

Πραγματικό ενεργειακό κόστος ανά μονάδα προϊόντος για τη μεταποιητική βιομηχανία εξαιρουμένου του εξευγενισμού: πραγματικό κόστος ως % της προστιθέμενης αξίας για τους τομείς της μεταποίησης

Ποσοστό ενεργοβόρων βιομηχανιών στην οικονομία: ποσοστό ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας των ενεργοβόρων βιομηχανιών στο ΑΕΠ

Τιμές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου για μεσαίου μεγέθους βιομηχανικούς χρήστες: εύρος κατανάλωσης 500 — 2 000 MWh και 10 000 — 100 000 GJ· στοιχεία χωρίς ΦΠΑ.

Ποσοστό ανακύκλωσης αστικών αποβλήτων: αναλογία των ανακυκλούμενων και λιπασματοποιημένων αστικών αποβλήτων προς το σύνολο των αστικών αποβλήτων

Δημόσια E&A για την ενέργεια ή για το περιβάλλον: κρατικές δαπάνες για E&A για τις κατηγορίες αυτές ως % του ΑΕΠ

Ποσοστό εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που καλύπτονται από το σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ (πλην των αεροπορικών μεταφορών): βάσει των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου

(πλην της χρήσης γης, της αλλαγής στη χρήση της γης και της δασοκομίας) όπως αναφέρονται από τα κράτη μέλη στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος.

Ένταση ενέργειας στις μεταφορές: τελική κατανάλωση ενέργειας του τομέα των μεταφορών (σε kgoe) διά της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τομέα (σε EUR - τιμές 2010)

Ένταση άνθρακα στις μεταφορές: εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στις μεταφορές διά της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τομέα των μεταφορών

Εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας: καθαρές εισαγωγές ενέργειας διαιρούμενες διά της ακαθάριστης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας, περιλαμβανομένης της κατανάλωσης καυσίμων διεθνούς ναυσιπλοΐας

Συνολικός δείκτης συγκέντρωσης προμηθευτών: καλύπτει το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και τον άνθρακα. Οι μικρότερες τιμές δείχνουν μεγαλύτερη διαφοροποίηση και, ως εκ τούτου, μικρότερο κίνδυνο.

Διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος: Δείκτης Herfindahl που καλύπτει το φυσικό αέριο, το σύνολο των πετρελαιοειδών, την πυρηνική θερμότητα, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τα στερεά καύσιμα.

* Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (Ποσοστό εκπομπών αερίων θερμοκηπίου που καλύπτει το ΣΕΔΕ) · Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Περιβαλλοντικοί φόροι έναντι φόρων επί της εργασίας και ΑΕΠ) · Eurostat (όλοι οι λοιποί δείκτες).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Alstadsæter et. al. (2017), *Patent Boxes Design, Patents Location and Local R&D*. Economic Policy 33(93), JRC Technical reports. IPTS Working Papers on Corporate R&D and Innovation 6/2015.

Baker Tilly (2016), *Μελέτη Ανάλυσης της Κυπριακής Αγοράς του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, των Παραγόντων Αποτροπής Χρήσης Ηλεκτρονικού Εμπορίου στην Εγχώρια Αγορά, και Ανάπτυξης Τεχνικών – Μεθοδολογίας /Επιχειρηματικών Μοντέλων για Προώθηση του Ηλεκτρονικού Εμπορίου στην Κύπρο*, Baker Tilly Cyprus.

Bertelsmann Institute (2017), *Sustainable Governance Indicators*, Bertelsmann Stiftung (<http://www.sgi-network.org/2017/>).

Center for Social and Economic Research (2017), *Study and reports on the VAT gap in the EU-28 Member States: 2017 final report*, TAXUD/2015/CC/131 (https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf).

CPB (2014), *A Study on R&D Tax Incentives, Final report*, Taxation Papers 52, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Commission (2015), *Flash Eurobarometer 417, European businesses and public administration* (https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2089_417_ENG).

European Commission (2016), *Upskilling pathways - new opportunities for adults* (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1224>).

European Commission (2017α), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2017*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Commission (2017β), *Post-programme surveillance report – Cyprus (autumn 2017)*, European Economy, Institutional Paper No 067, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Commission (2017γ), *The 2018 ageing report: underlying assumptions and projection methodologies*, Institutional Paper No 065, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Commission (2017δ), *Έκθεση του 2017 σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων* (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0749&from=EL>).

European Commission (2017ε), *European Innovation Scoreboard 2017* (http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en).

European Commission (2017στ), *2017 Small Business Act (SBA) Fact Sheet – Cyprus* (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26562>).

European Commission (2017ζ), *Flash Eurobarometer 457. Businesses' attitudes towards corruption in the EU* (https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2177_457_ENG).

European Commission (2017η), *Έκθεση του RIO ανά χώρα για το 2016: Κύπρος*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο (<https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/country-analysis/Cyprus/country-report>).

European Commission (2017θ), *Draft Joint Employment Report 2018*, COM(2017) 674 (https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-draft-joint-employment-report_en).

European Commission (2017ι), *Digital Economy and Society Index* (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/scoreboard/cyprus>).

European Commission (2018α), *Debt sustainability monitor 2017*, European Economy, Institutional Paper No 071, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Commission (2018β, υπό έκδοση), *Single Market Scoreboard 2017* (http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard και <https://opentender.eu/>).

European Commission (2018γ, υπό έκδοση), *EU Justice scoreboard 2018* (https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en).

European Commission/European Central Bank (2017), *2017 Survey on Access to Finance of Enterprises (SAFE)- Cyprus* (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26627>).

European Investment Bank (2017), *Assessing the potential future use of financial instruments in Cyprus*, European Investment Bank, Luxembourg.

Eurostat (2017), *Business enterprise R&D expenditure in high-tech sectors - NACE Rev. 2* (http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=htec_sti_exp2&lang=en).

Guiso, L., Sapienza, P. and Zingales, L. (2013), *The Determinants of Attitudes toward Strategic Default on Mortgages*, the Journal of Finance, 68: 1473–1515. doi:10.1111/jofi.12044.

Institute for Advanced Studies (2018, υπό έκδοση), *Aggressive tax planning indicators*.

OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2017), *Κύπρος: Προφίλ Υγείας 2017, State of Health in the EU*, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264285118-el>.

Öko-Institut (2016), *Study on Technical Assistance in Realisation of the 2016 Report on Renewable Energy*, <http://ec.europa.eu/energy/en/studies>.

παίδεια news (2017), *Πρόγραμμα ΔΡΑ.Σ.Ε. σε 96 σχολεία την επόμενη σχολική χρονιά*. (<http://www.paideia-news.com/index.php?id=109&hid=25760>, προσπελάστηκε στις 22.01.2018)

Transparency International (2017), *Transparency International Corruption Perception Index* (<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>).

World Economic Forum (2017), *The Global Competitiveness Report 2017–2018*, Geneva.

World Bank (2017α), *Doing Business 2017*, the World Bank Group, Washington DC.

World Bank (2017β), *Worldwide Governance Indicators*, the World Bank Group (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>).

World Travel & Tourism Council (2017), *Travel & Tourism, Economic Impact 2017, Cyprus*, World Travel & Tourism Council (WTTC), United Kingdom.

ZEW (2016), *The Impact of Tax Planning on Forward-looking Effective Tax Rates*, Taxation Papers No. 64, Publications Office of the European Union, Luxembourg.